

אבניה ברזל רבי שמואל הורביץ

• התקרבות מוהרנ"ת לאדמו"ר זצוק"ל • שיחות וספורים מרבנו ז"ל • שיחות וספורים
ממוהרנ"ת ז"ל

התקרבות מוהרנ"ת לאדמו"ר זצוק"ל

באריכות קצת מהדברים שלא נזכרו ב"כוכבי אור", שספר הרב ר'
ישראל כהן ז"ל, ששמע מפי רבי אברהם ז"ל.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז

שיחות וספורים מרבנו ז"ל

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב

אזרחות וספורים ממוהרנית ז"ל

שיחות וספורים ממוהרנית ז"ל

אזרחות וספורים ממוהרנית ז"ל

התקרבות מוהרנ"ת לאדמו"ר זצוק"ל

באריכות קצת מהדברים שלא נזכרו
ב"כוכבי אור", שספר הרב ר' ישראל כהן
ז"ל, ששמע מפי רבי אברהם ז"ל.

א

כְּשֶׁהָיָה תִּינּוֹק עֲדוּן, נִכְנַס בְּלִבּוֹ יוֹם הַמִּיתָה. כִּי הָיָה רָגִיל לִישֵׁב עִם זְקֵנוֹ
הַרְבֵּי ר' יִצְחָק דְּאַנְצִיג ז"ל בְּמִזְרַח, וְהָיָה מִפִּיר הַיֵּטֵב כָּל הַזְּקֵנִים שֶׁיָּשְׁבוּ
בְּמִזְרַח, וְהָיוּ רָגִילִים לְהִשְׁתַּעֲשֵׂעַ עִמוֹ, וּפְעַם אַחַת מֵת אֶחָד מֵהַזְּקֵנִים הַנִּי"ל,
וְהָיָה קָשָׁה לוֹ אֵיפֹה הַזְּקֵן הַנִּי"ל וַיִּשְׁאַל אֶת זְקֵנוֹ הַנִּי"ל, וְהִשִּׁיב לוֹ שְׁמַת,
וְשֶׁאֵל מָה זֶה מֵת וְהִשִּׁיב לוֹ וְכוּי' וַיִּשְׁאַל מָה נַעֲשֶׂה עִמוֹ, וְהִשִּׁיב לוֹ
שְׁמִטְמִינִים אוֹתוֹ בְּאֶרֶץ וּמְכַסִּין אוֹתוֹ בְּעֶפֶר. וּמֵאֵז הָיָה קָשָׁה לוֹ מָה זֶה,
זֶהוּ הַתְּכָלִית שֶׁל כָּל הָעוֹלָם הַזֶּה אֵט דָּאֵס אִיז דְּעֵר תְּכָלִית פּוֹן דְּעֵר וְוֵעֲלֵט
וּמֵאֵז הַתְּחִיל לְבַעַר בְּלִבּוֹ וְהַתְּחִיל לַחֲפֹשׁ מֵהוּ הַתְּכָלִית וְכוּי', וְאָמַר

מוהרנ"ת שְׁמָאז הָיָה קָשָׁה לוֹ קָשָׁיָא, וְעָדִין קָשָׁה לוֹ "הִזְהוּ הַתְּכָלִית שֶׁל כָּל עֲנִינֵי עוֹלָם הִזָּה? וְכִי זֶה הוּא הָעוֹלָם?", וְגַם מְקַטְנוּתוֹ הַתְּנַהֵג בְּתַמִּימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת, וְכִשְׁהַתְּנַסָּה לִפְנֵי הַמְּלַמֵּד בְּתַלְמוּדוֹ וּשְׁאָר הַיְלָדִים הָיוּ מְחַפְּשִׁין קְשִׁיּוֹת וְתַרוּצִים, וּמוֹהֲרַנ"ת זְצ"ל אָמַר בַּפְּשִׁיטוֹת, וְאָמַר: מָה אַעֲשֶׂה שְׂאִין לִי קְשִׁיּוֹת. וְהַשְּׁאָר חִפְּשׂוּ קְשִׁיּוֹת עַד שֶׁקְּלָקְלוּ הַפְּשֵׁט, וְהָיָה הַמְּלַמֵּד אוֹמֵר שְׁטוֹב לוֹ יוֹתֵר אֲמִירַת הַפְּשֵׁט שֶׁל מוֹהֲרַנ"ת מִהַקְשִׁיּוֹת שֶׁל הָאֲחֵרִים. אַחַר כֵּן נִתְּגַדַּל כְּדָרְךָ הַלּוֹמְדִים וְנִשְׂאָ לְשֹׂאֲרֵיגְרָאד עִם בֵּית הַגָּאוֹן הַצְּדִיק רַבִּי דָּוִד צְבִי ז"ל אֵב בֵּית דִּין דְּשָׁם, וְכָל הַגְּלִילוֹת. וְאָבִיו הָיָה מִתְּנַגֵּד עַל כְּלָיוֹת הַחֲסִידִים וְגַם חוֹתְנּוֹ הָיָה מִתְּנַגֵּד גְּדוֹל, מֵאַחַר שֶׁבִּתְחִלָּה רָצָה לְהִתְקַרֵּב לְכַת הַחֲסִידִים, וְנִסָּע לְהֵרֵב הַצְּדִיק הָרֵב ר' פִּינְחָס מְקַאֲרִיץ זְצ"ל וְנִרְאָה יָשָׁר בְּעֵינָיו, אֵךְ שָׁמַע שֶׁמְדַבְּרִים מְאֹד עַל הָרֵב הַצְּדִיק הָרֵב ר' מִיכָלִי זְצ"ל מְזֻלָּאטְשׁוֹב. וְאַחַר כֵּן נִסָּע לְהֵרֵב ר' מִיכָלִי מְזֻלָּאטְשׁוֹב, וְגַם הוּא יָשָׁר בְּעֵינָיו אֵךְ מָזָה נִפְלַ שֶׁשָּׁמַע שֶׁגַם הֵם מְדַבְּרִים עַל הָרֵב ר' פִּינְחָס הַנַּי"ל וְאֲנִשְׂיוֹ דְּעַר אִיזוּ בִּיָּא דְּעַם אִפּ גַּפְּאֶסְקִיט עַר מִיט זִיִּינַע מְעַנְטְשִׁין אִין דְּעַר בַּא דְּעַם [הוּא כְּבָר נִפְסַק – מְפָרֵךְ אֲצֵלוֹ, וְכֵן הִשְׁנִי אֲצֵל הָרֵאשׁוֹן]. וְאָמַר אֲנִי מֵאַמִּין שֶׁשְׁנֵיהֶם אֱמֶת, מָה שֶׁזֶּה מְדַבֵּר עַל זֶה, וְזֶה מְדַבֵּר עַל זֶה כְּלוֹ אֱמֶת. וּמִחֲמַת זֶה נִתְּרַחַק מִכֻּלָּם וְהָיָה רָגִיל לְקַבֵּעַ לוֹ שְׁעוֹר בְּכָל יוֹם בְּמַכּוֹן לְדַבֵּר עַל הַחֲסִידִים בְּכַדִּי לְהִתְרַחַק מֵהֶם. וְאָף עַל פִּי שֶׁהָיָה צְדִיק גְּדוֹל כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנוּ זְצ"ל לְמוֹהֲרַנ"ת, "דִּיין שְׁוֹעֵר אִיזוּ אֶ צְדִיק [חֲמִידָה הוּא צְדִיק], וְהָיָה קָשָׁה לְמוֹהֲרַנ"ת קֶצֶת יַעַן שֶׁהָיָה מִתְּנַגֵּד, וְאָמַר אֵלָיו וְוַאֲס מִיִּנְסָטִי, עָהָר וְוַעֲט חֲאִפִּין מִיט עֵטְלוֹכֶע שְׁמִיץ מְעָהָר פִּין אֲנִדְּעָרַע צְדִיקִים [מָה אֲתָה חוֹשֵׁב, הוּא יַחֲטֹף קֶצֶת יוֹתֵר מִשְׁאָר הַצְּדִיקִים]. וּמוֹהֲרַנ"ת זְצ"ל אָמַר כִּי קִדְּם שְׁנִיתְקַרְב לְרַבְּנוּ זְצ"ל, לֹא הָיָה מִבֵּין מַעֲלָתוֹ וְצְדִיקוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוּ יוֹתֵר מִחֲמִיו. כִּי אֲרַבְּעִים שָׁנָה לֹא שָׁכַב עַל מִטָּתוֹ לִישׁוֹן מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִתְּנַרָּא מִפְּגַם הַבְּרִית, רַק סָמַךְ אֶת עַצְמוֹ עַל הַשְּׁלַחַן. וְכִשְׁיִשׁוֹן אֲצֵל הַשְּׁלַחַן הָיָה אוֹחוֹז נֵר בְּיָדוֹ, וְכִשְׁהִגִּיעַ הָאֵשׁ עַל יָדוֹ הִכְרַח לְהַקִּיץ וְחִזַּר וְלָמַד. וְכָל הַשְּׁבוּעַ לֹא נָטַל יָדָיו לְאֲכִילַת קִבֵּעַ מִחֲמַת חֲמָרוֹת נְטִילַת יָדִים, רַק אָכַל פֶּת כֶּסֶנִין. אֵךְ בְּשֶׁבֶת הָיָה נוֹטַל יָדָיו לְאֲכִילָה בְּחֲמָרוֹת גְּדוֹלוֹת. וְהוּא נִשְׂאָר יְתוֹם בְּקַטְנוּתוֹ, וּבֹא אֵלָיו אָבִיו אַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ לְלַמֵּד עִמוֹ תוֹרָה. וְכִשְׁהִתְחִיל הַדְּבָר לְהִתְנַדַּע בֵּין אֲנָשִׁים לֹא בָּא עוֹד. (וּבְעֵנִין הַדְּבָר הַנַּי"ל מִמֹּשֶׁה רַבְּנוּ, אָמַר פְּעַם אַחַת מוֹהֲרַנ"ת קִדְּם שְׁנִיתְקַרְבִּי לְרַבְּנוּ זְצ"ל לֹא יִכְלָתִי לְצִיר בְּמַחִי אֵיךְ אֲפֹשֶׁר שֶׁהָיָה מֹשֶׁה רַבְּנוּ אֲדָם כְּמוֹ שְׂאָר אֲנָשִׁים, אֵךְ אַחַר כֵּן שְׁנִיתְקַרְבִּי לְרַבְּנוּ זְצוֹק"ל וְרֵאִיתִי גְּדֻלָּתוֹ זְצוֹק"ל, וְאָף עַל פִּי כֵן רֵאִיתִי שֶׁהוּא אֲדָם, אֵז הַבְּנֵתִי שֶׁגַם מֹשֶׁה רַבְּנוּ הָיָה אֲדָם). וּבְעֵנִין חֲמִיו אָמַר שְׂאֲחַר כֵּן שְׁנִיתְקַרְבִּי לְהַצְּדִיקִים מִתְּלַמִּידֵי הַמַּגִּיד זְכָר צְדִיקִים לְבִרְכָה, הַבֵּין אֲשֶׁר חֲלוּק גְּדוֹל יֵשׁ בֵּין חֲמִיו וּבֵין הַצְּדִיקִים הַמִּתְּנַהֲגִים בְּדָרְךָ הַבְּעַל שֵׁם טוֹב. כִּי חֲמִיו אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה צְדִיק כְּנִי"ל, אֲבָל כָּל עֲבוֹדָתוֹ לֹא הִיְתָה בְּהִתְלַהֲבוֹת כְּדָרְךָ הַצְּדִיקִים הַנַּי"ל. וּפְעַם אַחַת אָמַר מוֹהֲרַנ"ת זְצ"ל שֶׁזֶּה הַחֲלוּק בֵּין חֲסִיד לְמִתְנַגֵּד כְּמוֹ הַחֲלוּק שֶׁיֵּשׁ בֵּין כְּנִיזָשׁ [מִין תְּבִשִׁיל] קָר לְחַס, אָף עַל פִּי שֶׁכָּל הַמִּינִים שֵׁיֵשׁ בָּזָה יִשְׁנָם בָּזָה, רַק זֶה מִחֲמַת שֶׁהוּא חַס יֵשׁ בּוֹ טַעַם יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁהוּא קָר, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא קָר אִין בּוֹ כָּל כֵּן טַעַם כְּמוֹ בְּהַחֵם (וְכִמוֹ שֶׁהַפְּלִיא פְּעַם אַחַת הָרֵב ר' נַחֲמָן טוֹלְטְשִׁינְעַר

כְּשֶׁהָיָה בְּמַדִּינַת קִירְיָה וְאָכַל אֶצֶל אֶחָד בְּשַׁבַּת וְנָתַנוּ לוֹ הַמֶּרֶק לֶאֱכֹל.
וְאָמַר לוֹ הַבַּעַל הַבַּיִת אֲכָלוּ אֲכָלוּ כִּי הוּא חֵם, וְכַפֵּל זֶה כַּמָּה פְּעָמִים. וְאָמַר
הָרַב ר' נַחֲמָן טוּלְטְשִׁינְעֵר כִּי אָף עַל פִּי שְׁהִיָּה הַמֶּרֶק כְּחוּשׁ, אָף עַל פִּי כֹן
מִחֲמַת שְׁהִיָּה חֵם הָיָה טוֹב, כֹּן גַּם בְּדַרְכֵי הַיְהוּדוֹת, אִיךְ שֶׁהוּא מֵאַחַר שֶׁהוּא
חֵם הוּא טוֹב. וְהָרַב ר' אַבְרָהָם ז"ל אָמַר שֶׁזֶה מְבַאֵר בְּהַתּוֹרָה ס' יֵישׁ בְּנֵי
אָדָם שִׁישְׁנִים' (וכו').

ב

וּמוֹהַרְנ"ת ז"ל מֵאַחַר שְׁהִיָּה בֵּין מִתְנַגְּדִים, הָיָה קִשָּׁה לוֹ לְהַתְקַרֵּב
לְהַחֲסִידִים. אִךְ אַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁאָכַל מְזוֹנוֹת עַל שְׁלַחַן חוֹתְנּוֹ, חָזַר לֶאֱכֹל
מְזוֹנוֹת עַל שְׁלַחַן אָבִיו וְאִזּוֹ נִתְחַבֵּר עִם ר' לִיפָא וְהַתּוֹכַח עִמוֹ ר' לִיפָא, וְטָעַן
כִּי הַחֲסִידִים אֲנָשִׁי אֲמַת וְרֵאוּי לְהַתְקַרֵּב אֲלֵיהֶם וּלְהַתְחַבֵּר עִמָּהֶם. וּפְעַם
אַחַת בָּא אִישׁ יִמְהַאֲנִיפְאֲלִיעַ (אֲשֶׁר הָרַב ר' זוּשָׁא ז"ל הָיָה שָׂם) לְנַעֲמִירוֹב,
וְקִיְמוּ בּוֹ הַכְּנֶסֶת אוֹרְחִים, וְנָטַל יָדָיו לְאֲכִילָה וּבִרְדָּה בְּרַכַּת נְטִילַת יָדַיִם
וּבְרַכַּת הַמוֹצֵא בְּכוֹנָה, וְנִרְאָה וַיֵּשֶׁר מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם. וַיִּשְׁאַלוּ אוֹתוֹ הָאֵם
אֲתָם מְכִירִים אֶת הָר' זוּשָׁא, וְעָנָה בְּוַדָּאִי אֲנִי מְכִירוֹ, וְגַם אֲנִי רָגִיל לְכַנֵּס
אֶצְלוֹ, וְכָל הַהַתְעוֹרְרוֹת לְעִבּוּדַת ה' קִבְּלַתִּי מִמֶּנּוּ. וְסִפֵּר לָהֶם קִצַּת מַסְדָּר
עִבּוּדָתוֹ, וְכִי בְּחֻצוֹת הַלֵּילָה מִפִּיל עֲצָמוֹ מִמַּטָּתוֹ וְצוּעֵק: זוּשָׁא זוּשָׁא הֵיִיב
זִיד שׁוֹיִן אוּיף, דִּי רַעֲשֻׁט וּוְעִסְטוֹ שׁוֹיִן דְּעַר שְׁלֵאֲפִין אִין קִבֵּר [זוּשָׁא זוּשָׁא,
תָּרִים אֶת עֲצָמָד כְּבָר, אֶת הַשָּׂאָר כְּבָר תִּישָׁן בְּקִבְרָ], וְעוֹד שָׂאָר עִבּוּדוֹת.
וְנִתְעוֹרְרוּ מְאֹד לְנִסְעַ לְאֲנָשִׁי הַבַּעַל שָׂם טוֹב, כִּי רָאוּ שֶׁהֵם אֲנָשִׁים כְּשָׂרִים,
וְזֶה הָיָה שֵׁשׁ שָׁנִים קִדְּם הַהַתְקַרְבוֹת לְרַבֵּנוּ ז"ל, וְאִזּוֹ נִשְׁתַּנָּה לְטוֹבָה כִּי
רָאָה שֶׁהָאֲמַת עִם הַחֲסִידִים. וַיִּמְאַז הַתַּחֲחִיל לְנִסְעַ אֶל הַצַּדִּיקִים הַהוֹלְכִים
בְּדַרְדָּר הַבַּעַל שָׂם טוֹב, לְהָרַב ר' מְרֻדְכִי מְקַרְעֵמְעֵמְנִיץ וּלְהָרַב הַצַּדִּיק
מִבְּאֲרַדִּיטְשׁוֹב וְשָׂאָר צַדִּיקִים. וְהָיָה לְמוֹהַרְנ"ת יְסוּרִים גְּדוֹלִים מִחֲמַת
מְנִיעוֹת אָבִיו וְחוֹתְנּוֹ וְאֲשֵׁתוֹ, וְאָף עַל פִּי כֹן אִם הָיָה מְרַגֵּישׁ שֵׁישׁ לוֹ טוֹבָה
גְּדוֹלָה בְּעִבּוּדַת ה' לֹא הָיָה מְסַתְּפֵל עֲלֵיהֶם כָּלָל. אִךְ כֵּינֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ עֲדִין
טוֹבָה שְׁלָמָה כִּי אִם מְעַט, עַל כֵּן לֹא הָיָה חֲזָק כָּל כָּף בְּזֶה:

ג

פְּעַם אַחַת יָשַׁב עִם הַחֲסִידִים תַּלְמִידֵי הָרַב מִבְּאֲרַדִּיטְשׁוֹב בְּסַעֲדַת מְלוּחַ
מְלָכָה, וְהַפִּילוּ גּוֹרֵל אֶת מִי לְשַׁלַּח לְקִנּוֹת בְּיִיגִיל, וְנָפַל הַגּוֹרֵל עַל הָרַב ר' נָתַן

זצ"ל, והלך. ובאמצע הדרך נפל עליו מרירות מענן העליות והירידות שהיה רגיל בהם אפלו אחר התקרבותו לחסידים, ונכנסו בו הרהורי תשובה, וכי על זה נברא לילך לקנות בייגיל, והיה קשה עליו להתחזק עצמו. ואז התחיל לשקע קצת אור הבעל שם טוב, ומוהרנ"ת עלה וירד כמה פעמים ולא ידע עצה לזה. וקנא מאד שראה אנשים זקנים בנעמירוב שאומרים שלום עליכם באמת, ואז הלך לעזרת נשים של הבית המדרש והתחיל לומר תהלים ואמר עד קפיטל נוי"ן, ובכל פסוק התגולל עצמו בארץ מרב הצער, עד שיגע ונפל לארץ. ויישן ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והתחיל לעלות ועלה קצת ונפל, ועלה עוד קצת וחרז ונפל, וכן עוד הפעם, ובכל פעם כל מה שעלה יותר, הנפילה הייתה יותר גדולה, ושוב עלה עד לרום המדרגות, ואז נפל ולא יכל לעלות עוד, ובא אחד ואמר לו דראפע זיך און האלט זיך [טפס והחזק מעמד]. וזה היה ערך שנה קדם התקרבותו לרבנו זצוק"ל. ואחר כך כשבא אל רבנו זצוק"ל, הכיר בו, שזהו האיש הנ"ל שאמר לו דראפע זיך און האלט זיך [טפס והחזק מעמד]:

ד

אחר כך כשהכרח שוב לאכל על שלחן חמיו, והבינו החסידים שהיו נוסעים להמפורסמים שאצל חותנו לא יוכל להיות חסיד, ויעצו אותו שהוא לא יסע עם בני ביתו אל חמיו, רק היא תסע לבדה. ואז נתן ה' ברעיונותיו שלא לצית להם. ונתן תמיד שבח והודאה להשם יתברך שלא שמע אליהם, כי אם היה פלג גוף לא היה לו כלים אחר כך לקבל דעת רבנו זצוק"ל. כי על ידי פגם הברית נתקלקליו המחין רחמנא לצלן. ואז מסר לו אחד אגרת שימסרוהו ליד הרב ר' מרדכי מקרעמיניץ. ומוהרנ"ת מחמת שהיה ירא מחמיו שלא ירגיש על שנעשה חסיד, לא נכנס לבית הרב ר' מרדכי זצ"ל עד הפסח שאז יושב כל אחד בביתו ולא ירגיש שום אדם, ואז נכנס לר' מרדכי ותמה על זה שהזמן של האגרת היה מימים כבירים:

ה

כשנכנס רבנו זצוק"ל לברסלב. אז אמר מוהרנ"ת זצ"ל אט אצינד קאן זיין אז איך וועל ווערין אין ערליכר יוד [הנה עתה יכול להיות שאני אהיה

יהודי פֶּשֶׁר]. וגם רבנו זצוק"ל אמר אז: איך זעה א נשמה אויף דער אוקרײַנע סמוך לברסלב" [שׂאני רואה נשמה על אוקרײַנע סמוך לברסלב]. ואמר זאת לרבי יודיל, ושבח מאד את הנשמה. ומחמת רבוי השבחים לא רצה רבי יודיל להאמין שרבנו זצוק"ל כּוּן על ר' נתן. אף אחר הסתלקות רבנו זצוק"ל, אז הבין שרבנו זצוק"ל כּוּן על מוהרנ"ת. ועל כּוּן שלח בּניו למוהרנ"ת זצוק"ל, ואמר שלסחר עם נערים הינו לעסק עם בּני הנעורים בענין יראת שמים, זאת מסר רבנו זצוק"ל למוהרנ"ת זצ"ל. ואז כּשנכנס רבנו זצוק"ל לברסלב אמר מוהרנ"ת זצוק"ל עכשו אני נוסע לברסלב. ואז היו אומרים אפיטקע אגוטער יוד הינו בעד פיטאקיל יכולין לסע לרבנו זצוק"ל כי ברחוק היה קשה לסע מחמת מניעת אביו וחמיו ואשתו, וגם מחמת מניעת המלח הינו שאינו מרגיש טובה שלמה בעבודת השם יתברך, אבל עתה מחמת שהוא קרוב יתבטלו המניעות: קצת

1

רבנו זצוק"ל בא לברסלב ביום ג' ואז היה יום השוק (יריד), ובאו אנשים וספרו ענין רבנו זצוק"ל שהוא ממאס במנהגי המפרסמים, הינו שעשו ההתאספות של אכילה ושתיה עקר בעבודת השם יתברך (ופעם אחת אמר רבנו זצוק"ל איך קאן שוין ניט אויס שטיין זיערע פראזניקעס [איני יכול לסבול את החגיגות שלהם]), אבל רבנו זצוק"ל אינו מדבר אלא מתורה ותפלה, והוא מצוה להתודות לפניו. ואחד ששמו וואלטשי נתנאליס, אמר על אחד מאנשי רבנו זצוק"ל אני ראיתי וידויניק. וכך זה ספר לגנאי בדרך לצנות. וכאשר שמע זאת רבי נפתלי, בזה את וואלטשי נתנאליס הנ"ל וקלל אותו באביו ואמר, את זה אתה מבזה, זאת חפצי ורצוני דיקא. ורבי ליפא נסע לרבנו זצוק"ל על שבת. ואז היו משך ימי הסליחות ארפיים, ובא הר' ליפא בחזרה מרבנו זצוק"ל לביתו. ובמוצאי שבת קדש עמד תחת הריבע [תנור חרף] ואמר סליחות ועננו בכונה גדולה ובקול חזק. וישר בעיני מוהרנ"ת ורבי נפתלי זצוק"ל אמירתו מאד. כי הוא היה כבר קצת חסיד ישן, ואף על פי כן נתחמם ונתחדש, אם כן זהו חדוש. על כן נסעו גם הם תכף. והלכו הר' נתן והר' נפתלי לשוק לשכר עגלה לברסלב ופגעו בר' ליבוש שרצה לסע לאיזה מקום גם כן דרך ברסלב. ויאמר להם שגם הוא יסע עמהם לרבנו זצוק"ל. ויסעו יחדו ובאו לבית רבי בעריל דוברישיס. ויראו את בית ר' בעריל דוברישיס שהוא מלא מעשיות ומופתים מרבנו זצוק"ל. וספר מוהרנ"ת בזה הלשון: האב איך געזען אז די שטוב איז שוין פול מיט דעם רעבין [ראיתי שהבית היה כבר מלא מרבנו]. ואחר כך נכנסו לרבנו זצ"ל, וסדר כל אחד את יחוסו מאבותיו כי גם רבי נפתלי היה יחסן נכד הרב מסקאהל, וגם הר' ליבוש

הָיָה יַחְסוֹן וְעֵנָה רַבָּנוּ זצ"ל וְאָמַר גְּאֹלֶע גּוֹטע יוּדִין [כָּלֶם יְהוּדִים טוֹבִים].
וְאַחַר כֵּן אָמַר מוֹהֲרַנְיִת זצ"ל שֶׁהוּא קָרוֹב קֶצֶת עִם רַבָּנוּ זצ"ל מִחֲמַת
מִחְתָּנוֹת מִחֲמִיו עִם הָרַב רַבִּי נַחֲמָן מִהַאַרְיֵדְעֵנְקֶע. וְאָז אָמַר רַבָּנוּ זצוֹק"ל
אַצִּינֵד בֵּין אֵיךְ שׁוִין נִיט עֲלֵינֵט [עֲכָשׂוּ אָנִי כָּבֵר לֹא בּוֹדֵד]. וְאָמַר רַבָּנוּ
זצוֹק"ל מִיר קֶאָנְען זֵיךְ שׁוִין פּוֹן לֵאנֵג, נָאֵר מִיר הָאָבֵן זֵיךְ שׁוִין אַ צֵיט נִיט
גְּעֵזְעָהן [אַנְחֵנוּ כָּבֵר מְכִירִים מְזָמֵן, רַק זֶה זְמַן שֶׁלֹּא הִתְרַאֲיֵנוּ] וְאָז סָפַר
רַבָּנוּ זצוֹק"ל שְׁלֶשֶׁה מַעֲשִׂוֹת.
מַעֲשֶׂה רֵאשׁוֹן מִהֲרַב מוֹרְנוּ הָרַב מְרַדְכִי מְנַעֲסֵכִיז, שֶׁפַּעַם אַחַת בָּא אֵלָיו
אַחַד מְאַנְשֵׁיו וְהִתְנַצֵּל לְפָנָיו בְּעֵינָן פְּרִנְסָה וּמַעוֹת דִּירָה וְכוּ', וְאָמַר לוֹ הָרַב
הַנִּי"ל אָנִי רוֹצֵה שְׁכַל הַבֵּית שְׁאַתָּה דֵּר בָּהּ יֵהָא שְׁלֵךְ. וְהָאִישׁ הַנִּי"ל הָיָה
בְּדִירָה גְדוֹלָה שְׁדָרוּ עֲמוֹ שְׂכָנִים הָרַבָּה וְגַם אַכְסֵנְיָא הָיָה שָׁם, וְכִשְׁנֵכְנֵס
הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְאַחַר כֵּן מֵת הַבַּעַל הַבֵּית וְנָפַל בִּירְשָׁה לְהַיּוֹרְשִׁים וְנָפַל הַבֵּית
מִהַצְלָחַתוֹ כִּי (עַס הָאֵהֵט זֵיךְ אַרְיִין גְּעַחֲאֲפֵט דִּי נִיט גֵיטְס) הָיָה שָׁם רוּחוֹת
וְכוּ' וּמֵתוּ בָּהּ כַּמָּה אָנְשִׁים שֶׁקָּנוּ הַבֵּית הַנִּי"ל, וְנַעֲשֶׂה מְזָה שָׁם רַע עַל
הַדִּירָה, וְעַל כֵּן פִּסְקוּ מִמֶּנָּה הָעוֹבְרֵי דְרָכִים לְאַכְסֵנְיָא. וְגַם הַשְּׂכָנִים יָצְאוּ
וְעָשׂוּ הַכְרָזָה לְמַכְרָה, וְלֹא הָיָה עָלֶיהָ שׁוּם קוֹנָה מִחֲמַת הַשָּׁם רַע, וְעַל כֵּן
בְּכָל פַּעַם פָּחַתוּ מִמַּחֲרָה עַד שֶׁעָלָה מַחֲרָה מַעֲט מַעוֹת. וְאָז נִכְנַס בְּלֵב
הָאִישׁ הַנִּי"ל דְּבָרֵי רַבּוֹ מְנַעֲסֵכִיז ז"ל הַנִּי"ל וְהִלְךְ וְקָנָה אוֹתָהּ, וּמֵאַז הִתְחִיל
לְחַזֵּר הַהַצְלָחָה שֶׁל כָּל הַבֵּית וְהִתְחִילוּ לַעֲבֹר בָּהּ עוֹבְרֵי דְרָכִים הָרַבָּה וְנַעֲשֶׂה
עֲשִׂיר. וְאַחַר כֵּן נִסַּע לְרַבּוֹ הַנִּי"ל, כְּשֶׁרָצָה שׁוּב לְנִסַּע לְבֵיתוֹ נִכְנַס לְטַל רְשׁוֹת
מִרַבּוֹ לְסַע לְבֵיתוֹ. וְהִבִּין מִתְנוּעוֹתָיו שֶׁאִינוֹ נוֹתֵן לוֹ רְשׁוֹת בְּלֵב שֶׁלֶם כְּמוֹ
שֶׁהָיָה רְגִיל תָּמִיד. וַיִּירָא לְסַע וְכֵן הָיָה כַּמָּה פְּעָמִים שֶׁבְּכָל פַּעַם שֶׁנִּכְנַס לְטַל
רְשׁוֹת וְכוּ' כִּנִּי"ל וְעַל כֵּן נִתְמַהֲמָה שָׁם שְׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים. וְאָמַר רַבָּנוּ זצ"ל
שֶׁכְּשֶׁהָיָה שָׁם בָּעֵת שֶׁחָזַר מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל עוֹד מְצָא שָׁם הָאִישׁ הַנִּי"ל (וְהִפְחַד
הָיָה שֶׁלֹּא יָמוּת כְּמוֹ שֶׁמֵּתוּ הַבַּעֲלֵי בֵּית הַקּוֹדְמִים, וְאַחַר הַחֲמִשָּׁה יָמִים
שֶׁהָיָה שָׁם רַבָּנוּ זצ"ל וְנִפְטַר הָרַב הַנִּי"ל וְנִסַּע לְבֵיתוֹ וְנִפְטַר תַּכְף) וּבָזָה
הַמַּעֲשֶׂה רִמְזוּ לָהֶם רַבָּנוּ זצ"ל שֶׁיִּתְנוּ מֵאֵד אֶת לְבָבָם לְכָל דְּבוּר וְדְבוּר שִׁיוּצָא
מִפִּיו הַקְּדוֹשׁ אֲפֹלוּ בְּמֵלִי דְעֵלְמָא (וְאֲפֹלוּ עַל תְּנוּעוֹתָיו) וּלְבַל יִדְמוּ בְּנַפְשָׁם
שֶׁעַל פִּי פְּשׁוּט הוּא מְדַבֵּר אֶת דְּבָרָיו חֲלִילָה.
מַעֲשֶׂה שֵׁנִי מִהֲרַב רַבִּי שְׁנִיאֹר זלָמָן מְלֵאדִי זצ"ל שֶׁהָיָה לוֹ תַלְמִיד שֶׁאָמַר
שְׁמוֹנָה שָׁנִים תּוֹרָה עַל תּוֹרָה אַחַת מִהֲרַב וּבָזָה רִמְזוּ מִיָּד עַל מוֹהֲרַנְיִת זצ"ל
שְׁיִרְבָּה מֵאֵד לְחַדֵּשׁ בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה.
מַעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי מִהֲתַקְרְבוֹת רַבִּי מִיכָל מְזֹלְאֵטְשׁוֹב זצ"ל לְהַבְעֵל שָׁם טוֹב זצ"ל,
וּבָעֵת שֶׁנִּכְנַס ר' מִיכָל לְהַבְעֵל שָׁם טוֹב נָפַל עָלָיו יִרְאָה מִהַבְעֵל שָׁם טוֹב,
וְאַחַר כֵּן נָפַל מִהִירְאָה מִהַבְעֵל שָׁם טוֹב, וְעָלָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל הָרִי מִיכָל זצ"ל
אוֹלֵי הוּא עִם הָאֲרֶץ. וּמִפְּנֵי כֵּן נָפַל הַבְעֵל שָׁם טוֹב זצ"ל בְּעֵינָיו כְּמוֹ שְׁמוּבָא
בְּגִמְרָא 'עִם הָאֲרֶץ בְּתַחֲלָה הַתַּלְמִיד חָכֵם דּוֹמָה עָלָיו כְּכִלֵּי זָהָב וְכוּ' וְאַחַר
כֵּן כְּכִלֵּי חָרָס, כִּיּוֹן שֶׁנִּשְׁבַּר אֵין לוֹ תַקְנָה. וְאָז אָחַז אוֹתוֹ הַבְעֵל שָׁם טוֹב
זצ"ל וְאָמַר לוֹ: מִיכָלִי בִיֶּסֶט אַ עִם הָאֲרֶץ [מִיכָלִי אֶתָּה עִם הָאֲרֶץ]. וּבְאֹתוֹ
הָעֵת כְּשֶׁבָא מוֹהֲרַנְיִת לְרַבָּנוּ זצ"ל, הָיָה גַם כֵּן כִּנִּי"ל. וְנָפַל בְּדַעְתּוֹ גַּם כֵּן עֵינָן
הַנִּי"ל, וְסָפַר לוֹ רַבָּנוּ זצ"ל זֹאת הַמַּעֲשֶׂה, וְאָחַז אוֹתוֹ בְּיָדוֹ וְאָמַר לוֹ מִיכָל
בִּיֶּסֶט אַ עִם הָאֲרֶץ [מִיכָלִי אֶתָּה עִם הָאֲרֶץ], וּבָזָה כִּיּוֹן לוֹ מַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁחָשַׁב

אז, ונתבהל ונשתומם מאד בראותו בעיניו כי לא נעלם מאתו כל מחשבותיו ורעיונותיו העולים על לבבו. ומאז נמשכו אליו בהתקרבות גדול מאד וכו' כמובא בספר "כוכבי אור" חלק אנשי מוהר"ן סימן ג':

ז

ואחר כך מחמת שתכף שמעו אשר יאצל רבנו ז"ל העקר הוא להיות אצלו על ראש השנה וכו', הבינו שאי אפשר להיות שם שמונה ימים רצופים, ולהתמהמה עד ראש השנה. על כן נסעו תכף לביתם ובאו בחזרה על ראש השנה. וכמדמה שאז היה גם כן מעשה שרמז רבנו ז"ל למוהרנ"ת זצוק"ל שיאכל עמו ביחד ונתבייש לאכל עמו. ואחר כך נתחרט על זה כל ימי חייו. (והרב ר' אברהם ז"ל הסביר את זה על פי התורה ס"ב ויסב, 'תקרובתא מלכא במלכא' על ידי אכילה):

ח

וכשבא מוהרנ"ת ז"ל על ראש השנה, ראה שיש אנשים שמתפללים כראוי והתקנא בהם מאד, כי הוא לא היה יכול אז להתפלל בכונה כראוי. ואחר כך שמע מרבנו ז"ל התורה בחצוצרות סימן ה'. ואמר שלא היה לו שום השגה בהתורה הנ"ל אלא היה נראה לו הפשט של הפסוק "אין שומעת תוכחת חיים" וכו', כי זאת היה נצרך לו מאד כדי שיתרץ לו עקר הקשיא של חותנו הרב ר' דוד צבי ז"ל, מה שהחסידיים חולקים זה על זה. ובראש השנה הנ"ל לקח מוהרנ"ת ז"ל עמו את רבי זלמן הקטן שהוא גם כן לא היה מסכים עם השתית יין שרף, ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל אתה שיד אצלנו. ומקדם זה זמן רב היה מעשה שפעס מוהרנ"ת ז"ל על הרב ר' זלמן על שהיה בכעס על החסידיים על שמשכנו התפלין שלהם על יין שרף. ואחר כך הבין מוהרנ"ת ז"ל שצדקו דבריו של הרב ר' זלמן הקטן הנ"ל:

אחר כך בעשרת ימי תשובה נכנס לרבנו זצוק"ל, וספר לפניו כל לבו. ואז אמר לו רבנו ז"ל און ווייטער איז גוט אז מירעט זיך אויס וכו' [ומעתה זה טוב שמפרשים כל שיחתם וכו']. ואז בשבת תשובה אמר רבנו ז"ל התורה ו', קרא את יהושע, ואז היה לו הרגשה גדולה כמבאר בחיי מוהר"ן. ובעשרת ימי תשובה נתן לו רבנו ז"ל הנהגות לפי שרש נשמתו, חיי פרקים משניות בכל יום, ומעת לעת בשבוע לא יאכל דבר מן החי, ויהיה נעור פעם אחת שני ימים ולילה אחד רצופים. ואחר כך נסע לביתו, ובשמחת תורה נתקבצו כמה אנשים מאנשי שלומנו אצל מוהרנ"ת ז"ל לשמח בשמחת יום טוב ונזכרו בגדלת רבנו זצוק"ל ובהזמירות שלו. האבין זיי זיך גיזרפעט אויף די ווענט [והם טפסו על הקירות] מגדל הדבקות והגעגועים, והיה להם חרטה גדולה על מה שלא נסעו כל ימי החג לרבנו זצוק"ל. ועל כן הסכימו בדעתם לסע תכף במוצאי יום טוב אחר הבדלה. ובאותו העת שהיו אנשי שלומנו בבית מוהרנ"ת זצוק"ל, היה רגיל מוהרנ"ת זצוק"ל לכנס בכל פעם לחדרו בכדי להשלים החיי פרקים משניות. וכראות אביו את זאת נתפלא על זה שבכל פעם הוא בורח מן האנשים לחדרו, ואין זה דרך כבוד. ושאל על זה את המשרת בבית, ואמר לו שהוא לומד בעת הזאת החיי פרקים משניות שצוה עליו רבנו זצוק"ל, ועוד ספר לו שנסכסם ביניהם לסע תכף במוצאי יום טוב אצל רבנו זצוק"ל. ואז חרה אפו מאד על זה, כי לבנו שהוא למדן גדול כזה נתן רבנו זצוק"ל תקון חיי פרקים משניות, ועוד מפני הנסיעה. ואמר למוהרנ"ת זצוק"ל בכן לא תבוא עוד אל ביתי. ואף על פי כן נסע מוהרנ"ת זצוק"ל עם אנשי שלומנו במוצאי יום טוב. ומצאו עוד את רבנו זצוק"ל יושב על השלחן עם הבעלי בתים, שהיה רגיל לישב בשמחת תורה עם הבעלי בתים לבד אף על פי שהיו אז עוד גם כן הר' שמואל אייזיק ור' יודיל שלא נסעו לביתם מפני רחוק הדרך. ואז זמרו אנשי שלומנו בשוק "צהלי ורני יושבת ברסלב". ואז אמר רבנו זצוק"ל התורה מ"ח, על אשר מעלתם בי. והוא פלא כי היא תורה של סכות, אך רבנו זצוק"ל המתין עם התורה, כי היה רוצה בעקר שישמע מוהרנ"ת זצוק"ל:

אחר כך נסע מוהרנ"ת זצוק"ל לביתו ולא הלך לבית אביו, רק לבית זקנו אבי אביו הרב ר' יצחק ז"ל מדאנציג. ואחר כך עבר שם הרב ר' דוד צבי חותנו, וספרו לו על חתנו מוהרנ"ת זצוק"ל כי נעשה חסיד. והיו להם ספקות לקבל ממנו גט פטורין, כי זוגתו הייתה מרצה לקבל ממנו גט, וגם אביו הרב ר' נפתלי הערץ יעץ אותה לקבל דיקא גט פטורין. ושאל רבי דוד צבי לערינט ער חאטש [לומד הוא לפחות], ותען ותאמר שהוא לומד

דוקא הרבה יותר מבתחלה, ואמר אליה כיון שכן אני אומר שלא לקבל ממנו גט. ותאמר אליו "ומאין אקח פרנסה" ויען ויאמר אליה ביי אזוי אמאן ווילסטו פרנסה? מיט דער גאז זאלסטו אקערין אין אים גיבען ברויט, [מבעל כזה את רוצה פרנסה? עם האף תחרשי ותתני לו פרנסה] תקח מדת מלח ותמכר בשוק, ואתה תתן לו פרנסה. אחר כך נתפשוו שישע לפרקים בשביל מסחר ושלעת עתה לא ישע לרבנו זצוק"ל עד חנכה, הינו על זמנים הקבועים. והוא היה מכרח לתוד עמם מפני השלום.

יא

אחר כך עמד פעם אחת להתפלל, ולא היה יכול להתפלל כראוי. ורצה לסע לרבנו זצוק"ל, אך היה ירא מפני הצווי הנ"ל, והיה מר לו מאד. וחשב בדעתו הלא בסמוך בברסלב יושב איש שיכול להאיר לי ואני אינני יכול לנסע אליו, ויתעץ בנפשו שכאשר יאכל אביו סעדת הצהרים, בתוד כך ישע לרבנו זצוק"ל, וקדם סעדת ערבית יוכל לבא בחזרה לביתו ולא ירגיש אביו בזה כלל. וכן עשה, ונסע. ובאמצע הדרך ירד גשם שוטף כביר, ובכן בא אל רבנו זצוק"ל בליילה ונכנס אל רבנו זצוק"ל אחר תפלת ערבית, ויספר לרבנו זצוק"ל את כל המניעות, ויאמר לו רבנו זצוק"ל אז סי איז גאר שלעכט ציהט מען זיך צום אמת, ווי איז פארט דער אמת [כשזה לגמרי רע מושכים את עצמו להאמת, איפה בכל זאת האמת], ואז אמר לו רבנו זצוק"ל כל התורה קייב 'צהר תעשה' וכו'. וישע לביתו אל זקנו הרב ר' יצחק הנ"ל ויאמר אליו מה הנחת עצמך על חיי אביך, כי אביו היה לו מחוש של חלי מעים רחמנא לצלן ואז מחמת הפעס נתעורר בו החלי מעים הנ"ל רחמנא לצלן:

יב

אחר כך היה מעשה מנסיעת חנכה כמבאר בחיי מוהר"ן ובימי מוהרנ"ת. אחר כך היה מעשה שהשיא רבנו זצוק"ל את בתו שרה למעדודובקא עם בן הרב ר' ליב דאבראוונער, ושלחה אשת רבנו זצוק"ל לנעמרוב לקנות לעקיף [עוגה] כדי לקחו למעדודובקא. ונודע למוהרנ"ת זצוק"ל מזה ורצה לסע על החתנה. והבין שעתה מי יודע אם יניחו אותו עוד לבוא לביתו אם ישע כעת לרבנו זצוק"ל. כי הבין שיהיה מכרח להיות שם עד אחר חג הפסח מחמת שהדרך רחוק מאד. ולקח [אתו] על כל פנים

שְׁטַעֲרִין טִיכַעַל [מְטַפַּחַת רֹאשׁ] שֶׁל זֹגְתּוֹ כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לוֹ עַל כָּל פְּנִים אֵיזָה חֲפֵץ יָקָר וְחָשׁוּב. אַחַר כֵּן הִתְיַעֵץ עִם חֲבֵרוֹ הָרַב ר' לִיפֵא אֹדוֹת זֶה וַיֹּאמֶר לוֹ, שְׂאֵם תִּקַּח הַשְׁטַעֲרִין טִיכַעַל [מְטַפַּחַת רֹאשׁ] בְּוֹדֵאֵי יִהְיֶה גֵט, כִּי תִתְבַּיֵּשׁ שְׂלֵא יִהְיֶה לָּהּ בְּמָה לִילָךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. אֲלֵא יוֹתֵר טוֹב שְׂיִהְיֶה לָךְ בְּטַחוֹן. וַיִּשְׁמַע לְדַבְּרָיו. וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ הַדָּרָךְ לְמַעַדְוֹדוּבְקָא, וַיֵּיָשֶׁב עֲצָמוֹ לְסַע לְקַהֲלַת קֹדֶשׁ לִינִיץ, וְשָׁם יִתְוַדַּע הַדָּרָךְ לְמַעַדְוֹדוּבְקָא. וְכֵן עָשָׂה וְנָסַע לְלִינִיץ. וְתִכְף כְּשֶׁנָּסַע הָרַב ר' נֶתָן, הֵבִין אָבִיו שֶׁמְסַתְמָא יִהְיֶה שָׁם אֶצֶל הָרַב ר' גְּדַלְיָה מְלִינִיץ. וְלָכֵן שָׁלַח אָבִיו שְׁלִיחַ עִם אַגְרַת לְהָרַב ר' גְּדַלְיָה, שֶׁכָּאֲשֶׁר יָבֵא בְּנוֹ ר' נֶתָן תִּכְף יִשְׁלַח אוֹתוֹ בְּחִזְרָה בְּגִזְרַת כְּבוֹד אָב. וּמַחֲמַת שְׁנִיתָעָה הָרַב ר' נֶתָן בְּדָרָךְ, עַל כֵּן בָּא הַשְׁלִיחַ לְלִינִיץ עוֹד טָרַם שֶׁבֵּא הָר' נֶתָן, וְכָאֲשֶׁר בָּא לְלִינִיץ וְנִכְנַס לְבֵית הָרַב ר' גְּדַלְיָה וְשָׂאֵל אִם יוּכַל לְכַנֵּס אֵלָיו, וְהַשִּׁיבוּ לוֹ שֶׁהוּא יֵשֵׁן כְּעַתָּה, וְעוֹד סָפְרוּ לוֹ מִהַשְׁלִיחַ שֶׁל אָבִיו. וְתִכְף נָסַע הָרַב ר' נֶתָן לְמַעַדְוֹדוּבְקָא וְנָסַע לְרַבְּנֵי זְצוּק"ל תִּכְף בְּעוֹד שֶׁהָר' גְּדַלְיָה הָיָה יֵשֵׁן עוֹד. וּבְדָרָךְ פָּגַע אֶת הָר' יוֹדִיל בְּכַפֵּר אַחַד, וְקָרָא אֶז רַבִּי יוֹדִיל אֶת הַמַּגְלָה. וּבִתְחִלָּה הָיָה מְעִין בְּכֹנֹת הָאָרֶץ זְצוּק"ל בְּסִדּוֹר שֶׁל מוֹהֲרַנְי"ת, שֶׁהוּא הָיָה מִתְפַּלֵּל עִם פְּנִינֹת הָאָרֶץ עַל פִּי צְנֹאֵת רַבְּנֵי זְצוּק"ל. וּבָאוּ לְרַבְּנֵי זְצוּק"ל קֹדֶם סְעֻדַת פּוּרִים. וְתִכְף הִלָּךְ רַבְּנֵי זְצוּק"ל וַיֵּשֶׁב לְסַעֲדָה. וְאֵז אָמַר לוֹ רַבְּנֵי זְצוּק"ל שׁוֹשֵׁן פּוּרִים אֵיז אוּיָז אֵיז טוֹב [שׁוֹשֵׁן פּוּרִים זֶה גַם יוֹם טוֹב] (וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי שׁוֹשֵׁן פּוּרִים הוּא עֲנִין יְהוֹשֻׁעַ) וְהָיָה עַל הַחֲתָנָה, וְאָמַר אֵז רַבְּנֵי זְצוּק"ל שֶׁזָּמַר אֵז נִגּוֹן וּבְזָה הַנִּגּוֹן קָרָא לְכָל הָאֲבוֹת (הַקְּדוֹשִׁים):

יג

וְאֵז הָיָה מוֹהֲרַנְי"ת פֶּסַח בְּמַעַדְוֹדוּבְקָא אֶצֶל רַבְּנֵי זְצוּק"ל. וּמִנְהַגוֹ שֶׁל רַבְּנֵי זְצוּק"ל בְּלִילֵי פֶסַח הָיָה לְהַסִּב עִם בְּנֵי בֵיתוֹ אֶצֶל הַשְּׁלַחַן לְקַיֵּם עַל כָּל פְּנִים פְּעַם אַחַת בְּשָׁנָה "וְשִׂמַּח אֶת" וְכוּ', וְעַל כֵּן לֹא יָשֶׁב אֶצֶל שׁוֹם אֹרַח אֶל הַסֵּדֶר. וּמוֹהֲרַנְי"ת הָיָה מִתְפַּלֵּל עִם כָּל הַמְּנַיִן בְּחֵדֶר הַפְּנִימִי. וּבְחֵדֶר הַחִיצוֹן יָשֶׁב רַבְּנֵי זְצוּק"ל עַל הַסֵּדֶר אֶצֶל הַשְּׁלַחַן. וְאֵז שָׁמַע רַבְּנֵי זְצוּק"ל אֶת בְּרַפְתַּת הַחֵלֶל שֶׁל מוֹהֲרַנְי"ת, וְאָמַר אֲשֶׁרִי הָאֵם שְׂיִשׁ לָהּ בֵּן כָּזֶה! וְאֵז אַחַר הַתְּפִלָּה כְּשֶׁרָצָה הָר' נֶתָן לְצִאֲתָהּ, הִכְרַח לְצִאֲתָהּ דָּרָךְ חֵדֶר שֶׁל רַבְּנֵי זְצוּק"ל. וְרַבְּנֵי זְצוּק"ל כָּבֵר יָשֶׁב עַל הַסֵּדֶר. וְרָאָה אֵז מוֹהֲרַנְי"ת אֶת רַבְּנֵי זְצוּק"ל יוֹשֶׁב עַל הַסֵּדֶר, וְנִקְהָה מְאֹד וְאָמַר אֲשֶׁרִי לוֹ שְׁעַל כָּל פְּנִים זָכָה לְרֹאוֹת אֶת רַבְּנֵי זְצוּק"ל יוֹשֶׁב עַל הַסֵּדֶר פְּעַם אַחַת כָּל יְמֵי חַיָּיו:

אחר הפסח כְּשֶׁנִסַּע בַּחֲזָרָה עִם רַבֵּנוּ זְצוּק"ל לְבֵיתוֹ, אִזּוּ הָיָה אֶצֶל הָרַב רַבִּי גְדַלְיָה ז"ל. וְהִתְפַּלְלוּ אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּקוֹל רָם, וּבִפְרֵט מוֹהֲרַנ"ת. וַיִּשְׁאַל הָרַב ר' גְּדַלְיָה אֶת רַבֵּנוּ זְצוּק"ל הֲלֹא כְּשֶׁנִּכְנְסִין לְמַלְךְ נִכְנְסִין בְּקוֹל דְּמָמָה דְקָה, וְהַשִּׁיב לוֹ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל אִיךָ הָאֵלֶּט פּוֹן אֶמְאֵלְדִינְגֶע חֲסִידִים וְוַאס זְעַנְעוּ אַרְיִין גַּיִשְׁפְּרוּוֹנְגֶען מִיט דָּעס פֶּאַר־שְׁמַאֲלִצִינְעס אַרְבִּיל אִין הֵיכַל הַמֶּלֶךְ אַרְיִין [אֲנִי אוֹחִז מִהַחֲסִידִים שֶׁל פֶּעַם, שְׁקִפְצוּ פְּנִימָה אֶל הֵיכַל הַמֶּלֶךְ עִם הַשְּׂרוּוֹל הַמְּשֻׁמָּן].

וּבְקִיץ הָיָה מַעֲשֵׂה שְׁנִסַּע הָר' נִתֵּן אֶל רַבֵּנוּ זְצוּק"ל, וְאִזּוּ הָיָה הָר' בְּרוּךְ זְצוּק"ל בְּטוֹלְטִישִׁין, וְאִזּוּ נִסַּע רַבֵּנוּ זְצוּק"ל לְהָרַב ר' בְּרוּךְ. וּבִקְשׁ מוֹהֲרַנ"ת מִרַבֵּנוּ זְצוּק"ל שְׂיִקְחָהוּ אֶתוֹ וְלֹא רָצָה רַבֵּנוּ זְצוּק"ל. וְהַפְצִיר בּוֹ עוֹד הַפֶּעַם, וְאָמַר לוֹ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל "פֶּאַר־שְׂטִיִּסְט, ס'שְׂטִיִּסְט דִּיר נִיט אָהן וְוִי אַזוֹי דִּיא וְוַעסֶט מִיר אַנְקוּקֶען" [אַתָּה מְבִין, לֹא תוּכַל לַעֲמוֹד בְּזֶה אִיךָ שְׂתַרְאָה אוֹתִי]. וְהִבִּין מוֹהֲרַנ"ת זְצוּק"ל שְׂאִינוּ צְרִיךְ לְהַתְעַקֵּשׁ עִמּוֹ. וְנִסַּע רַבֵּנוּ זְצוּק"ל לְבֵדוֹ. וְנִהְיָה מוֹהֲרַנ"ת מְזָה כָּל יְמֵי חַיָּיו. וּבָא רַבֵּנוּ זְצוּק"ל אֶל הָרַב ר' בְּרוּךְ, וְכֹאשֶׁר יָשַׁב רַבֵּנוּ זְצוּק"ל אֶצְלוֹ הָיָה מְתַאַנֵּחַ. וַיֹּאמֶר לוֹ הָר' בְּרוּךְ עַל מָה אַתֶּם מְתַאַנְחִים? וְהַשִּׁיב לוֹ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל שְׂאִנִּי מְתַגַּעְגַּע לְבֹא לְמַדְרַגְתּוֹ. וְאָמַר לוֹ הָרַב ר' בְּרוּךְ הֲלֹא אַתֶּם כְּבָר כְּצַדִּיק פְּלוֹנִי, וְהַשִּׁיב לוֹ כְּבָר הַגַּעַתִּי לְמַדְרַגְתּוֹ. וַיַּחֲשֵׁב לוֹ כְּמָה מְדַרְגוֹת שֶׁל צַדִּיקִים עַד שְׂבָא לְמַדְרַגַּת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל וְהַשִּׁיב לוֹ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל שְׁגַם לְמַדְרַגְתּוֹ הַגִּיעַ, וְשֶׁהִגִּיעַ לְזֶה בַּעַת שְׁהָיָה י"ג שָׁנִים. (וְאִזּוּ דַחַף אוֹתוֹ הָרַב ר' בְּרוּךְ עַד שְׁכַמְעַט נָפַל מִן הָעֲלִיָּה, עַד שְׂבָאָה אִמּוֹ מֵרַת פִּיגָא ז"ל מֵעוֹלָם הָעֲלִיוֹן וְלֹא הִנִּיחָתוּ לְפָל). וַיִּמְאַז הַתַּחִּיל הַמַּחֲלֶקֶת בֵּינֵיהֶם. וְקִדְּם לְזֶה הָיָה מַעֲשֵׂה שְׂשֹׂאֵל הָרַב ר' בְּרוּךְ לְאַחַד שְׁנִסַּע אֶל רַבֵּנוּ זְצוּק"ל, מָה עוֹשֶׂה הַפְּלִימְעַנִּיק [הָאֲחִינֶן] שְׁלִי, וְהַשִּׁיב לוֹ הֵייתִי שֵׁם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהָיוּ מְתַפְּלָלִים שְׁמַעוֹלָם לֹא רְאִיתִי תַּפְּלָה כְּזוֹ, וְאָמַר תּוֹרָה שְׁמַעוֹלָם לֹא שְׁמַעַתִּי תּוֹרָה כְּזוֹ. וְאָמַר הָרַב ר' בְּרוּךְ זְצוּק"ל וְוַאסְזִשֶׁע אִיז עָר, גָּאט [מָה הוּא, אֶלְקִים?]. וְאַחַר כֵּךְ כְּשֶׁהָיָה רַבֵּנוּ זְצוּק"ל בְּלַעַמְבֶּעֶרְג, הָיָה רְגִיל הָרַב ר' בְּרוּךְ לְשֹׂאֵל מְאַחוֹת רַבֵּנוּ זְצוּק"ל עַל בְּרִיאוֹתוֹ וְשְׁלוֹמוֹ. פֶּעַם אַחַד שְׂאָלָה אוֹתוֹ מִפְּנֵי מָה הוּא חוֹלֵק עָלָיו, וְסִפֵּר לָהּ שְׁפַעַם אַחַת לֹא יָדַע פְּרוּשׁ בְּאִיזָה מְקוֹם בְּזֵהר, וְקִבֵּל עַל עֲצוּמוֹ שְׂלֹא יַחֲלַק עוֹד עַל רַבֵּנוּ זְצוּק"ל, וּמִיָּד נוֹדַע לוֹ הַפְּרוּשׁ שֶׁל זֵהר. וַיִּמְאַלוּ הַדְּבוּרִים חֲשֵׁבָה אַחוֹת רַבֵּנוּ זְצוּק"ל שְׁמַעַתָּה אִינוּ חוֹלֵק עָלָיו. וְעַל כֵּן כְּשֶׂבָא רַבֵּנוּ זְצוּק"ל מְלַעַמְבֶּעֶרְג, הַפְצִירָה מֵאֵת רַבֵּנוּ זְצוּק"ל שְׂיִסַּע אֵלָיו וְאִזּוּ בְּוַדָּאִי יְהִיָּה נַעֲשֵׂה שְׁלוֹם אִמְתִּי. וְאָמַר אִזּוּ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל שְׂאִפְלוּ יָבֹא מְלֶאךָ מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁהָרַב ר' בְּרוּךְ דוֹדוֹ הוּא בְּשְׁלוֹם עִמּוֹ, גַּם כֵּן

לא יאמין לו, אך מחמת שאין דרכו להתעקש על שום דבר על כן אני
מכרח לסע, ונסע וכי. ובאותו שבת בקיץ הראשון של מוהרנ"ת, שנסע
אז רבנו זצוק"ל להרב ר' ברוך, היה אז מוהרנ"ת אצל הר' יודיל, ואצלו
היו פתבים מן התורות שנאמרו קדם שנתקרב מוהרנ"ת. ולקח אז
מוהרנ"ת אלו הפתבים אצלו והסתכל בהם כל יום השבת קדש וכמעט
כל הלילה. ונכנס אז בלבו שכעת יוכל לקיים הצווי של רבנו זצוק"ל שיהיה
נעור שני ימים ולילה. שבכל הלילה היה מעין בפתבים. ומחר יבא רבנו
זצוק"ל לביתו ולא יהיה לו פנאי לישון, ואחר כך יצטרף לסע לביתו וגם
כן לא יוכל לישון. וכן היה:

טז

ובימי הקיץ הנ"ל כשראו אמי לבבו וכי, התחיל אביו מחדש להתפיס
קצת. ועם כל זה גרה עליו בני ביתו, ואז היתה רגילה אשתו לשלח אליו
את גיסו לבית המדרש לדבר עמו בשביל עסק פרנסה, כי בביתו לא היה
לה פנאי לדבר עמו, כי תכף כשאכל אכילתו רץ לבית המדרש ללמודו.
בכך הלך גיסו לבית המדרש ודבר אתו מה יהיה אודות פרנסה? ויען לו
רבי נתן: 'עם כל זה הלא מכרחין למות'. ובזה הלשון: די ביסט טאקי
גירעכט נאר וואס זאהל איך פארט טהאן, מען וועט אבער פארט מווען
ליגען מיט די פיס צו דער טיהר [אמנם אתה צודק, רק מה אעשה שנצטרך
בכל זאת לשכב עם רגלים מול הדלת]. ואחר כך לאחר זמן היה מעשה
שחלה הבריחיד של גיסו הנ"ל. והלך גיסו אל הארון הקדש ובכה, ואמר
שהוא נותן את עצמו בשביל בנו, ונתקיים כן. כי תכף ומיד התחיל בנו
להתרפא והוא בעצמו נחלה וימת. וכתב אגרת להרב ר' נתן שיראה
להשגיח על בנו והזכיר את דברי מוהרנ"ת שאמר, הלא מכרחים למות.
ואמר: איי טיט מיר באנק, איי זענט איהר גירעכט און האט גוט צו
גיטראפין אז מיוועט אמאל ליגען מיט די פיס צו דער טהיר [אוי זה מציק
לי, אוי היינטם צודקים וטוב נחשתם שיצטרכו פעם לשכב עם רגלים אל
הדלת], ואמר: אוי בין איך דיך מקנא [אוי אני מקנא בך]. ואחר כך
התפשרו עם הרב ר' נתן כי יסע לבארדיטשוב רק לקנות סחורה אבל שאר
הטרדות לא יהיו עליו כלל. ועשה כן וכי וכמובא באריכות בספר כוכבי
אור, בחלק אנשי מוהר"ן:

ופעם אחת בתחלת ההתקרבות ראה מוהרנ"ת אצל רבנו זצוק"ל ספר
שבחי האר"י ז"ל, ושאל אותו ממנו. ואחר כך כשהחזירו שאל אותו רבנו
זצוק"ל, וואס האסטו דיר עפיס ארויס גענעמען פון דארט [מה הוצאת
לעצמך משהו משם?]. ענה ואמר מה שפתוב שם שר' חיים ויטאל זצוק"ל
היה ענו והיה בעיניו שפל מאד, וכשנכנס אל האר"י ז"ל ונתקרב אליו
והוא התחיל לשבחו ולפארו מאד והיה אצלו פלא גדול מה זאת! ואמר

אליו הלא אני יודע בעצמי את שפלותי וכו' ומעלת כבודו מרומם ומשבח
אותי כל כך. ענה האר"י זצוק"ל ואמר לו, בעקבותא דמשיחא במעוט
פעלות יגיעו למדרגת רבי עקיבא. ומה שתפס לו דוקא רבי עקיבא כי
מבאר בכתבי האר"י ז"ל שרבי חיים וויטאל היה לו נשמת רבי עקיבא.
ענה רבנו ז"ל ואמר לו "אט דאס האב איך טאקי געמיינט" [הנה לזה
באמת התכונתי] כי זה הענין בעצמו היה גם כן אצל מוהרנ"ת זצוק"ל
שהיה בעיניו ענו ושפל וסבלן ממש א שטיקל בלאטע [חתיכת בוך]. כאשר
רבנו זצוק"ל בעצמו העיד עליו, וכשנתקרב לרבנו זצוק"ל והוא שבחו
ופארו וכו' והיה אצלו חדוש ופלא, ומזה מתרץ לו כנ"ל.
פעם אחת אמר מוהרנ"ת זצוק"ל שבתחלת התקרבותו לרבנו זצוק"ל אם
לא היה רואה אצל רבנו זצוק"ל מנורות של כסף (זילבערנע לייכטער),
לא היה מתקרב (כמובן בחיי מוהר"ן (סימן ר"א), שזה מה שהאנשים
כשרים מלבשים וכו', כי אפלו השם יתברך כשרצה לתן לנו התורה
הלביש את עצמו בספורי מעשיות. כי כל ספר בראשית וכו' עין שם).
ומוהרנ"ת זצ"ל היה מספר כשנתקרבותי לרבנו זצוק"ל האב איך מיון מח
אין גאנצען אוועק גילייקט [הנחתי את מוחי לגמרי] כאלו אין לי שום
שכל. וכששמעתי דבור מרבנו זצוק"ל האב איך א שטיקעל שכל, נאך א
דבור נאך א שטיקעל שכל [יש לי חתיכת שכל עוד דבור עוד חתיכת שכל].
וכן אמרו עליו מגדולי אנשי שלומנו שזה החלוק בין מוהרנ"ת לשאר
תלמידי רבנו זצוק"ל, שהם ידעו שרבנו זצוק"ל הוא העקר. אבל הם גם
כן (זענען אויך עפיס [הם גם כן משהו]) יש להם איזה דעה, אבל מוהרנ"ת
ז"ל ידע בעצמו שהוא בלעדי רבנו ז"ל אינו כלום גאר ניט [כלום לא] כאין
ממש. אשרי לו:

שיחות וספורים מרבנו ז"ל

א

רבנו זצוק"ל אמר, פארבענדיגן אין עסין איז תאות אכילה (הינו
שמדקדק איזה מאכל אוהב לאכל וכו'). וכמו שמספרים מר' נחמן
טולטשינער זצוק"ל, שמעולם האט ער נישט צו געזאלצען דאס עסין [הוא
לא מלח את האכל]:

ב

רַבֵּנוּ זְצוּק"ל דְּבַר עִם בֵּיתוֹ שְׁרַהֲקֵי ז"ל מֵעַנְנֵן הַכְּנֶסֶת אוֹרְחִים, וְשִׁבַּח מְאֹד גְּדֹל הַמְצִיָּה הַזֹּאת כְּדֵי שְׁתַּרְגִּיל אֶת עֲצָמָהּ בְּכַף. וְהִיְתָה דוֹאֲגָת אֵיךְ יְכוּלִין לְצִאת יְדֵי חוֹבְתָהּ בְּזֶה, אָמַר לָהּ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל אַ אוֹרַח – נֶאֱדָ אֶ שְׁטִיקֵעַל בּוֹלְקֵעַ אוֹן אֲשֶׁטִּיקֵעַל טִישְׁטִיד [אוֹרַח, עוֹד חֲתִיכַת לַחֲמֻנְיָה, עוֹד חֲתִיכַת מִפָּה]:

ג

בְּעֵת שְׁדַבֵּר רַבֵּנוּ ז"ל, כְּשֶׁאָדָם בְּצַעַר וְדַחַק שְׁרִיט עַר גָּאָר אַנְדִּירֶשׁ [צוּעֵק לְגַמְרֵי אַחֲרֵת] מֵעַמְקָא דְּלִבָּא. וְסִפֵּר אָז, אַז מִ'הֵאֵט אִים גַּעְצוּגֵעַן אַבְלָאז דְּרִי טֶאָג [מְשִׁכּוֹ אוֹתוֹ שְׁלֶשָׁה יָמִים]. וְאָמַר אָז: אֵיךְ הָאֵב אַבְעַר דְּעֵנְעֶסְמָל גִּישְׁמָאָק גִּישְׁרִיגֵעַן צוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ [אַנִּי אַבְל צְעַקְתִּי אָז בְּמַתִּיקוֹת לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ]:

ד

רַבֵּנוּ ז"ל אָמַר אַ יוֹד בְּעַדְאָרְךָ בְּעֵטִין עַר זָאל הָאָבְעַן אַ סֵאָד קִינְדֵעַר וּוִי אַזוֹי זַי וּוְעֵלִין זַיִן, וּוְאָרִין אַז מְשִׁיחַ וּוְעֵט קוּמְעַן, אוֹן וּוְעֵט פֶּאָרְעֶכְטֵעַן דֵּי גֶאָנְצֵעַ וּוְעֵלֶט, וּוְעֵט זַיִן אַ תְּקוּן צוֹ אֶלְע דּוֹרוֹת עַד אָדָם הָרֵאָשׁוֹן. [יְהוּדֵי צְרִיד לְבַקֵּשׁ שְׁיֵהִיו לּוֹ הַרְבֵּה יְלָדִים שְׁיֵהִיו כְּמוֹ שְׁיֵהִיו, כִּי כְּשֶׁמְשִׁיחַ יְבוֹא וַיִּתְקַן אֶת כָּל הָעוֹלָם יֵהִי תְקוּן לְכָל הַדּוֹרוֹת עַד אָדָם הָרֵאָשׁוֹן]:

ה

פֶּעַם אַחַת קָדָם פֶּסַח הָיוּ מְטִיחִין בְּסִיד אֶת בֵּית רַבֵּנוּ זְצוּק"ל בְּבִרְסָלָב,

וְהָיוּ מוֹצִיאִים אֶת כָּל כְּלֵי הַבַּיִת לַחוּץ כְּנֶהוּג. וְעַל הַכֵּלִים הַנְּשָׂאָרִים הָיוּ פּוֹרְשִׁים וְיִלְאוֹת כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְלַכְּלוּ. וּפְרָשָׁה בֵּת רַבְּנוּ ז"ל מֵרַת אָדִיל עַל הַזִּינְגֶר [הַשְּׁעוֹן] כְּפֶת רֹאשׁ (קֶאֱפִין טִיכְעַל [מְטַפַּחַת רֹאשׁ]). וְכֹאשֶׁר בָּא רַבְּנוּ זְצוּק"ל אֶל הַבַּיִת וְרָאָה זֹאת, אָמַר לָהּ נִיט מִיט אַזּוֹי אַ זְאָךְ פֶּאָר שְׁפָרִיט מְעוֹ, וְוָאוֹס עֵס אִיז פֶּעֶרְהָאֲנִדִּין הֵיִנֵט אַזְעֶלְכֶע פֶּאָרְמִישְׁטֶע מַחוֹת, וְוָאס אַפְלוֹ דָּאס אִיז זַיי מְבִלְבֵּל [אִין פּוֹרְשִׁים בְּדָבָר כְּזֶה, כִּי קִימִים הַיּוֹם מוֹחוֹת כֹּה מְבִלְבְּלִים שְׁאֶפְלוּ זֶה מְבִלְבֵּל אוֹתָם]:

1

פֶּעַם אַחַת בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, כְּשֶׁהָיוּ מִתְחִילִין לְהִתְפַּלֵּל הוֹדוּ כְּנֶהוּג, הִלָּךְ רַבְּנוּ זְצוּק"ל אֶל מְקוֹם רַבִּי נִפְתָּלִי שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל גַּם בֶּן שָׁם, וְאָמַר לוֹ 'נִפְתָּלִי, מְקוּוֹה'. וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלָיךְ אַחֵר הִתְפַּלֶּה. וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ זְצוּק"ל, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ דְּאָרְף מְעוֹן פְּרִיעֶר גְּיִיעַן אִין וְוָאסְעֶר אַרִיין [בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ צְרִיכִים קִדְּם לְהַכְּנִס לְתוֹךְ הַמַּיִם]. וְתַכְף חֲלָץ הָרַ' נִפְתָּלִי הַטְּלִית וְיִתְפַּלֵּין, וְהִלָּךְ אֶל הַמְקוּוֹה:

2

כְּשֶׁהִלָּךְ רַבְּנוּ זְצוּק"ל לְנַחַם אֶת בֵּיתוֹ אָדִיל, וְהִיָּתָה קוֹבֶלֶת וּמִתְנַצֶּלֶת לְפָנָיו עַל שֶׁיֵּשׁ לָהּ צֶעַר גְּדוֹל בְּנִים הַרְבֵּה רַחֲמָנָא לְצִלוֹ, וְהָיָה בְּעֵלְהָ הָרַ' יוֹסְקִי ז"ל יוֹשֵׁב בְּצַד אַחַד וְהָיָא יְשֻׁבָה בְּצַד הַשְּׁנַי, וְרַבְּנוּ זְצוּק"ל יָשָׁב בִּינֵיהֶם. עָנָה רַבְּנוּ זְצוּק"ל וְאָמַר: גְּלִיִּיבֵט מִיר, דִּי וְוֵעֶלְט וְוֵעֵט אַיִךְ נֶאָךְ מְקַנָּא זַיִן מִיט דִּיִּנֶע קִינְדֶּער. דוּ וְוֵעֶסֶט נֶאָךְ דְּעֶר לְעֵבִין קִינְדֶּער [תְּאַמִּינוּ לִי הָעוֹלָם עוֹד יִקְנָאוּ בְּכֶם עִם הַיְלָדִים שְׁלָךְ, אַתָּה עוֹד תַּחֲיָה וְתִרְאָה יְלָדִים] (וְרַמְזוּ בְּיָדוֹ עַל הָרַ' יוֹסְקִי וְהַפֶּךְ פָּנָיו אֵלָיָה וְסִיִּם) אוֹן קִינְדֶּס קִינְדֶּער [וּבְנֵי־בָנִים] וְכוּן נִתְקִים. כִּי הָרַ' יוֹסְקִי לֹא הָאָרִיךְ יָמִים רַחֲמָנָא לְצִלוֹ, אַךְ הִיא הָאָרִיכָה יָמִים וְזָכְתָה לְרֹאוֹת בְּנִים וּבְנֵי בְּנִים:

ח

בְּעָרְבֵי רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה הָאֲחֵרוֹן בְּאוֹמֵי אַחַר הַזְכָּר־בְּרִית נִכְנַס מוֹהַרְנִ"ת לְרַבְּנוּ זְצוּק"ל לְחֻדְרוֹ. עָנָה רַבְּנוּ וְאָמַר לוֹ בְּזֶה הַלְשׁוֹן: אוֹנְזָעָרַע צְרוֹת אוֹנְזָעָרַע יִסּוּרִים – טַעֲמֵי גְרוּיָסַע פְּעָרִיל, אוֹן שְׂרָה־קִין קְלִינְעַ פְּעָרִיל [הַצְרוֹת שְׁלָנוּ הַיִּסּוּרִים שְׁלָנוּ – לְטַעֲמָא פְּנִינִים גְּדוּלוֹת וּלְשָׂרָה פְּנִינִים קְטָנוֹת]. שְׁלִבְתוֹ שֶׁל מְפָרְסָם פְּלוּנֵי קָנָה לָהּ חוֹתְנָה הָרִי לֵיב מְדוּבְרָאוּנְעַ גְרוּיָסַע פְּעָרִיל [פְּנִינִים גְּדוּלוֹת] וּלְבִתּוֹ שְׂרָה (גַּם כֵּן פְּלָתוֹ) קָנָה קְלִינְעַ פְּעָרִיל [פְּנִינִים קְטָנוֹת]:

ט

דְּרַכּוֹ שֶׁל רַבְּנוּ זְצוּק"ל הָיָה בְּהַעֲלֵם גְּדוּל שְׁאֲפְלוֹ לְפָנֵי חוֹתְנוֹ הָיָה מְסֻתִיר אֶת עֲצָמוֹ מְאֹד. וּבַעֲת שְׁנִסַּע חוֹתְנוֹ בְּחָרֵף עַל הַנְּהַר הַנִּקְפָּא, וְרָאָה אֶת רַבְּנוּ זְצוּק"ל שֶׁהִלֵּךְ אֶל הַנְּהַר לְמוֹט בִּיחַד עִם הַנְּעָרִים הַקְטָנִים. וְסָבַר חוֹתְנוֹ שְׂאִינוֹ לוֹמֵד כָּלֵל. וְהוּא הָיָה מְכַנֵּס אוֹרַח גְּדוּל, וְכָל הַצְדִיקִים הָיוּ רְגִילִים לְהִתְאַכְסֵן אֶצְלוֹ. וּפַעַם אַחַת נִתְאַכְסֵן אֶצְלוֹ אַחַד מִתְלַמְיָדֵי הַמַּגִּיד, וְסָפַר לְפָנָיו צָעֵרוֹ שֶׁלְקַח לְחֻתְנוֹ נֶכֶד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, אֲבָל אִינוֹ לוֹמֵד כָּלֵל, וְאֲפְלוֹ הַעֲבָרֵי בְּוֹדָאֵי שְׂכַח. וְאָמַר הָאוֹרַח שְׁבּוּדָאֵי אִינוֹ כֵּן, כִּי גֵרָא לְדַבָּר עַל נֶכֶד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב. וְחוֹתְנוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל הִתְנַכַּח אִתּוֹ, עַד שֶׁאָמַר לוֹ הָאוֹרַח אִם כֵּן אִתְּנוּ לוֹ לִינְעוֹן [לְקָרָא] וְהִתְחִיל לְנִסּוֹת אֶת רַבְּנוּ זְצוּק"ל בְּהַמְשָׁנָה: 'הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שְׁקִפְצוֹ מֵרֵאשֵׁי הַגִּי' (בְּבָבָא קָמָא כ"א:) וְהִתְחִיל רַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר: 'הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שְׁקִפְצוֹ מֵאֲרֵשׁ, וְנִתְבַּיֵּשׁ הָאוֹרַח הַנִּי"ל מְאֹד. וַיֹּאמֶר לוֹ חוֹתְנוֹ הֲלֹא אֲמַרְתִּי לָכֶם שְׁאֲפְלוֹ הַעֲבָרֵי שְׂכַח. וְעַם כָּל זֶה לֹא הִקְפִיד עַל רַבְּנוּ זְצוּק"ל לְפָנֵי חוֹתְנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה גֵרָא לַעֲשׂוֹת אֵיבָה וְשִׁנְאָה לְחוֹתְנוֹ עָלָיו. מִחֻמַּת שֶׁהוּא מְזַרַע הַבַּעַל שֵׁם טוֹב. אֲבָל אַחַר כֵּן פָּגַע בְּרַבְּנוּ זְצוּק"ל תַּחַת כֶּתֶל הַבַּיִת בְּהַצְנַע, שְׁאֵלוֹ 'הִיתְכֹן כְּזֹאת?! הֲלֹא אַתָּה נֶכֶד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב וְנֶכֶד רַבִּי נַחֲמָן מִהָאֲרִיזְעִינְקָא! וְחוֹתְנֶכֶם פִּזֵּר לְנֶדָן סָדָר רַב מִחֻמַּת הַיְחּוּס, וְאַתָּה לֹא תִלְמַד כָּלֵל עַד שְׁאֲפְלוֹ הַעֲבָרֵי שְׂכַחַת. וּבִתְוֹךְ אֵלוֹ הַדְּבָרִים נָתַן לוֹ שְׁנֵי פְּעֻטֵי הַכְּאוֹת עַל הַלְּחִי. וְרַבְּנוּ ז"ל בְּכָה הַרְבֵּה וְלֹא עָנָה אוֹתוֹ דְּבָר. וְאַחַר כֵּן הָיָה מַעֲשֵׂה שֶׁהָאִישׁ הַנִּי"ל נָסַע בְּדֶרֶךְ דְּרֶךְ הַיַּעַר, וְשָׁמַע קוֹל צְעָקָה. וַיֹּאמֶר לְהַבַּעַל עֲגָלָה שְׂיִטָּה אֲזָנוּ, וְהִטּוּ אֲזָנֵיהֶם וְשָׁמְעוּ שֶׁהוּא קוֹל אָדָם, וְהִטָּה הוּא אֲזָנוּ יוֹתֵר וְשָׁמַע שֶׁזֶה קוֹל תְּפִלָּה. וַיֵּרֵד הָאִישׁ מִן הָעֲגָלָה וְהִלֵּךְ אַחַר הַקּוֹל, וּבָא עַד מְקוֹם רַבְּנוּ זְצוּק"ל וּמִצָּאוֹ מַעֲטָף בְּטָלִית וְתַפְלִין וְצוּעֵק בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת עַד לֵב הַשְּׂמִים, וְסָבִיבוֹ הָיָה כְּמוֹ נֶהַר מִן הַדְּמָעוֹת וְהַבְּכִיּוֹת, וְהִתְפַּלֵּל הַלְלוּיּוֹת בְּפִסּוּקֵי דְזִמְרָה, וְנִתְבַּהֵל מְאֹד. וְהִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁרַבְּנוּ זְצוּק"ל סִיַּם תְּפִלָּתוֹ. וְאָז הִתְחִיל לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּמְחַל לוֹ עַל הַהַכְּאוֹת וְהַזְלוּלִים. וַיֹּאמֶר אֵלָיו רַבְּנוּ זְצוּק"ל, שְׁלֵא יִמְחַל לוֹ עַד שְׂיִבְטִיחַ לוֹ בְּוֹדָאֵי שְׁלֵא יִפְרִסֵם הַדְּבָר כָּל יְמֵי חַיֵּי רַבְּנוּ ז"ל. אֲבָל זֹאת פִּעֵל

אָצלו שְׁיחזר אַל חוּתְנוּ וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁלֵא יתְעַרְב בְּדַבְרֵי, וְלֹא יִפְרִיד אוֹתוֹ מִדְרָכּוֹ, כִּי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים פְּשָׁטִים עַל נְכַדֵי הַבַּעַל שֶׁם טוֹב ז"ל. וּמַחֲמַת שֶׁהוּא הָאָרִיז יָמִים אַחַר הַסְתַּלְקוֹת רַבְּנוּ זְצוּק"ל, סִפֵּר כָּל הַמַּעֲשֵׂה הַנִּי"ל לִפְנֵי הָרַב ר' חַיִּיקֵיל אַחַר הַסְתַּלְקוֹתוֹ עָלָיו הַשְּׁלוֹם:

רַבְּנוּ זְצוּק"ל, אָמַר: אַזּוֹי וּוי דֵי וואס קְרִיגֶען אויף מִיר וּוייִסֶען נִיט פֿון מִיר, און אַזּוֹי דֵי וואס האַלְטִין פֿון מִיר וּוייִסִין אויף נִיט פֿון מִיר, נָאָר נָתָן און נִפְתָּלִי אַבִּיִסֶעל [כְּמוֹ שְׁאֵלוֹ הַחוּלְקִים עָלַי אֵין יוֹדְעִים מִמֶּנִּי, כִּדְ אֵלוֹ שְׂאוּחֲזִים מִמֶּנִּי גַם לֹא יוֹדְעִים מִמֶּנִּי, רַק נָתָן וְנִפְתָּלִי קִצָּת]:

יא

עַל הַחֲתָנָה שֶׁל בֵּיתוֹ מְרִים שְׁנִסֶּע רַבְּנוּ זְצוּק"ל עִם בְּנֵי בֵּיתוֹ לְהָרַב לְוַאֲלֵטְשֵׁטִיק מַחֲמַת כְּבוֹדוֹ שֶׁל הָרַב. וְאַחַר כִּדְ סִפֵּר הָרַב אֶת צַעְרוֹ לִפְנֵי רַבְּנוּ זְצוּק"ל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵינַיִם רָעִים. וְאָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְאַנְשֵׁיוּ בְּשִׁתִּיקָה קִצָּת כִּדֵי שְׁלֵא יִשְׁמַע הָרַב בְּזֶה הַלְשׁוֹן: אִידֵי וּוייִס אִידֵי וּוייִס, דוּ הָאִסְט שְׁלַעֲכֵטִי אוּיִגֶען, זְאֲלֵסְט הָאָבִין גּוּטֶע אוּיִגֶען וּוַאֲלֵסְטוּ צוּ מִיר גִּיפְאָרִין אוּיִף חֲתָנָה, נִישֵׁט אִידֵי צוּ דִיר [אַנִּי יוֹדֵעַ, אָנִּי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לְךָ עֵינַיִם רָעוֹת, אִם הָיָה לְךָ עֵינַיִם טוֹבוֹת הָיִיתָ נוֹסֵעַ אֵלַי לְחֲתָנָה וְלֹא אָנִּי אֵלִידֵי]:

יב

פֶּעַם אַחַת הָיָה הָרַב מַחֲמַעֲלָנִיק אָצַל רַבְּנוּ זְצוּק"ל בְּבִרְסָלָב וְהָיוּ צָרִיכִים לְהַמְתִּין עָלָיו בְּסַעֲדָה יַעַן שֶׁהִלְךְ לְצָרְכּוֹ. וּבֵינָן כִּדְ סִפֵּר רַבְּנוּ זְצוּק"ל הַמַּעֲשֵׂה מִהַעֲגוּל. וְאָמַר אַזּ רַבְּנוּ זְצוּק"ל אִם הוּא הָיָה צָרִיז לְסִפֵּר מַעֲשֵׂה כְּזֹאת, כִּמָּה הַכְּנוֹת הָיָה צָרִיז לַעֲשׂוֹת מִקִּדְּם:

יג

פעם אחת ספר רבנו זצוק"ל לבתו אדיל ממפרסם אחד, שתשע שנים היה מתפלל בהתלהבות מאד, יען שחתול גררה והקישוה אצל הדלת ונדמה לו שהחסידיים דוחפים את עצמם אצל הדלת, ואחר כך נודע לו שהוא חתול. נמצא שהיה מתפלל לשם החתול רחמנא לצלן:

יד

דרכו של רבנו זצוק"ל בקטנותו היה בהצנע, והיה דרכו לתן להבעל עגלה של חותנו איזו סכום לנסע עמו בכל בקר קדם אור היום בתרף על קבר (כמדמני) של רבי ישעיה מיאנאווע, ובא בחזרה עוד קדם אור היום עד שלא הרגיש חותנו מאימה. פעם אחת בא חותנו וראה שהסוסים מלאים זעה, והבין שהלא דבר הוא, ושאל למשרתו והכרח להגיד לו האמת:

טו

רבנו זצוק"ל אמר לפני מוהרנ"ת "והייתי רגיל בנדרים", שאל אותו מוהרנ"ת הלא על פי הגמרא אין נכון לנדר, והשיב: דאס מיינט מען אזוינע שלימעזאלניקעס ווי איהר [מתכונים לשלומיאליס כמוכם].

טז

אמר לענין קעסט [המנהג היה שהחתן היה סמוך על שלחן חותנו בשנים הראשונות לאחר נשואיו], שאפלו אם זורקים הכרים לחוץ אך מכניסים אותם בחזרה לבית, אז לא ירחיק עצמו מן הקעסט לילך אל המשא ומתן ולסחר. ודבר מוהרנ"ת מזה ואמר שהני מלי בתורתו אמנותו, אבל אם לומד קצת והשאר הוא מבטל מלמודו, מצוה לדבר עם האברך הזה שילך

יז

איש אחד עשה סכה יקרה ועלה לו בסכום רב, ובקש את רבנו זצוק"ל על קדוש להסכה. והלך עמו מוהרנ"ת. ודבר מוהרנ"ת שהסכה אינה על פי הדיון, ורבנו זצוק"ל שתק. ומחמת שמוהרנ"ת הסתכל תמיד על פני רבנו זצוק"ל, כיון שראה שרבנו זצוק"ל שתק וישתק גם הוא. ובדרך בהזרה לביתו אמר רבנו זצוק"ל למוהרנ"ת, יהודי שמנגע עצמו כל כך, ומוציא כל כך הוצאות על הסכה, אתה רוצה לעשות שאלות לפסלה מחמת חמרות:

יח

כשהיה רבנו ז"ל בלעמבערג בקש אותו אחד בעל מכניס אורח גדול שהיו אוכלים אצלו הרבה אורחים, ואמר לו רבנו זצוק"ל הלא יש לך בלא זה הרבה אורחים. ויאמר לו האיש הנ"ל אני רוצה לעשות מצוה בכם. ענה לו רבנו זצוק"ל, אני רוצה המצוה בעצמי. אף על פי כן הפציר בו כל כך, עד שהכרח להבטיחו שיאכל אצלו סעודה אחת וכן הנה. אחר כך אמר רבנו זצוק"ל שהוא מקנא אותו שהוא יושב כמו גיטר יוד [כנוי לאדמו"ר] עם חסידים. ולא עוד כל הגוטי יודין כשנוסעים מהם נותנים להם מעות, והוא גתן לכל אחד מעות:

יט

מוהרנ"ת היה לו צער גדול בנים רחמנא לצלן. ולא היה מספר לרבנו ז"ל מפני שהיה דבוק בעבודת השם ותברך כל כך, וזה היה אצלו העקר לדבר עם רבנו זצוק"ל. אך מחמת שהיה אז רגיל לספר כל מארעותיו לפניו זצוק"ל, היה נכנס צערו בתוך ספורו. ופעם אחת אמר אליו רבנו ז"ל, שנקנס קצת במחי ענין הצער גדול בנים שלך, אך על זה תתן לי מעות.

וְאָמַר לוֹ מוֹהַרְנֵיית הוּן חֲשַׁבְתִּי מִכְּבָר בְּדַעְתִּי לַעֲשׂוֹת לָכֶם שְׁשֵׁה כִסָּאוֹת (בְּיִינְקָלְעֵד שְׁטוּלְעוֹן). אָמַר לוֹ רַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל לֹא מִפְּנֵי הַהֲתַקְרָבוֹת, כִּי בְּשִׁבִיל זֶה אֲנִי צָרִיד לְתַן לְךָ מַעוֹת. כִּי 'זַכָּאָה מֵאֵן דְּאֶחִיד בִּידָא דְחִיבֵינָא' [אֲשָׁרִי מִי שְׁמַחְזִיק בְּיַד הַרְשָׁעִים]. אֵד עַל זֶה הֲנִי"ל אֶתְהָ צָרִיד לְתַן לִי מַעוֹת, וְכֵן הָיָה. שְׁעָשָׂה לוֹ שְׁשֵׁה כִסָּאוֹת, וְהָיָה לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים וּבֵת אַחַת:

כ

אֶחָד עָשָׂה כִסֵּא לְרַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל, וְשָׂאֵל אוֹתוֹ רַבְּנֵנוּ ז"ל כִּמָּה זְמַן עֲשִׂיתָ אוֹתָהּ, עָנָה לוֹ בְּחֻצֵי שָׁנָה. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ רַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל הֲאִם כָּל הַיּוֹם עֲשִׂיתָ אוֹתָהּ, עָנָה לוֹ לֹא, רַק בְּכָל יוֹם עֲבַדְתִּי שְׁעָה אַחַת (וַעֲנֵן כִּי הָיָה כִסֵּא נָאָה וּמְצִיֶּרֶת בְּצִיּוּרִים נְאִים). אָמַר לוֹ רַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל. אַזּוּי! הָאֶסְטוּ מִיר אֵין זִינְעֵן גִּיהֶאֱט אַהֲלֵב יָאֶהֱר אֶלְע טָאג אַ שְׁעָה [כָּד! חֲשַׁבְתָּ עָלֵי חֻצֵי שָׁנָה כָּל יוֹם שְׁעָה]:

כא

פַּעַם אַחַת בָּאוּ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ אֶל רַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל וְחָסַר אֶחָד מֵהָאֲנָשִׁים שְׁלֹא הָיָה חָשׁוּב כָּל כָּד. וְשָׂאֵל רַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל הֵיכֵן הוּא? וְהָיָה תַמְיָהָא גְדוּלָּה לְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ עַל שְׂאֲלָתוֹ עָלָיו, וְאָמַר רַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל מִפְּנֵי זֶה אֲנִי מְכָרַח לְלַעֲמִבְרַג:

כב

פַּעַם אַחַת נָסְעוּ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ מִנְמִירוּב לְבְרִסְלָב לְרַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל, וְתַעוּ מְאֹד בְּדָרְךָ וְנָסְעוּ כָּל הַלַּיְלָה, וּבְדָרְךָ רָאוּ שְׂבָאוּ בְּחִזְרָה לְנִמְרוּב. וּכְשֶׁבָאוּ אַחַר כָּד לְרַבְּנֵנוּ זְצוּק"ל וְסִפְרוּ לוֹ הַנְּסִיעָה הֲנִי"ל. אָמַר הַכֹּל הוּא בְּשִׁבִיל אֶחָד שְׁלֹא רָצָה בְּלֵב שְׁלָם, וְהוּא הָיָה ר' לִיפָא, אִיהֶר זְאֵלְט גִּיוּוֹעֵזֶן אִיִּינְעֵם אַרָאֵפּ וּוּאֲרָפִין [הָיָה עֲלֵיכֶם לְזָרֵק אֶחָד]:

כג

פעם אחת אמר רבנו זצוק"ל: וואס יודין פארמאגין "אקדמות" מיט דעם נגון [מה שיהודים אוצרים ברכושם – אקדמות עם הנגון]:

כד

אחד שאל את הרי גרשון נכד המגיד מטיראוויצע זצוק"ל, ספר לי איזו גדלות מרבנו זצוק"ל, ויאמר אליו שלש דברים: א. אם היה מסתכל באחד, אפלו מאחוריו, תכף היה מרגיש האיש. ב. שכשפניו היה לפעמים מצפה בזבובים ולא נשא ידיו להבריחם מעליו, ג. פעם אחת הוכיח אותו רבנו זצוק"ל על שאינו מתפלל כראוי, והיה קשה לו שהוא היה מתפלל בהתלהבות ובכחות גדולות, ואמר לרבנו ז"ל דאכט זיך אז איך דאווען [נראה לי שאני מתפלל], ואמר אליו רבנו זצוק"ל ניט דאווינען און מיינען אז מ'דאווינט [לא להתפלל ולחשב שמתפללים], והיה קשה לו עוד יותר. אחר כך לעת ערב כשנכנס עם רבנו זצוק"ל לבית המדרש צוה עליו רבנו זצוק"ל לכנס קדם, ורבנו זצוק"ל הלך אחריו עד מקום רבנו ז"ל, והכרח אז להתפלל מנחה סמוך לרבנו זצוק"ל. ונתפעל אז מאד מתפלת רבנו זצוק"ל והרגיש אז דביקות, והבין אז שמעולם לא התפלל. פעם אחד רצה רבנו זצוק"ל לתן לו עשירות ולא רצה וכו', פמובא באותות ומופתים:

כה

פעם אחת נסע רבנו זצוק"ל בדרכו, ועבר דרך עיר זשירין ושם היה אחד ממקרביו רבי יהושע, ושמע רבנו זצוק"ל שמתפלל מנחה והוטב בעיניו מאד. וכל מי שבא אליו אמר לו, אה, האט מיין יהושע'לע גידאווינט מנחה [אה! יהושע'לה שלי התפלל מנחה]. ומוהרנ"ת ספר ולי אמר א שטיק מנחה [חתיכת מנחה]:

כו

פַּעַם אַחַת אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים פְּעֻלַּתִּי אֶצֶל הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ. א) דָּאָס גַּדְלוּת הָאֵב אֵיךְ שׁוֹיֵן פּוֹן אֵיךְ צוּבְרָאכֶען ; ווי אַזוי אִיהָר וועט דאָווינען וועט מֶען זאָגען, אַי עַר אִיז אַבְרָאָסְלִיוֹעַר [אַתְּ הַגְּדוּלוֹת כָּבֵד שְׁבַרְתִּי מִכֶּם, אֵיךְ שְׁתַּתְּפִּלּוּ יַגִּידוּ, אִי, הוּא בְּרַסְלָבֵר]. ב) אֵיין עֲבָרָה וועט אֵיךְ קָרענִקען, עַס וועט אֵיךְ שׁוֹיֵן נִיט בַּאֲקוּמֶען, אַפֿלוּ אִיהָר וועט טָאָהן וועט דָּאָס זײַן אָהן הַעֲנִט און אָהן פִּיס [עֲבָרָה תִּצְיִק לָכֶם הִיא כָּבֵד לֹא תִקְבֵּל אֶתְכֶם, אַפֿילוּ אִם תַּעֲשׂוּ, זֶה יִהְיֶה בְּלִי יָדַיִם וּבְלִי רַגְלַיִם]. ג) מִפְּרָסְמִים שֶׁל שְׁקָר וועט אִיהָר זײַער פֿנִים נִיט אָן קוֹקען, אִיהָר הָאָט שׁוֹיֵן פֿאַרְזִיכְט אונגאַרִישֶׁען וויין [מִפְּרָסְמִים שֶׁל שְׁקָר לֹא תוּכְלוּ לְהַבִּיט בְּפָרְצוּפְכֶם, אַתֶּם כָּבֵד טַעֲמַתֶּם מֵהַיֵּין הַהוּנְגָרִי]:

כז

מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה בְּשִׁבוּעוֹת אוּ בַחֲנֻכָּה, שְׁאָמַר רַבֵּנוּ זְצוּק"ל בְּעַת שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב עַל הַשְּׁלַחַן עִם אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, ווער הָאָט דָּאָס אֵין זֵיךְ אַזאַ עֲזוּת צוּ הַאֲבָען בֵּי מֵיין טִיש אַ הַרְהוּר רַחֲמָנָא לְצִלוּ. וְאָמַר, אֵיךְ מֵיין נִיט טְשַׁעֲרִינְעַר, נִיט בְּרַסְלָבֵר, נִיט טַעֲפִלִּיקַר. [מִי יֵשׁ לוֹ בְּעַצְמוֹ עֲזוּת כְּזוֹ בַשְּׁלַחַן שְׁלִי שְׁהִיָּה לוֹ הַרְהוּר, וְאָמַר אֲנִי לֹא מִתְּפוֹן לְבִנֵי טְשַׁהֲעֲרִין, לֹא מִבְּרַסְלָב וְלֹא מִטַּעֲפִלִּיק]. וְטִירָאוּיֶצֶר לֹא הִזְכִּיר. וְהַבִּינוּ מִי הוּא אוֹתוֹ הָאִישׁ. כִּי הִיָּה שָׁם אֶחָד מִטִּירָאוּיֶצֶע שֶׁלֹּא הִיָּה לוֹ שְׁלוֹם בַּיִת כְּשֵׁתֵי שָׁנַיִם. וְתַכְף קַם רַבֵּנוּ זְצוּק"ל מִן הַשְּׁלַחַן וְנִכְנַס לְחֻדְרוֹ. וְהָאִישׁ הַנַּיִל עָמַד עַל הַפֶּתַח וּבְכַה הַרְבֵּה מְאֹד. וְגַם אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּקִשׁוֹ מִרַבֵּנוּ זְצוּק"ל בַּעֲדוֹ, וְהָאִישׁ הַבְּטִיחַ שְׁיַעֲשֶׂה תַכְף שְׁלוֹם עִם בְּנֵי בֵיתוֹ:

כח

פַּעַם אֶחָד נָסַע הָרַב מִבֶּאֱרַדִּיטְשׁוּב בְּדֶרֶךְ, וּפָגַע אֶת הָרִי יֶצְחָק חֲתָן הַמַּגִּיד מִטִּירָאוּיֶצֶא וְנִתְּבַהֵל מְאֹד מִצוּרְתּוֹ. וְשָׂאֵל לְמִי הוּא מְקַרֵּב. וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁהוּא מְקַרֵּב לְרַבֵּנוּ זְצוּק"ל. עָנָה וְאָמַר אֶה וּוּא אֵיךְ פֿאַר דָּאָךְ אַרוֹם, זְעָה אֵיךְ אִז ווי עֲפֻעַס רַעֲכָטֵס הָאָט עַר פֿאַרְכֶּאֱפֵט [אִיפֵּה שְׁאֲנִי נוֹסַע וּמִסְתַּוְּב

אַנִי רוֹאָה אֵיפֶה שְׂיֵשׁ אֵיזָה טוֹב – הוּא כְּבָר חֲטָף זֹאת]:

כט

על הגמרא (חגיגה ה.) 'האי צורבא מרבנן וכו' מיסיפנא לה'. והקשה רבנו זצוק"ל, וכי מלאך המות אוהב לתלמיד חכם, אלא דאיתא כיון שעברו רב שנותיו של אדם ולא חטא מבטח שלא יחטא, על כן מוסיף לו עוד שנים כדי שלא יהיו רב שנותיו:

ל

אחד שאל את רבנו זצוק"ל מדוע אין שום ספר מכם כמו השבחי הבעל שם טוב שיש מהבעל שם טוב זצוק"ל. והשיב לו רבנו מהיכן נעשה השבחי הבעל שם טוב. לאחר הסתלקות הבעל שם טוב נתקבצו התלמידים וספרו כל אחד מה שיודע. והקבוץ היה אצל הרב ר' גדליה והוא ידע כל המעשיות מהבעל שם טוב זצוק"ל, ושוב היה אחד שהיה יודע גם כן מעשיות, ומזה נעשה השבחי בעל שם טוב. וכמדומה שהרב ר' גדליה מליניץ עשה את השבחי בעל שם טוב. אחר כך אמר רבנו זצוק"ל בזה הלשון: ס'וועט פון מיר אויף זיין וואס צו דערציילן [יהיה גם ממני מה לספר]:

לא

מגלת סתרים הראשון, בעת שנסע רבנו זצוק"ל בדרך מלאדיזשין לברסלב, ועברו קאזאקין. והתחיל רבנו זצ"ל לדבר ממדינת רוסיא ומה שיהיה עד ביאת הגואל, ומביאת הגואל עד תחית המתים. וישב אצל רבנו זצוק"ל הר' יוסקא חתנו עם מוהרנ"ת והר' נפתלי זצוק"ל, ושני אנשים מטעפליק ישבו על המדרגה של העגלה מזה ומזה. אחר כך רצה מוהרנ"ת לחזר איזה דבור עם הר' יוסקי, וראה מוהרנ"ת שאינו יודע כלום, רק ספר שזאת שמע שאמר רבנו זצוק"ל לבסוף א בויס מיט גילדענע בלעטער

[עץ עם עלים זהובים]. וגם השני אנשים מטעפליק לא שמעו כלל, וכשראו
הר' נתן ור' נפתלי זאת, הבינו שרבונו זצוק"ל רוצה שיהיה בסוד וכן היה.
ועל פן כתב מוהרנ"ת המגלת סתרים בראשי תבות:

לב

מגלת סתרים השני נאמר אחר פטירת הילד הקדוש רבי שלמה אפרים
ז"ל בעת שקבלה אשתו של רבונו זצוק"ל לפני הר' נתן והר' נפתלי על רבונו
זצוק"ל, א. שאינו מסתכל על עצמו. ב. מפני מה הוא מטלטל עצמו
בדרכים. ג. על שהניח שיסתלק הילד. ואמר רבונו זצוק"ל להרב ר' נתן
והרב ר' נפתלי אדרבה! תהיו אתם דינים, איהר איז אשאד דאס קינד
[לה חבל על הילד], ונתן קולו בבכי ובדמעות שלישי עד שפרחו הרב ר' נתן
והרב ר' נפתלי מלפניו מפני הבושה. וזאת מובא בחיי מוהר"ן ובימי
מוהרנ"ת. בבקר היה היאר צייט של האר"י ז"ל אמר להם רבונו זצוק"ל
מפני מה ברחתם, אם לא ברחתם הייתי מספר לכם שיינס [דברים יפים]
כמבאר קצת; ואמר אז התורה ס"ה 'ויאמר בעז אל רותי וכו', אחר כך
קרא אותם ופתח את הדלת של הבית המדרש שהיה אצל בית רבונו ז"ל.
ואז היה הרב מברסלב בבית המדרש ולא רצה רבונו זצ"ל שיהיה בעת
הספור, וכיון שפתח רבונו ז"ל את הדלת פתח הרב הנ"ל את הדלת השניה
ויצא לחוץ. אז הלך רבונו ז"ל תכף ומיד וסגר את הדלת וספר להם שנית
את המגלת סתרים:

לג

רבונו זצוק"ל אמר כששוכבים בעצימת עינים חצי שעה אף על פי שאין
ישנים היא התחדשות המחין. עוד אמר לאחד שצריכין לשמר את
הלינקע זייט [הצד השמאלי], שאם אין לו אלא פר אחד וניח אותו תחת
הגב פי להראש אינו מזיק כל כך אם אין לו פר. ואמר שצריכין לשמר
השנה, מידארף היטין דעם שלאף. עוד אמר: אז מען חאפט זיך אויף
בדארף מען זיך אויף הייבין. אין מיט דעם שלאף בעדארף מען זיך אפ
רעכינען נאך דעם דאוונען [כשמתעוררים צריכים תיכף לקום, ועם השנה
להתחשב לאחר

לד

רַבֵּנוּ זְצוּק"ל אָמַר שְׁצָרִיכִין לְכָל יֶלֶד לְהַעֲמִיד פְּאָקִין [חֲסוֹן אֲבַעְבוּעוֹת] קִדָּם רְבַע שָׁנָה. וְוָארוּם אוֹיֵב נִיט [שְׂאָם לֹא] הוּא כְּמוֹ שׁוֹפֵד דְּמִים. אֲפֹלוּ אִם דָּרִים הִרְחַק מִן הָעִיר, וְלִסַּע אֲפֹלוּ בְּזִמּוֹן שְׁהַקֹּר גְּדוּל לְהַעֲמִיד פְּאָקִין [חֲסוֹן] קִדָּם רְבַע שָׁנָה:

לה

אָמַר עַל אֵיגְעָרְקֵעַס [מְלַפְפוֹן] שְׁצָרִיכִין שְׂלֹא לְטַל קְלַפְתָּם לְגַמְרִי, כִּי קְלַפְתָּם הִיא קְלַפְתַּנְגָּה, וְצָרִיכִין לְבָרַר מְמֵנוּ הַטּוֹב. וּמִשְׁמַע שְׁבְכָל דְּבָר שְׂרָאוּי לְאָכַל הַקְּלַפָּה שְׂלוֹ צָרִיכִים לְהַנִּיחַ קֶצֶת מִהַקְּלַפָּה כְּדִי לְבָרַר הַטּוֹב:

לו

פַּעַם אַחַת הָיָה נַעַר קָטָן יָשׁוּן אִצְלֵ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל. וְשָׁמַע שְׂרַבֵּנוּ יֵשׁ לוֹ הַתְּבוּדָדוֹת תַּחַת הַסְּדִין בְּהַתְּלֵהְבוֹת עֲצוּם, וְנִתְעוֹרַר מְאֹד. וְהִלְךְ הַנַּעַר אֶל רַבֵּנוּ זְצוּק"ל וְגִלָּה אֶת הַסְּדִין וְאָמַר לוֹ אֲנִי רוֹצֶה לְהִיּוֹת אִישׁ כָּשֶׁר, וְאִז לְמִד אֹתוֹ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל לְשַׁפֵּט אֶת עֲצָמוֹ אִם לְמִד בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם יִתֵּן תּוֹדָה וְיִתְפַּלֵּל שְׁלִמְחָר יִלְמַד יוֹתֵר, וְאִם לֹא, יִתְפַּלֵּל הִיתְכּוֹן וְכוּ'. (וְהָר' אַבְרָהָם ז"ל אָמַר שְׁמִפְנֵי זֶה נָתַן לוֹ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל הַתְּבוּדָדוֹת הַנִּיֵּל מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ עָסַק אִז בְּזֶה בְּיוֹתֵר) וְכַמְדָּמָה שְׂזָה הַנַּעַר הָיָה הָרַב ר' שְׁמוּאֵל יְצָחָק:

לז

זְקֵנוּ שֶׁל הָרַב מְטֻשְׁעֵהָרִין אָמַר עָלָיו רַבֵּנוּ זְצוּק"ל שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲסִיד אֶחָד בְּעִיר בְּרִסְלָב. וּפַעַם אַחַת הִתְעַנָּה מִשְׁבֵּת לְשְׁבֵת וְאָמַר רַבֵּנוּ זְצוּק"ל שֶׁהִיא צָרִיךְ

לפעל איזה דבר והשתמש עם עבודה של ה' חיים שרה'ס. ואמר אז מה שמובא בהשיחות לא בחנם היה הפעל שם טוב הפעל שם טוב, שהיה לו תלמידים

לח

פעם אחת היה רבנו זצוק"ל על חתנה ויהיה שם ברחו והחליף את בגדיו פעם על פמר, ופעם על מפרסם (רבי). אז אמר רבנו זצוק"ל, אט איז מען א מלאך אט איז מען א גלח [הנה מתנהגים כמו מלאך, והנה כמו פמר]:

לט

פעם אחת היה רבנו זצוק"ל על חתנה, והיו רגילים שעם הפלי הזמר היה אחד מכה בתף והיה צועק פרייליך פרייליך [שמחה שמחה]. ובתוך שהיה מכה וצועק היה מתנמנם, ונתן לו אחד הפאה על הלחי ואמר לו, קלאפ פרייליך [דפוק בשמחה] והיה בוכה קלאפ פרייליך. אז אמר רבנו זצוק"ל א פאטש גיחאפט און פרייליך גיקלאפט [ספג סטירה ובשמחה דפק]:

מ

על החתנה של בתו שרה'קע היה המכה בתף נכרי, וצנה רבנו זצוק"ל לשלחו:

מא

השיחה 'נוקם ונוטר כנחש', נאמרה בנואך נאכט [לילה שלפני הברית] של

הילד ר' יעקב ז"ל. ואחר הברית כשפאו אליו אנשי שלומנו אמר להם
רַבֵּנוּ זְצוּק"ל, נָאֵךְ וְוֹאס פֶּאָרְט אֵיהֶר צו מיר, אֵיךְ הָאב אֵיךְ פֶּיִינְד [מדוע
אַתֶּם נוֹסְעִים אֵלַי אֲנִי שׁוֹנֵא אַתְכֶם]:

מב

רַבֵּנוּ זְצוּק"ל אָמַר, אָפֶלוּ מֵאִיז שׁוִין אַ עָרְלִיכֶער יוד אין דעם גלגול ווער
ווייסט וואס מ'האט אן גיאָרְפֶעט אין יענעם גלגול [אפילו אם הוא כָּבֵר
איש כָּשֶׁר בְּגִלְגוּל זֶה, מִי יוֹדֵעַ מַה עוֹלֵל בְּגִלְגוּל שְׁעֵבֶר]:

מג

דַּרְכוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ זְצוּק"ל הָיָה לִילֵךְ אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח לְבֵתוֹ הַצְּדָקָת אָדִיל, וְהָיָה
הִיְתָה מְכַבְּדֵתוֹ בְּשָׁנֵי קִנְיִדְלִיךְ כּוּפְתָאוֹת. וְהָיָה הִיְתָה לָהּ צַעַר גְּדוֹל בְּנִים
רַחֲמָנָא לְצִלוֹ. פֶּעַם אַחַת אָמַר לָהּ רַבֵּנוּ זְצוּק"ל בְּשִׁכְר שְׁנֵי קִנְיִדְלִיךְ יֵהִיוּ
לְךָ שְׁנֵי בְּנִים שְׁהַעוֹלָם יִקְנְאוּ אוֹתְךָ בָּהֶם. וְנִתְחַרְטָה כָּל יְמֵיהָ עַל שְׁלֵא נִתְּנָה
לוֹ יוֹתֵר, שְׁאֵלוּ נִתְּנָה לוֹ יוֹתֵר אָפְשֶׁר הָיָה לָהּ יוֹתֵר בְּנִים:

מד

בְּתוֹ מְרִים, הַקְּפִיד מוֹהֲרַנִּית זְצוּק"ל עַל חֲמִיּה שְׁלֵא הִנִּיחָה לְרַקֵּד עִם רַבֵּנוּ
זְצוּק"ל עַל הַחֲתָנָה... וּבְשִׁבִיל זֶה לֹא הָיָה לָהּ בְּנִים. וַיֵּשׁ בְּזֶה הַרְבֵּה לְדַבֵּר
עַל פִּי הַתּוֹרָה סִימָן כ"א פִּי הַתּוֹרָה שְׁיִכֶת לְהַנִּי"ל:

מה

פעם אחת היה יושב רבנו ז"ל בחדר מיחד בשלש סעודות בדרךכו תמיד, ובבית הגדול ישבו מוהרנ"ת ור' נפתלי. ושלח אליהם את המשרת לומר להם שיזמרו זמירות. ותכף כשמע מוהרנ"ת התחיל לומר. אחר כך שאל רבנו זצוק"ל ראשית מדוע לא הייתם מזמרים, והשנית כשצויתני לומר היה צריך רבי נפתלי לומר כי היה לו קול נגינה. ורבנו זצוק"ל היה משתוקק שיהיה חזן שיוכל לומר וגם יהיה איש פשוט:

מו

בעת שהיה רבנו ז"ל בארץ ישראל הבטיח להרב ר' אברהם ז"ל קאליסקער כי תכף כשיבוא לחוץ לארץ תכף יסע אל הרב מלאדי הרב ר' שניאור זלמן לדבר עמו בענין מעות ארץ ישראל. וקיים זאת, כי בבאו לביתו לא ירד מעגלה לכנס לביתו, אלא תכף נסע להרב מלאדי. ובבאו לשם דבר עם שני אנשים של הרב מענין חב"ד. ורבנו זצוק"ל בקש מהם שיפרשו לו איזה ענין. אחר כך בקש את רבנו זצוק"ל לומר לפניו תורה ולא רצה. ואמר הרב תורה בערך שמונה שעות, ואמר רבנו זצוק"ל שבדבר זה האט ער צו גיטראפין [הוא כון היטיב], ששים אז על הפסוק "רחמיך רבים ה'", עס איז אויף דיר גאט אגרויס רחמנות [זה עליך אלקים רחמנות גדולה]. פעם אחת היה הרב זצוק"ל בברסלב אצל רבנו זצוק"ל בעת שנסע למעזבוז; ואז היה עליו המחלקת של הרב ר' ברוך זצוק"ל. ואז אמר רבנו זצוק"ל לאנשים שלו על הרב: 'תנו כבוד לשר אלהי'. ושאל רבנו זצוק"ל את הרב האם אמת מה שאומרים עליכם שיש לכם שמונים אלה חסידים. ויאמר אליו הרב, שיש לו חסידים מלמדים, וכל אחד יש לו קפה של צדקה בשבילו, והנערים מאחר שנותנים צדקה בשבילו מסתמא לא יהיו מתנגדים עליו. והרב התניצל את עצמו אז לפני רבנו זצוק"ל על הרב ר' ברוך זצוק"ל. ויאמר אליו רבנו זצוק"ל, פעטערבורג זענט איהר איבער גיקומען, פעטער ברוך וועט איהר ניט איבער קומען וכו' [פעטערבורג עברתם אבל פעטער-ברוך (דוד-ברוך) אתם לא תעבורו]:

מז

פעם אחת היה סעדה אצל מרת אדיל בת רבנו ז"ל באומן שבאו אליה

הגבירות מהעיר, וישבו פנהוג הגברים בחדר אחד והנשים בחדר אחר, ואנשי שלומנו דברו ביניהם איזה זמן, וסברו הנשים שכבר ברכו אנשי שלומנו ברפת המזון. ואמרה להם אדיל שעוד לא ברכו ברפת המזון, ווארום מין טאטינס לייט אז זיי בענטשין הערט מען [כי אנשי אבי כשמברכים שומעים]. ותכף נשמע כמו רעש מאנשי שלומנו קול הברפת המזון
וכו':

מח

פעם אחת בא הר' בער מטשערין אל רבנו זצוק"ל על שבת, ולא על השבת שהיה לו קביעות לבוא אל רבנו זצוק"ל. ושאל אותו רבנו זצוק"ל מדוע לא באת על שבת שאתה רגיל לבוא. והשיב לרבנו זצוק"ל שהיה אצלו נכד הבעל שם טוב מפני זה לא היה יכול לבוא. ויאמר לו רבנו זצוק"ל, הצרכת לקחת מקל ולהכותו מפני שאינו יושב בביתו על התורה ועל העבודה, ופרנסה ותן לו השם ותברך:

מט

זה הכלל שכל התורות קדם שרצה רבנו זצוק"ל לומר תורה, צנה לאנשי שלומנו שיתפללו מנחה בכונה גדולה כמו בערב יום כפור ויתודו. ובראש השנה היה אומר תורה בין השמשות מיום א' לב'. בשבועות גם כן כמו בראש השנה. ושמעתי שפעם אחת ישב רבנו זצוק"ל לומר תורה בחג השבועות אחר מנחה בעוד שהיתה החמה זורחת, וישבו כל הלילה אצל השלחן והתפללו ערבית בתוך הסעדה. וישבו עד שהחמה התחילה עוד הפעם לזרח בבקר יום השני ענה רבנו ז"ל ואמר, די זון קער זיך פאר חדושין, זי האט איבער גילאזט מענטשין ביים טיש, און האט צוריק גיפונען די אייגענע מענטשין ביים טיש [השמש עשויה להתפלא היא השאירה את האנשים אצל השלחן, והיא שוב פגשה אותם אנשים ליד השלחן]. ושמעתי אשר רבנו זצוק"ל לא היה ישן בשבועות שני הימים והלילות. רבנו זצוק"ל אמר בשבועות איז דער עקר דאס אויף זיין, און הושענא רבה דער עקר דאס זאגין [בשבועות העקר הוא להיות ער, ובהושענא רבה העקר הוא האמירה]:

ב

הַמַּעֲשֶׂה מֵהִינוּקָא בְּעַת שְׁנִסְעֵי רַבְּנֵי זְצוּק"ל עִם ר' שְׁמוּאֵל יִצְחָק, סֵפֶר הָרִי אַבְרָהָם ז"ל וְאָמַר כִּי אֵלֹהֵי הַתִּינוּקוֹת קָשָׁה שְׂיַחֲיוּ, וְזֶה הָיָה חֲדוּשׁ שֶׁל רַבְּנֵי זְצוּק"ל שֶׁהָיָה ל"ח שָׁנִים וְחֲצִי, שָׁגַם כֵּן הִינוּקָא הָרִי נַחְמֵן חֲטוּפָא שֶׁהִתְנַבֵּא עַל מְשִׁיחַ וְכו':

נא

אֵימָתָא בְּחַיֵּי מוֹהֲר"ן בְּהַשְׁיָחוֹת שְׁרִי שְׁמַעוֹן זָכָה שְׂיִשְׁמַשׁ אֶת רַבְּנֵי זְצוּק"ל אַחֲרֵי הַסְּתַלְקוּתוֹ כְּמוֹ שְׁשִׁמְשׁוּ בְּחַיָּיו, וַיֵּשׁ בְּזֶה מַעֲשֶׂה עֵינֵי שָׁם. וְזֶה הוּא הַמַּעֲשֶׂה, שְׁאַחֲרֵי שָׁבָא ר' שְׁמַעוֹן מֵעֵבֶר לְנַהַר דָּאן. בְּקִשׁ מֵרַבְּנֵי זְצוּק"ל שְׂיִבְטִיחַ לוֹ שְׂיִשְׁמְשֻׁנוּ. וְהִבִּין שֶׁרַבְּנֵי זְצוּק"ל אֵינֻ רּוֹצִים, וְשָׂתַק. וְלֵאחֲרַי זְמַן בְּקִשׁ עוֹד הַפַּעַם מֵרַבְּנֵי זְצוּק"ל שְׂיִבְטִיחַ לוֹ כִּנ"ל, וְהִזְכִּיר אֶז לְרַבְּנֵי זְצוּק"ל אֶת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהֲצִיל אוֹתוֹ פַּעַם אַחַת מִן הַמִּיתָה בְּעַת שְׁנִסְעוֹ מִכְּפָר אוֹסְטָטִין לְמַעַדְוֵעְדוּקִי אוֹ לְהַפָּדָה, שְׁנִסְעוֹ בְּשַׁפּוּעַ הָהָר, וְהִבִּין ר' שְׁמַעוֹן שֶׁהֲעֲגֵלָה תַּתְּהַפֵּד. וְהָיָה אֶז כָּלֵם בְּסַפְּנַת מוֹת, כִּי הִדְרִיד הָיָה מְלֵא אַבְנִים וְחִפְרִירוֹת. וְקִפֵּץ הָרִי שְׁמַעוֹן מֵהֲעֲגֵלָה וְעַכְבֵּי אֶת הֲעֲגֵלָה וְהֲצִיל אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים. וְהָשִׁיב לוֹ רַבְּנֵי זְצוּק"ל אֲוֹדָאֵי הָאֲסָטוֹ גוּט גִּימָאכְט [נְדָאֵי עֵשִׂית טוֹב]. וְרִמְזוּ לוֹ דְּמִשׁוּם זֶה לְבַד אֵינֻ יְכוּל לְזַכּוֹת עֲדִין לְדַבֵּר גְּדוּל כְּזֶה. וְשׁוּב שָׂתַק הָרִי שְׁמַעוֹן. לְאַחֲרַי זְמַן בְּקִשׁ עוֹד הַפַּעַם מֵרַבְּנֵי זְצוּק"ל וְסִפֵּר לוֹ רַבְּנֵי זְצוּק"ל הָאֵיךְ שְׁאֲמוּ בָּאָה אֲצָלוּ בְּחִלּוּם מִפְּנֵי מָה שְׂאֵינֻ מְבִטִיחַ לוֹ עַל זֶה, וְעַל כֵּן הִבְטִיחַ לוֹ אֶז. וְסִפֵּר הָרִי נַחְמֵן מְטוּלְטְשִׁין שְׁמוֹהֲרַנְיִת קִנְיָא אוֹתוֹ מְאֹד. וְהָרִי שְׁמַעוֹן הִנְי"ל בָּא פַּעַם אַחַת מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת שְׁדִידָה עִם בְּנֵי מַחוּץ לְאַרְצָה, וְהָיָה אֶז בְּשַׁבּוּעוֹת הַגְּדוּל אֲצֵל מוֹהֲרַנְיִת, וְאָמַר אֶז עַל מוֹהֲרַנְיִת אֶה וְוָאָה, חֲשַׁבְתִּי שֶׁזֶה תְּלַמִּיד רַבְּנֵי זְצוּק"ל, וְלְבַסּוֹף הוּא רַבְּנֵי בְּעֵצְמוֹ דְּעַר רַבִּי אֵלִיָּין, וְאָמַר אֶז לְחַתָּן הַמַּגִּיד מְטִירְהָאוּוֹצִי הֲלֵא אֲנִי מִבֵּין עַל גּוּטִין יוּד [אֲדַמוּ"ר] שֶׁהֲשַׁלְכְתִּי כָּל הַמְּפָרְסָמִים, וְקִרְבְּתִי אֶת עֵצְמִי לְיוֹנְגִיל (לְבַחוּר) קִדָּם הַחֲתָנָה, כִּי נִתְקַרַב לְרַבְּנֵי זְצוּק"ל קִדָּם חֲפָתוֹ, זָאג אֵיךְ דִּיר אֶז הֵינְט אֵיז עַר דְּעַר מְנַהִיג הַדּוֹר [אֲנִי אוֹמֵר לָךְ שֶׁהָיוּם הוּא הַמְּנַהִיג

נב

רַבְּנוּ זְצוּק"ל אָמַר עַל רַבִּי אֶהְרֹן זְצוּק"ל מְבַרְסָלָב אִזּוּ נִיט נָאֵר אִים דְּאַרְפֵּעַן מִיר דְּאַנְקֵעַן וּוּאָס עַר אִיז בֵּי אַוּנוּ רַב, נָאֵר אָפְלוּ דִי פֶּעַרְד וּוּאָס הָאַבִּין אִיהֶם גִּיבְרָאָכְט. [שְׁלֹא רַק לֹו צְרִיךְ לְהוֹדוֹת שֶׁהוּא אָצְלִינוּ רַב, אָלֹא אָפִילוּ אֶת הַסּוּסִים שֶׁהֵבִיאוּ אוֹתוֹ]. וּפֶעַם אַחַת אָמַר עָלָיו אִיךְ הָאֵב אִים גִּיגֵעֵבִין אַ בְּרוּר הַמְדָמָה אִין פֶּסְקִינֵעַן שְׁאַלוֹת [נִתְתִּי לֹו בְּרוּר הַמְדָמָה לְפִסּוּק שְׁאַלוֹת], וּפֶעַם אַחַת אָמַר אִזּוּ אוֹיף אָפִינְדִיל וּוְעַל אִיךְ אִיהֶם אָקֵעִין טְרַאגִין מְשִׁיחַ [עַל יָס אַרְכִּיב אוֹתוֹ לְקִרְאָת מְשִׁיחַ]:

נג

מַעֲשֵׂה מִבֵּת רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁבָּא רַבְּנוּ הַקְדוֹשׁ לְבֵיתָה וְהִיתָה חוּלָה מְאֹד. וַיֵּשֶׁב רַבְּנוּ בְּצַעַר גְּדוֹל וְנִרְדָּם וּבָא אֵלָיו הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל וְאָמַר לֹו מָה אַתָּה כָּל כֶּךָ בְּצַעַר. אָמַר אֵלָיו הֲלֹא בֵּיתִי כָּל כֶּךָ חוּלָה, אָמַר לֹו הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, הֲלֹא מָה שֶׁכָּתוּב בְּתַהֲלִים פֶּסוּק "מִגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מִלְכוֹ וְעוֹשֶׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם" (פְּרוֹשׁ מִגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מִלְכוֹ מְאֵן מִלְכֵי רַבְּנָן). וְעוֹשֶׂה חֶסֶד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְמִי שֶׁמְשִׁיחַ וּמְסַפֵּר מֵהֶם "לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם", זֶהוּ רַבְּנוּ וַיּוֹצֵאֵי חֲלָצִיו שְׁבָאִים מִזָּרַע דְּדוֹד הַמְלִיךְ עָלָיו (הַשְּׁלוֹם) וְסַפֵּר אִזּוּ רַבְּנוּ ז"ל הַמַּעֲשֵׂה מִהַמְהַרְשֵׁ"א לְבֵיתוֹ אֲדִיל וְהִיָּה לָהּ רְפוּאָה. (נִרְאָה לִי הַמַּעֲשֵׂה שֶׁהוֹבִילוּ אוֹתוֹ לְקַבּוּרָה וְהִיָּה שֵׁם בְּאוֹסְטְרָה טְמָאָה וְכוּ' שֶׁכָּל מִי שֶׁהִלְךְ דָּרָךְ שֵׁם הַמִּיר דָּתוֹ, וְכָל מֵת וְכוּ' וּבַעַת שֶׁהוֹלִיכוּ הַמְהַרְשֵׁ"א דָּרָךְ שֵׁם וְכוּ' וּנְבַלְעָה הַבֵּית תִּפְלָה שְׁלָהֶם וְכוּ' וְסִיִּם אִזּוּ "מִגְדִּיל" וְכוּ'). וְהִיא סִפְרָה לְכַמָּה חוּלִים וְהִיָּה לָהֶם רְפוּאָה, וְכֵן רַבִּי נַחְמָן מְטוּלְטְשִׁין ז"ל גַּם כֵּן סַפֵּר וְהִיָּה כֵּן וְכוּ':

נד

וְעוֹד הִיָּה מַעֲשֵׂה מִמְּאֲדִיל בֵּת רַבְּנוּ שֶׁהִיתָה חוּלָה (נִרְאָה לִי כָּאֵב שְׁנַיִם) וְנִכְנַס אֵלֶיהָ רַבְּנוּ הַקְדוֹשׁ וְאָמַר לָהּ שֶׁתְּצִיר בְּמַחְשַׁבְתָּה שְׁטוֹב לָהּ מִקֶּדֶם, וְעִנְתָּה לֹו הֲלֹא אִיךְ יְכוּלִין לְהַצְטִיר בְּמַחְשַׁבָּה הֲלֹא מְרַגִּישִׁין כָּאֵב גְּדוֹל. וְאָמַר לָהּ רַבְּנוּ הַקְדוֹשׁ הֲלֹא הַמַּחְשַׁבָּה יֵשׁ לָהּ כַּח גְּדוֹל אִם תְּצִיר יְהִיָּה כֵּן. וּפֶעַם אַחַת הִיתָה חוּלָה מְאֹד וְנִכְנַס אֵלֶיהָ רַבְּנוּ הַקְדוֹשׁ וְאָמַר לָהּ אִם תִּהְיֶה בְּשִׁמְחָה יְהִיָּה לָךְ רְפוּאָה. וְעִנְתָּה הֲלֹא אִיךְ יְכוּלִין לְהִיּוֹת בְּשִׁמְחָה, וְאָמַר לָהּ רַבְּנוּ הַקְדוֹשׁ עוֹד יְהִיָּה זְמַן שֶׁאַתְּ תִּהְיֶה בְּשִׁמְחָה מְאֹד. וְעַל כֵּן יְהִיָּה לָךְ רְפוּאָה,

וְכוּן הָיָה. (וְעַיִן בְּאַרְיֵכוֹת בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים):

נה

פַּעַם אַחַת אָמַר רַבֵּנוּ הַקְּדוֹשׁ אִם הָיָה לִי רַבִּי כְּמוֹתְכֶם (וְוַעַן אֵיךְ הָאֵב אֲזַא רְעַבִּין) הָיִיתִי הוֹלֵךְ בְּרַגְלִי (וְוַאֲלֵט אֵיךְ צִי פִיס גִּיגֵאֲנַנְעֵן). וְעַמַּד שָׁם אַחַד מִן הַצַּד וְשָׂאֵל לְרַבֵּנוּ הַקְּדוֹשׁ וּבְחִזְרָה מְאִי, עָנָה לוֹ רַבֵּנוּ ז"ל וּבְחִזְרָה הָיִיתִי רַךְ:

נו

פַּעַם אַחַת שָׂאֵלוּ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ לְרַבֵּנוּ הַקְּדוֹשׁ עַנְיָן חֲצוֹת אִם יְכוּלִים לְהִיֹּת נְעוּר עַד חֲצוֹת וְלוֹמַר חֲצוֹת. וְהַשִּׁיב לָהֶם רַבֵּנוּ הַקְּדוֹשׁ שְׁעַקֵּר הָעֲבוּדָה שֶׁל חֲצוֹת הוּא, לְקוּם מִהַשְׁנָה וְלוֹמַר חֲצוֹת:

נז

לְרַבֵּנוּ הַקְּדוֹשׁ הָיוּ מְקַרְבִּים רַבִּי מִתְתִּיחָה לֵיב מִיַּפְּאֵלִי וְרַבִּי יַעֲקֹב בְּעַל מְגִיחָה וְהֵם הָיוּ אַחִים. וְרַבֵּנוּ הַקְּדוֹשׁ קָרַב יוֹתֵר אֶת רַבִּי מִתְתִּיחָה הַנִּי"ל כִּי הָיָה יוֹתֵר יָרָא שְׁמַיִם, וְהָיָה לְרַבִּי יַעֲקֹב חֲלִישוֹת דְּעַת כִּי הוּא הָיָה אַחִיו הַגְּדוֹל, וְהַרְגִּישׁ בְּזָה רַבֵּנוּ הַקְּדוֹשׁ וְאָמַר לוֹ בְּזָה הַלְשׁוֹן: וְוַאֲס אִיז אַזוֹי קְשָׁה, אֵיין מְאֵל שְׁטִיט אֵין דְּעַר תּוֹרָה [מָה כָּל כַּף קְשָׁה אִי כְּתוּב בְּתוֹרָה] "וְאוֹלָם אַחִיו הַקְּטָן יִגְדֵל מִמֶּנּוּ". אִוּן וְוִידְעַר עָס שְׁטִיט דָּאךְ [וְעוֹד כְּתוּב] "וְאִישׁ כִּי יִהְיֶה טְהוֹר וּבְדָרְךְ לֹא הָיָה", וְרַבִּי יַעֲקֹב הַנִּי"ל הָיָה בְּעַל מְגִיחָה וְהָיָה דְרָכּוֹ עַל פִּי רַב לְהִיֹּת בְּדָרְךְ:

נח

פעם אחת אמר הבעל שם טוב ז"ל, אם היה לי זוגתי הראשונה הייתי עולה למרום באמצע היום בשוק מעזבוז לעיני כל ולא כמו אליהו שעלה במדבר. ופעם אחת אמר רבנו הקדוש אם הייתי יודע גדל הענין של הזוג הראשון, הייתי אומר קרענקין זאלסטו און לעבין זאלסטו [תחלי אבל תחיל], כי זוגתו היתה חולה זמן רב:

נט

פעם אחת היה מדבר מוהרנ"ת ז"ל עם רבנו ז"ל מהצדיק רבי הירש ליב מאליק, אז ער האט גימאכט זייער גוט אין יודישקייט ווארין ער איז זייער פרום [הוא עשה טוב ביהדות כי הוא היה גרא]. וענה רבנו ז"ל אפלו ער זאל זיין ווי אזוי פרום, דער עקר איז וואס ער איז גיווען קלוג [אפילו שיהיה כל כך גרא, העיקר שהוא היה חכם]:

ס

ר' שמעון בקש את רבנו ז"ל שיעתיר עבור היילד שלו (שהיה חולה מאד) שיתרפא, ואדמו"ר ז"ל לא ענה לו כלל. ואחר כך בליקה ישבה אשתו אצל העריסה של היילד והתפללה על היילד כדרך הנשים. ובבקר בא ר' שמעון אל רבנו ז"ל, וכשראה אותו רבנו ז"ל אמר לו בלשון תמה הראית (גדל כח התפלה) שנחתם כבר גזר דינו למות, והיא בתפלתה לא די שפעלה שיחיה, אף פעלה שיאריך ימים שהועילה תפלתה של אשתה שיתרפא ויהיה לו אריכות ימים. וכן הנה שהיילד שב לאיתנו והאריך ימים הרבה קרוב למאה שנים:

סא

הרב ר' יצחק מחרשיוואטע שהיה מקרב לרבנו זצוק"ל, היה לו אח ולקחו ראנדאר [מוכסון] אחד לחתן לכפר הסמוך לראריד שישב על התורה ועל

העבודה, שהיה בחור טוב. והוא כשהיה שם ולא היו לו החברים נתבטל מלמודו ויצא מבית המדרש אל הנהר. והיה שם נפח שעשה מלאכתו, והביט על הנפח ועל הדגים שצודין שם, ועמד כך בלי מלבוש עליון ובלי חגורה. ופעם אחת נסע רבנו זצוק"ל דרך שם, וראה האברך הנ"ל איך שעגלה עוברת והיא מלאה מאנשים ועל השטאגעס [המדרגות] שמבחוץ עומדים אנשים מכאן ומכאן, והבין שזה גוטער יוד [אדמו"ר] ויסע דרך עליו כי שם היה הדרך. ונתביש מעט והתחיל לרוץ לביתו. אבל תכף רמו רבנו זצוק"ל (שנסע אז) בידי שביבא אצלו והכרח לבוא. ובקשו ממנו שיראה להם אכסניא, ושאל אותו מי הוא, וענה לו. אמר רבנו אזוי מין יצחק'לס ברודער [כך אח של יצחק שלי]. והוכיח אותו ואמר לו מסתמא לקח אותך חותנד פאר דעם גוטען קינד [בתור בחור טוב] כדי שתלמד וכו', ואתה מבטל ויוצא להסתכל על הנפח והדגים וכו', עד שנתמלא תשובה וחרטה ובושה. ובכה הרבה מאד ומאז נעשה מתמיד גדול. ורבנו זצוק"ל קרב אותו מאד מאד. ואמר מסתמא וועסטו וועלן פארין צו מיר [מסתמא תרצה לנסוע אלני] ויהיה לך מניעות ותשבר אותם. תדע שענן שלי הוא רק ראש השנה. וכן הנה ובא על ראש השנה, והיה עיף והניח את עצמו לישן אצל השטיבל [בית התפלה] של רבנו זצוק"ל קדם הזכר ברית. וכשהקיץ ראה רעש שאנשים נכנסים עם פדיונות לרבנו ז"ל. ורצה גם כן לכנס ושאל מה עושין שם והשיבו לו שעושין ודוי דברים. וראה שהאנשים היוצאים, פניהם אדמים, מיט אויס גיוויינטע אויגין [עם עינים בכויזות], והיה לו חרטה על שבא, ומה היה לו לעשות. ודחף את עצמו לכנס עם עוד אחד, ותכף רמו רבנו זצוק"ל להאחד שיצא ויצא. וסגר רבנו זצוק"ל את הדלת ואמר לו נו, זאג [תגיד] מה שהשם יתברך ואני ואתה יודעים. ולא רצה, וענה שאין לו מה להתודות. ואמר לו רבנו זצוק"ל כמה פעמים אמר (הינו התודה) והוא ענה בכל פעם אין מה להתודות. אז אמר לו רבנו זצוק"ל, מיד וועסטו נארען [אותי אתה תרמה]. ושמעתי כשאמר רבנו זצוק"ל הדברים הנ"ל הכה עם אצבעו על חטמו, ומשך התבות מיד וועסטו נארען [אותי אתה תרמה], הלא אני יודע מה שנעשה עמך גם בשכבך על משכבך. ודחפו רבנו זצ"ל לחוץ, ונסע אחר ראש השנה לביתו. ואחר איזה שנים בא עוד פעם לרבנו ז"ל, ואמר עליו רבנו ז"ל איזה ווערטיל [בדיחה] ונעשה צחוק, ונדחה מזה ולא נסע יותר. ואחר כך אחר זמן רב אחר פטירת רבנו ז"ל דבר עם ר' מאיר מטעפליק זצ"ל, ספר לו שרבנו זצוק"ל רחוק. אמר לו זהו נקרא התרחקות? ביי אזא רעבין וואלט איך [אצל כזה רבי הייתי] אפלו מניח את עצמי שידוש עלי, ער זאל טרעטין אויף מיר. [ורבי אברהם ז"ל הסביר שרבנו ז"ל קים אז מה שמביא בספר המדות, שאם מקרבין לאדם (לעבודת השם יתברך) והוא מסרב מתר לדחפו בשתי ידיים. כי רבנו קרב אותו מאד ולא רצה, על כן רחוק]:
מכתב יד ר' מאיר אנשין שכתב מרבי אברהם ז"ל ורבי אברהם הגיהם:

טב

רַבֵּנוּ ז"ל אָמַר, הַיֵּצֵר הָרַע שֶׁל הַכְּשָׁרִים הוּא דְבוּק. דְּעַר יֵצֵר הָרַע פּוֹן אֵיין עֲרַלִּיכֶען יוּדִין אִיז אֵיין דְבוּק. עוֹד אָמַר, דְּעַר יֵצֵר הָרַע אַז עַר ווִיל זײַד נְעַמִּין צו אֵיין עֲרַלִּיכֶען יוּדִין, טְשֶׁעפֿיט עַר אִיהֶם צו אֵיין שְׁגֵעוֹן רַחֲמָנָא לְצַלן [הַיֵּצֵר הָרַע כְּשֶׁהוּא לּוֹקַח אֶת עֲצָמוֹ לִיהוּדֵי כְּשֶׁר, הוּא מְדַבֵּיק לוֹ אִיזָה שְׁגֵעוֹן רַחֲמָנָא לְצַלן], עוֹד אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל שְׁכַמָּה צְדִיקִים זְעַנְיָן עֲרִשְׁט אוֹיס גִּיבְרָאכִין גִּינְאָרִין פּוֹן זַייערע תַּאֲוֹת עֲהָרְשֵׁט אוֹיף דִּי עֲלֻטֶער [שְׁבָרוּ אֶת עֲצָמָם מֵהַתַּאֲוֹת לְגַמְרֵי רַק בַּעַת הַזְקָנָה] (וְעַם זֶה נִמְשָׁד שִׂיחָה שְׁלִי עִם רַבֵּי אַבְרָהָם ז"ל, שְׁבִזָּה נִיחָא מַה שְׁבִאָר אָבִיו הָרַ' נַחֲמָן טוֹלְטְשִׁינָר ז"ל אֶת מֵאֵמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל אוֹדוֹת זְקֵנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ כָּל זְמַן שְׁמִזְקִינִים דְּעֵתָן מְטַרְפֵּת וְכוּ', עַל פִּי מְשַׁל מְסוּחָר אַחַד שְׁנִסֵּע עִם בַּעַל עֲגָלָה גּוֹי שְׂכוֹר, שְׁבַכָּל מְקוֹם שֶׁהִגִּיעוּ לְקָרַעטְשְׁמַע [לְפוֹנְדֵק] נִכְנָס הַגּוֹי לְשִׁתּוֹת וְשָׁתָה עִם הַשְׂכוֹרִים זְמַן רַב. אַגַּב הִגִּיעוּ עִם הַדֶּרֶךְ לְקָרַעטְשְׁמַע חֲרָבָה, וְגַם אַז יָרַד הַגּוֹי מֵהַעֲגָלָה אֶל הַחֲרָבָה, וּבְכָל חִלּוֹן פֶּתַח וְהִסְתַּכַּל וְגַנַּח. כְּשֶׁעָלָה בְּחִזְרָה עַל הַעֲגָלָה שְׂאֵלוֹ הַסּוֹחֵר מַה זֶה שָׁגַם אֶצֶל הַחֲרָבָה יִרְדֵּת מֵהַעֲגָלָה לְהִסְתַּכַּל וְלִגְנַח. הַשִּׁיב לוֹ הַגּוֹי, שְׂזֵאת עָשָׂה בְּזָכְרוֹ הַרְאֵשׁוֹנוֹת הַיָּמִים הַטּוֹבִים, פַּה שְׁתִּיתִי עִם הַחֲבָרִים, אָכַלְנוּ וְשָׁתִינוּ וְשָׁכַרְנוּ וְהִינּוּ שְׂמֵחִים, וְעַכְשָׁו אוֹי וְאָבוֹי, עַל זֶה יֵשׁ לְקוֹנֵי. כֵּן זְקֵנֵי עַם הָאָרֶץ שְׂמִנְעוּרִיָּהֶם הִרְגְּלוּ בְּתַאֲוֹתֵיהֶם וְלֹא הָיָה לָהֶם שׁוֹם גַּעְגּוּעִים לְשִׁבְרֵי אִיזָה תַּאֲוָה, וּבְכֵן לַעַת זְקֵנוּתָם שְׁהִיֵּצֵר מִתַּאֲוֹתֵיהֶם נִשְׂאָר, אֲבָל הַגּוֹי וְאָבְרִיו חֲרַב, אִין בְּמַה לְמַלְאוֹת תַּאֲוֹתֵיהֶם וְזוֹכְרִים אִיךְ שְׁבִאָבְרִים אֵלוֹ עָשׂוּ מַה שְׁעָשׂוּ, וְהָיָה לָהֶם תַּעֲנוּג וְעַכְשָׁו אִינִם יְכוֹלִים לְמַלְאוֹת תַּאֲוֹתֵיהֶם, אוֹי וְאָבוֹי לָהֶם. פֶּשׁוּט דְּעֵתָם מְטַרְפֵּת וּמְבַלְבֵּלֶת וּמְשַׁגֵּעַ מְזָה. אֲבָל זְקֵנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁכָּל יָמֵי נְעוּרֵיהֶם הָיוּ מְלֵאֵי גַעְגּוּעִים לְאֵי הַתַּמְלָאוֹת הַתַּאֲוֹת וּלְשִׁבְרָם וּלְנִתְצָם, וְאִךְ בֵּימֵי הַנְּעוּרִים הָיוּ מְלֵאֵי צַעַר מֵהַתַּאֲוֹת וְהָאִיבָרִים הַבְּרִיאִים וְהַשְּׁלֵמִים הַמְּסֻגָּלִים לָהֶם, וּבְכָל פֶּעַם נָסוּ לְשִׁבְרָם וְהָיָה לָהֶם יְסוּרִים וְכוּ'. אֲמַנָּם כְּשֶׁהִגִּיעוּ יָמֵי הַזְקָנָה וְהָאִיבָרִים נִחְלְשׁוּ כְּמַה מְסַכֵּימִים לְגַעְגּוּעֵיהֶם, וּבְכֵן דְּעֵתָן מְתִישְׁבֵּת עֲלֵיהֶם, אִין לָהֶם עוֹד מְלַחֲמָה כְּמוֹ בֵּימֵי נְעוּרֵיהֶם. וְעַל כָּל פְּנִים בְּסוּף יָמֵיהֶם זְכוּ לְמַה שְׂרָצוּ):

טג

פֶּעַם פִּלְפְּלוֹ וְהַתּוֹכָחוֹ לְפָנֵי רַבֵּנוּ ז"ל אִיזָה אַנְשִׁים בְּאִיזָה בְּאוֹר וּפְרוּשׁ אִיזָה דְּבָר, זֶה אָמַר שְׁכָן הַפֶּשֶׁט וְזֶה אָמַר שְׁכָן הַפֶּשֶׁט, וְכֵן שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי אָמְרוּ פֶּשֶׁטִים אַחֲרֵים. עַד שְׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל עַל פֶּשֶׁט אַחַד שֶׁהוּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וּפֶשֶׁט

זֶה אָמַר הָאוֹמֵר בְּשֵׁם הַט"ז [הַטּוֹרֵי זָהָב]. וְכֵן שֶׁבַח רַבְּנוּ ז"ל אֶת הַבְּאֵר הַיָּטֵב. (אָמַר הָרַב אַבְרָהָם ז"ל שֶׁכָּלֵל הוּא שֶׁבְּאִיזָה פּוֹסֵק שְׁגוֹמֵר הַבְּאֵר הַיָּטֵב דְּבָרָיו, כֵּן דַּעְתּוֹ לְהַלְכָה). וּפְעַם אַחַת הִתְנַפַּח אַחַד עִם מוֹהֲרַנ"ת בְּפְרוּשׁ דְּבַר אַחַד בְּמַגַּן אַבְרָהָם, וְהָאִישׁ הָיָה מְסֻרָב מְאֹד בְּפְרוּשׁ מוֹהֲרַנ"ת ז"ל, עַד שֶׁמוֹהֲרַנ"ת ז"ל אָמַר לוֹ: 'יְדִי לָךְ לְפַלְפֵּל עִמִּי. הַמַּגַּן אַבְרָהָם בְּעֲצָמוֹ הָיָה אֲצִלִּי וּפְרַשׁ לִי דְבַר זֶה כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מְפָרֵשׁ לָךְ'. וּפְעַם אַחַת בָּא אַחַד לְפָנָי רַבִּי נִפְתָּלִי בְּתִימָא, אִידָּ שֶׁבַעַל בֵּית פְּשוּט בְּאוּמָן שֶׁהָיָה דָרְכוֹ לְבִלּוֹת כָּל יוֹם הַשִּׁבְתָּה עַל לַמּוֹד אֹרֶחַ הַחַיִּים הַקְּדוּשׁ, שֶׁפְּעַם אַחַת הָיָה קָשָׁה לוֹ לְהַבִּין אִיזָה דְבַר בְּאוֹר הַחַיִּים הַקְּדוּשׁ, וְעַסֵּק בְּמַחְשַׁבְתּוֹ עַד שֶׁעַל הַשְּׁלַחֵן שֶׁהָיָה נִשְׁעָן עַל יָדוֹ נִרְדַּם. וּבָא אֵלָיו הָאוֹר הַחַיִּים בְּעֲצָמוֹ וּבְאֵר לוֹ הַדְּבַר הַקָּשָׁה לוֹ. אָמַר לוֹ הָרַי נִפְתָּלִי אֲפָשֶׁר לְהֶאֱמִין בְּזֶה מַגְדֵּל הַדְּבָקוֹת שֶׁהָיָה לוֹ עִם פְּרוּשׁ הָאוֹר הַחַיִּים:

סד

אָמַר רַבְּנוּ ז"ל, עַל מְלֶאכֶת הַמְּוֹת לְהַמִּית כָּל עוֹלָם בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת יִכְבַּד עֲלָיו הַדְּבַר, וּבִכֵּן הֶעֱמִיד לוֹ עוֹזָרִים בְּכָל מְקוֹם הַרוֹפְאִים לְהַמִּית בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְהַמְּפָרֵסִים שֶׁל שֶׁקֶר לְהַמִּית בְּרוּחָנִיּוֹת. (וּפְעַם אַחַת כְּשֶׁהָיָה מוֹהֲרַנ"ת ז"ל בְּטַעֲפֵלִיק, וְנָפַל לְעֶרֶשׁ דָּוִי. וּבִלֵּא שְׁאַלְתָּ פִּי הוֹבִיאוּ לוֹ אֶת הַרוֹפֵא, כְּשֶׁבָּא הַרוֹפֵא הִסֵּב מוֹהֲרַנ"ת אֶת פָּנָיו אֶל הַקִּיר, וְאָמַר הִבֵּאתֶם לִי שְׁלִיחַ הַמְּלֶאכֶת הַמְּוֹת, אִיֶּהָר הָאֵט מִיר גִּיבְרַעֲנָנִט דְּעַם שְׁלִיחַ פּוֹן מְלֶאכֶת הַמְּוֹת. וּפְעַם אַחַת הָיָה נִתְחַב לְמוֹהֲרַנ"ת ז"ל מְסֻמֵּר שֶׁל בְּרִזֵּל בְּרִגְלוֹ. וְהָיָה לוֹ כְּאֵב גְּדוֹל מְזֵה, וְהוֹבִיאוּ לוֹ עֵלָה אַחַד שֶׁמְסַגֵּל לָזֶה, וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁהוּא רַק מְצַד הַסְּגִלָּה וְלֹא מְצַד רְפוּאָה וְלֹא רָצָה. עָנָה וְאָמַר אִם יֵשׁ בְּכַחוֹ לְרְפֹאוֹת יֵשׁ בְּכַחוֹ לְקַלְקֵל גַּם כֵּן, וְנִתְרַפֵּא בְּלִי זֶה בְּעֲזַרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ). וְעוֹד אָמַר רַבְּנוּ ז"ל: אִזְּ דִּי דְאֶקְטוֹרִים פְּאֶרִיכְטֵעֵן יָא אֲמַאֲהֵל, אִיזוּ נָאֵר וּוִי מְעַן פְּאֶרִלֶאטֶעט אַזוֹי וּוִי מְעַן לִיִּגֵט אַ לֶאטֶע [כְּשֶׁהַרוֹפְאִים כָּבֵר כֵּן מִתְקַנִּים פְּעַם, זֶה כְּמוֹ שֶׁמְטִילִים שְׁשִׁמִּים אִיזְהוּ טְלֵאִין]. גַּם אָמַר: פֶּאֶר צְוִי הָאֵב אִידָּ מוֹרָא, פֶּאֶר אִיִּין גּוֹי אִיִּין פֶּאֶר אִיִּין פֶּאֶר אִיִּין פֶּאֶר אִיִּין גּוֹטִין יוֹדִין, זִיִּי וּוִיסִין גָּאֵר נִיט אַזוֹי וּוִיִּיט פּוֹן זִיִּיעֶר כַּח, זִיִּי זְאֵלִין דָּאֵס וּוִיסִין, וּוִאלְטִין זִיִּיא נֶאֱדָּ עֶרְגֶּעֶר גִּיוֹעֵן הִי יִשְׁמֶרְנוּ [מְשֻׁנִּים אֲנִי מְפַחַד מְגוֹי וּמְאֲדָמוּ"ר רַמְאִי, הֵם לֹא יוֹדְעִים כָּלֵל מְפַחֵם, אִם הֵם רַק הֵיוּ יוֹדְעִים הֵם הֵיוּ עוֹד יוֹתֵר גְּרוּעִים הִי יִשְׁמֶרְנוּ]. רַבְּנוּ ז"ל אָמַר אִזְּ מְעַן אִיזוּ גִיזוֹנֵד דְּאֶרְף מְעַן טוֹהֵן אִוֹן טוֹהֵן אִוֹן טוֹהֵן (בְּעַבּוּדַת הַשֵּׁם) אִוֹן אִזְּ מְעַן וְעֶרֶט נִיט גִּיזוֹנֵט אִיזוּ אִוֹעֵק גִּילִיִּגֵט שְׁעַר אִוֹן אִיִּיזוֹן [כְּשֶׁבְּרִיאִים צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת וְלַעֲשׂוֹת, וּכְשֶׁנְּהִיִּים חוֹלִים צְרִיךְ לַעֲזוֹב אֶת הַמְּסַפְרִים וְהַבְּרִזֵּלִים] (וְרַק לַעֲסֵק בְּעַבּוּדַת הַשֵּׁם הַמְּכַרַח עַל פִּי הַשְּׁלַחֵן עֶרֶיךְ לְפִי מַצַּב בְּרִיאוֹתוֹ) וְצְרִיכִים לְקַיֵּם מְצוֹת "וּשְׁמֵרְתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם"

סה

ר' שמעון ז"ל רצה ללמד את עצמו שחיתות ושאל את אדמו"ר ז"ל, השיב לו רבנו הקדוש שילמד את עצמו דאקטרייא [רפואה]. אמר לו ר' שמעון אתם רוצים שאהיה רוצח? השיב אדמו"ר ז"ל: וכי אין זה רציחה שלוקחין את התרנגול מגלגול של איש זקן, והוא תופס אותו בזקנו ושוחטו? ומאז בטל מללמד להיות שוחט ובודק:

סו

ר' חייקיל ז"ל היה מנגן בשבת קדש, ובתוך הנגון הזדמן לו לומר תבת אוי. ואמר לו רבנו זצוק"ל, בשבת אין אומרים אוי:

סז

שמעתי מר"נ בעת שאמר אדמו"ר התורה סימן כ"ב מענין תורת ה' ותפלת ה', אמר שצריכין לבא לבטול כזה עד שיזכה לתורת ה' ולתפלת ה' ושיוכל לומר יהי רצון מלפני. ר' מאיר ז"ל ספר אשר אברך ספר לפני רבנו ז"ל שסיים מסכת נדה. ושאל אותו רבנו ז"ל אם כן אמרו לי מפני מה כשיש לאדם עין הרע, מנהק ופוער פיו דהינו גענעצין [מפהק], ובסמוך אמר התורה סימן נ"ה בלקוטי א' ושם מרמז ענין הנ"ל:

סח

בַּעַת שְׁאָמַר אֲדַמּוּ"ר הַתּוֹרָה תִּשְׁעָה תְּקוּנֵינוּ, אָמַר מוֹהֲרַנְיִית ז"ל שְׁהַרְגִישׁ
קוֹלוֹת וּבְרָקִים בְּמַחוּ:

סט

שְׁמַעְתִּי מֵאֲנָשִׁי שְׁלוּמֵנוּ אֲשֶׁר רַבְּנוּ ז"ל אָמַר עַל כָּל דְּבַר תּוֹרָה, חוּץ מִשְׁלֵשָׁה
דְּבָרִים: עַל מָה שֶׁכָּל שְׁתִּינוּק עוֹשֶׂה הוֹיָה חֲכָמָה, וְהַשְׁנִית מֵה שְׁיִשְׁנִים
מִנִּיחִים הִיָּד תַּחַת הַלְּחִי, וְהַשְׁלִישִׁי אֵינִי זוֹכֵר, כְּמִדְּמָה מֵה שְׁנוֹתָנִים שְׁלוֹם
בְּיָד:

ע

שְׁמַעְתִּי מֵר' נֶתָן, פֶּעַם אַחַת הָיָה ר' בָּעַר מְחַתְּנָה שֶׁל אֲדִיל בֵּת אֲדַמּוּ"ר ז"ל
בְּטִירְהוּוֹיץ. וּבְלִילָה לֹא הָיָה לוֹ אֵשׁ לְהַדְלִיק הַנֵּר, וְהִלְךְ לְבֵית אֶחָד וְהִקִּיץ
הַבַּעַל הַבֵּית מֵהַשְׁנָה וְלָקַח אֶצְלוֹ אֵשׁ לְהַדְלִיק הַנֵּר. וְרָצָה הַבַּעַל בֵּית לִישׁוֹ
עוֹד. וְאָמַר לוֹ רַבִּי דָב ז"ל שֵׁישׁ לוֹ קִבְּלָה מִרַבְּנוּ ז"ל כְּשֶׁמְקִיֶּצִין אֶחָד
מֵהַשְׁנָה בְּלִילָה הוּא בּוֹדָאִי מִן הַשְּׁמִים וְאֵל יִנִּיחַ אֶת עַצְמוֹ עוֹד לִישׁוֹ שְׁנִית.
הַר' דָּב הַנִּי"ל הָיָה לוֹ מִסְחָר עִם שְׂתַפְּסִים וְאַחַר כֵּן בָּא לוֹ יְדִיעָה אֲשֶׁר
הַמִּסְחָר לֹא טוֹב וַיֵּשׁ הֵזֶק בְּהַמִּסְחָר. וּבַעַת שֶׁקִּבַּל הַמְּכַתֵּב לֹא זָז מִמְּקוֹמוֹ
וְקָרָא לְהַרְבֵּ וְסִפֵּר לוֹ אֲשֶׁר בְּדַעְתּוֹ הָיָה לָקַח חֶלֶק בְּהַעֲסָק, וְעָשָׂה כֵּן כְּדִי
שֶׁהַבַּעַל דְּבַר לֹא יִפְתָּה אוֹתוֹ לְשָׁנוֹת מְכַפִּי שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ בַּעַת הַשְּׂתַפְּפוֹת:

עא

ר' יוֹדִיל מִדְּאֲשִׁיב הָיָה לוֹ בְּרִית מִיֵּלָה בְּעָרֵב שַׁבַּת קֹדֶשׁ, וְתַכְּף וּמִיָּד אַחַר
הַבְּרִכַּת הַמְּזוֹן הִלְךְ לְבֵיתוֹ וְסִפֵּר לְאֲדַמּוּ"ר ז"ל. וְגַעַר בּוֹ אֲדַמּוּ"ר ז"ל עַל
זֶה שֶׁהִלְךְ תַּכְּף וּמִיָּד לְבֵיתוֹ. וְאָמַר הֲלֹא יְכוּלִים לָעַת עָרֵב גַּם כֵּן לִילְךְ
לְמַקְוָה, וְאִם הֵייתֶם עוֹד שָׁם, אֶפְשָׁר הֵייתֶם מְאִירִים לָהֶם אֵיזָה דְּבוּר אוֹ
הֵייתֶם מְעוֹרְרִים אֶחָד מֵהֶם לַתֵּן צְדָקָה, וְהָיָה טוֹבָה לָהֶם וְלָכֶם. וְשְׁמַעְתִּי

ממחתיני י"מ מטשעהרין שספר אשר במעדוודיוקע הנה אצל אברך אהד
שאשתו היתה מקשה לילד עד למאד, וראה אשר כבר עבר מעת לעת
ויותר, ועדין לא ילדה. וליל שבת קדש הלך להרב רבי יודיל ז"ל ובא בעת
שאמר שלום עליכם. וכשגמר שאל אותו רבי יודיל מה אתה רוצה, השיב
שאשתו מקשה לילד. ולקח הרי יודיל הפושקעלי של הטוביקע [קופסת
הטבק] ואמר לו פתח הפושקע ולא היה יכול, ואמר לו, אתה שלום-
מזלניק [שלומיאל], תן לי הפושקעלי. ואמר לך לביתך ובדרךך יתנו לך מזל
טוב, וכן היה בדרךך אמרו לו מזל טוב שאשתו כבר ילדה, עד כאן מהכתב
: ד

עב

פעם אחת היה רבנו ז"ל אצל דודו רבי ברוך ז"ל ואמר אז דודו ז"ל תורה,
ורבנו ז"ל לא נתפעל מהתורה שלו וספרו להרב ר' ברוך ז"ל. ואמר הרי
ברוך ז"ל ואם אין יכולים לומר תורה איז מען שוין קיין גוטער יוד ניט
[אז הוא כבר לא אדמו"ר]. הלא המגיד ז"ל מפעזריטש לא ידע מהו ענין
אטר זד, איז ער שוין קיין גוטער יוד ניט גיווען [אז הוא לא היה אדמו"ר].
שמע רבנו ז"ל ואמר אם כן נתנו לי ליינען [לקרא – משימה] שצריך אני
לידע מהו ענין אטר זד. ובקרוב אמר התורה ס"ו ושם מדבר מענין אטר
: ד

עג

פעם אחת דבר רבנו ז"ל עם רבי חייקיל, ורבי חייקיל הסביר לרבנו ז"ל
על פי חכמה שיכולים לאחז נחש בראשו ולא יזיק. זרק רבנו ז"ל את
המטפחת שלו לארץ ונעשה נחש, ואמר לרבי חייקיל אחז אותה בידך,
ואחז אותה בידו ואמר לו אחז אותה בידך ניט ווייל איך הייס דיר [לא
בגלל שאני מצוה אותך], רק מחמת חכמה, ולא רצה:

עד

ר' שמואל יצחק מטעפליק ספר שפעם אחת כשהיה בלעמבערג עם רבנו ז"ל, וראו שהיו מוליכים ראטע [גדוד] אנשי חיל. אמר לו רבנו ז"ל שילך ויספר כך וכך שורות ובשוירה הזאת יספר כך וכך אנשים, אין זאל איהם ארוף ריקען דעם ארביל [ונשיסיט לו כלפי מעלה את השרוול] וכן עשה. וראה שהוא מלבש בתכריכים, ואמר רבנו ז"ל שפה הדרך שהמלאכי חבלה מוליכין את האדם להגיהנם, ועוד ספר ר' שמואל הנ"ל, שפעם אחת נסע עם רבנו ז"ל ודרך הנה אז שצוה להעגלון שיניח הסוסים לילך בעצמם. ופעם אחת נכנסו לאיזה יער ור' שמואל יצחק ראה מרחוק איזה בית והיו שם חדרים ריקים. ונכנסו לחדר אחד והיה שם איש אחד יושב ומשחק בש"ד [שחמט] עם אשה אחת. ואמר לו רבנו ז"ל איהר קענט מיד [אתה מכיר אותי], וענה שאינו מכירו. שאל אותו רבנו ז"ל הלא סחרת כך וכך חטים אצל זה הפריץ. ענה, חטים סחרתי ואתכם אינני מכיר. וכן הזכיר לו רבנו ז"ל כמה וכמה סימנים והוא באחת שאינו מכירו. אחר כך נתן עיניו בו ובזה המשיך אותו אצלו. וכשיצא רבנו ז"ל הלך אחריו עד שר' שמואל יצחק הטח את עצמו מעט לצד אחר, נגש הוא אל רבנו ז"ל. ורבנו ז"ל דבר עמו איזה דבורים, והוא בכה הרבה מאד בדמעות שלישי. ואחר כך ישבו רבנו ז"ל ור' שמואל יצחק על העגלה ונסעו לדרום:

עה

כשנסע רבנו ז"ל לברסלב נסע דרך אומן ואז היה המעשה מה שנסע על יד בית הקברות הישן, והוטב בעיניו פמובא בחיי מוהר"ן ובימי מוהרנ"ת. ואז כשהיה באומן היה שם שוחט אדם גדול ונתקרב אצלו, ושאל לרבנו ז"ל אם יסע אליו על ראש השנה (כי ידע שענין רבנו ז"ל הוא רק ראש השנה) על ידי קבלה מעשית. כי רב היום עוסק בשחיטת עופות, וזה פרנסתו ומאומן לברסלב ערך מאה וויערסט [מרחק כלשהו]. ענה לו רבנו ז"ל, לא. אצלי צריכים לסע בעגלות ובסוסים:

עו

כשישב רבנו ז"ל בברסלב נסע אליו על ראש השנה שנת תק"ע, ר' אבא שוחט מטשערין ורבנו רבי שמואל. וראש השנה חל אז ביום שני שלישי ובאו על שבת שקדם ראש השנה לאומן, ובמוצאי שבת קדש שהוא ערב

ראש השנה ירד גשם מאד עד שלא היה שום דרך הטבע שיבאו לברסלב על ראש השנה. והיו להם יסורים גדולים מזה. ובא בעל עגלה אחד ואמר להם שהוא מביאם לברסלב על ראש השנה, רק דרש מאתם סכום רב שלא היה להם. והכרחו למכור החפצים שלהם, לשלם להבעל עגלה (והיה להם גביע של זהב להביאו מתנה לרבנו ז"ל, והכרחו למכרו. ואמר רבנו ז"ל שיקח מהס"ס השנים והעינים עבור הגביע), ונסעו ובאו לברסלב בערב ראש השנה לפנות ערב. וקבלו מיד שלום מאדמו"ר ז"ל קדם מנחה. ואחר כך בליקה בעת הסעודה אמר אדמו"ר ז"ל לרבי אבא הנ"ל בזה הלשון: מיט וואס זאל איך דיר אפ דאנקען פאר דיא נסיעה. אוף דער וועלט איז ניט פדאי. אין דיר שמואל נא דיר די יוד [עם מה אודה לך על הנסיעה, בעולם הזה זה לא פדאי, ולך שמואל הנה לך המרק] ונתן לו המרק. וכשבאו לביתם נפטר רבי אבא, ורבנו ר' שמואל נתעשר בכל פעם למעלה מעלה. ואז הבינו כלם דבור אדמו"ר זצוק"ל:

שיחות וספורים ממוהרנ"ת ז"ל

א

אחד קבל לפני מוהרנ"ת זצ"ל שאין לו דבורים בשעת התבודדות. וגער בו מוהרנ"ת ואמר לו, הכי אינך יכול לומר רבוננו של עולם ראטינע מיך זאגט מען טויזינט מאל [תציל אותי אומרים אלה פעמים] רבוננו של עולם. ועל כן כשארע פעם אחת שפא למדן גדול והיו אומרים עליו שהוא יכול אלה דף גמרא בעל פה, וענה רבי עוזר ואמר עוזר קאן טויזינט מאל זאגין רבוננו של עולם [עוזר יכול לומר אלה פעמים רבוננו של עולם]:

ב

אחד שאל למוהרנ"ת שרצה להיות מקבל, ורצה לעזב את החנות. ואמר לו מוהרנ"ת עכשו לבך בוער לעבודת השם יתברך האלסטו דער בייא

[אתה אויז בזה], ואחר כך כשתפל מזה ההתלהבות ולא יהיה לך פרנסה, גם כן אז יהיה מה שיהיה, ולא הסכים לו. אלא אמר לו עשה לך שעורים קדם שתלך לחנות וגם בהחנות בעצמה תכין לך ספרים, ובעת שלא יהיה לך קונים תלמד בהם. ותשתוק לזה שהשם יתברך יסבב סבות לטובה שתפטר לגמרי וכי. וכן היה שהשתוק כל כך על זה וכי פניל כמדמה שהאיש הנ"ל היה ר' חיים ליריסמן הנזקן:

ג

איש אחד רצה לעשות לעצמו מלמודות, ואמר לו מוהרנ"ת השכר את עצמך להשם יתברך להתפלל בשביל פרנסה ובפרוש בשביל פרנסה. כי זאת אתה מרגיש היטב, ומסתמא תתבייש ותתפלל גם על רוחניות:

ד

מוהרנ"ת היה רגיל לקח אורח הנשאר בבית המדרש אשר שום אדם לא רצה לקח אותו (מארחי פרחי) ולקח אותו הוא. ופעם אחת לקח אורח שפל בבגדים נבזים מהנ"ל, ובנו לא רצה להתקרב אל השלחן לאכל אצלו סעדת שבת מפני כיחה וניעה והוסען [והשעול] שלו, והכה אותו מוהרנ"ת. וכשבא אל רבנו זצוק"ל ודרכו היה לספר הכל לפני רבנו זצוק"ל. ואז אמר לו רבנו זצוק"ל איין מאהל וויל איך טאקע זאלסט נעמען א אורח הגון, כדי שתוכל לדבר עמו תורה. און ווידער א קינד שלאגט מען? [ראשית אני רוצה פעם אחת שתקח באמת אורח הגון כדי שתוכל לדבר עמו תורה, ועוד לילד מפנים?] בתמיה:

ה

פעם אחת אמר מוהרנ"ת זצוק"ל די צדיקים וואס איך ווייס אז זיי זענען גיווען צדיקים, אויב זיי זענען נאך גיווען צובראכין אזוי ווי איך, ווייס איך ניט ווי עס וועט זיך גיפניגען גן עדן פאר זיערט וועגן [אלו הצדיקים

שְׁאֲנֵי יוֹדְעֵי שְׁהֵם הָיוּ צְדִיקִים, אִם הֵם הָיוּ גַם שְׂבוּרֵי לֵב כְּמוֹנֵי, אֵינִי יוֹדֵעַ
אֵיפֹה נִמְצָא גֹן עֵדֶן בְּעִבּוּרִים]:

1

אֶחָד שָׁאַל לְמוֹהֲרַנְיִית אִם יִקְרָא אֶת שֵׁם בְּנוֹ נֶחֱמָן עַל שֵׁם רַבֵּנוּ זְצוּק"ל אוֹ
אֵיזִיק (מִסֶּתֶמָּא עַל שֵׁם אֶחָד מִמְשַׁפְּחֹתוֹ שֶׁשְּׁמוֹ הָיָה אֵיזִיק). וְאָמַר לוֹ
מוֹהֲרַנְיִית זְצוּק"ל שְׁגַם אֵיזִיק הוּא עַל שֵׁם רַבֵּנוּ זְצוּק"ל. שֶׁפַּעַם אַחַת הָיָה
רַבֵּנוּ זְצוּק"ל בְּבִרְאֵד וְהַעֲלִים אֶת עֲצָמוֹ שְׁלֵא יִתְפָּרֵס. וְנִכְנַס בְּכַמָּה בְּתֵיבִים
וּבְכָל בַּיִת הָיָה לוֹ אֲמִתְלָאוֹת וְסִבּוֹת אַחֲרוֹת עַד שֶׁבְּכָל בַּיִת הָיָה נִיחָא לְהֵם
כְּנִיסָתוֹ וְלֹא הָיָה קָשָׁה לְהֵם כָּלֵל. וּבְכָל בַּיִת קָרָא אֶת עֲצָמוֹ שֵׁם אַחֵר.
וּבְבַיִת אֶחָד קָרָא אֶת שְׁמוֹ אֵיזִיק וְהֵשֵׁם אֵיזִיק עָלָה עַל כְּלָנָה, וְאָמַר רַבֵּנוּ
זְצוּק"ל בְּזֶה הַלְשׁוֹן אוֹן פֶּאֶר וְוֹאֵס הָאֵב אֵיךְ מִיךְ גִּירוּפֵעַן אֵיזִיק [וְלָמָּה
קָרָאתִי לְעֲצָמֵי אֵיזִיק] וְכוּי וְלֹא סִיִּם. (וְהָרִי אֲבָרְהָם ז"ל הִסְבִּיר, כִּי כָּל
אֵיזִיק נִקְרָא גַם כֵּן יִצְחָק וּפְחָד יִצְחָק זֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְרַבֵּנוּ זְצוּק"ל אָמַר
כִּי כָּל עֲנָן שְׁלוֹ הוּא רַק רֹאשׁ הַשָּׁנָה):

2

מוֹהֲרַנְיִית זְצוּק"ל אָמַר לְעֲנִין הַמְתַּנַּגְדִּים, זֵי זְאֵלִין מִיר נִיט מְעַהֵר טוּהֶן
נֶאֶר וְוֹאֵס זֵי זְעֲנִין מִיר מְקַפֵּחַ פְּרַנְסָה לֹא הֵייתִי דוֹאֵג כָּלֵל. וְוֹאֵרוֹם אֵיךְ
הָאֵב בְּרוּךְ הִי בְּטַחוֹן [שְׁהֵם לֹא יַעֲשׂוּ לִי רַק מָה שְׁמַקְפָּחִים לִי פְּרַנְסָה לֹא
הֵייתִי דוֹאֵג כָּלֵל, יֵשׁ לִי בְּרוּךְ הִי בְּטַחוֹן]. וְכֵן הָיָה שְׁהָאִישׁ שְׁהָיָה (רִי יִצְחָק
טְשַׁעְרוּוֹעֶצֶר שְׁמוֹ) אֶצֶל מֹשֶׁה חִינְקִיס שְׁנִתְקַרַב לְרַבֵּנוּ זְצוּק"ל עַל יְדֵי
הַמְעַשִּׂיּוֹת שֶׁסָּפַר לוֹ מֹשֶׁה הַנִּי"ל, הָיָה נוֹתֵן לְמוֹהֲרַנְיִית קַמַח בְּהַצְנַע, וְגַם
הָיָה רְגִיל לִתֵּן לְאֲנָשֵׁי שְׁלוּמֵנוּ גְבִינָה וְחִמְאָה, וְהָיוּ רְגִילִים אֲנָשֵׁי שְׁלוּמֵנוּ
לוֹמַר וְוֹאֲרַעֲנִיקֵס זְעֲנִין מִיר בְּרוּךְ הִי נִיט דְּזַעֲדָנַע [בְּזִכְרוֹתוֹ בְּרוּךְ הִי אֵינְנוּ
בְּעֵלֵי מַחְסוֹר]. וּמֹשֶׁה צָוָה שְׁאוֹתוֹ לֹא יִקְפְּחוּ פְּרַנְסָתוֹ:

ח

ה'ר' יצחק הנ"ל אם כי לא היה ידוע להמתנגדים לאוהב כל כך את מוהרנ"ת זצוק"ל, אבל גם זאת חרה להם שראו שאינו מחרף ומקלל אותו כמוהם. ובכן נסו להסית את משה חנקעס שיפטרוהו מן משרתו בהרחים שלו. אבל נקדה טובה זה נשארה בו שמאן בדבר, וכמדמה שהיה לו צד קרבות עמו קצת שאר בשרו:

ט

פעם אחת דבר מוהרנ"ת מענין הקבוצים של יין שרף שהתחלה היתה מחמת שראו אז הצדיקים שטוב להתקבץ יחד כדי לדבר דבורים טובים ובפרט מדבורי הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו שהאיר אז בעולם. ועל זה הכרחו לשבת על מעט יין שרף כדי שעל ידי זה יהיה קבוץ. אבל אחר כך נתמעטו הלבבות ונתרבו התאוות ונשארו רק על היין שרף לבדו. על כן רבנו זצוק"ל ראה את זאת ודחה זאת לגמרי. ופעם אחת אמר רבנו זצוק"ל איך קאן שוין נישט פערטראגין [פאר ליידען] זייערע פראזניקים [איני יכול לשאת כבר את החגיגות שלהם] (מועדים). ואצל רבנו זצוק"ל היה רק קבוץ של תורה ותפלה ושיחה מהתכלית לבד, וזאת היה נראה למוהרנ"ת זצוק"ל מאד. אך אחר כך בימי ה'ר' נחמן טולטשינער התחילו להנהיג לשתות תה ואמר ה'ר' נחמן זה הוא מנהג יפה, שלא ישתכרו על ידי זה ויוכלו לדבר על ידי זה דבורים טובים מהתכלית:

י

מוהרנ"ת אמר שרבנו זצוק"ל חבר יחד הטוב מן הפרושים והטוב מן החסידים. הינו שהפרושים העקר אצלם הוא התורה הקדושה, אבל מהתפלה הם רחוקים; והחסידים העקר אצלם הוא התפלה, אבל מהתורה הקדושה הם רחוקים; ורבנו זצוק"ל כללם וחברם יחד דהינו לעסק בתורה ותפלה יחד:

יא

מוֹהַרְנִי אָמַר לְעֵינַי מִה שְׁמֹשָׁה חִינְקִיס אָמַר שְׁרוּצָה לְמַכֵּר הַצְּדָקוֹת
שָׁנַתָּנוּ לְרַבְּנוּ זְצוּק"ל, אָמַר מוֹהַרְנִי שְׁרַבְּנוּ זְצוּק"ל הוּא בְּעַל כַּח גְּדוֹל,
שָׂאָף עַל פִּי כֵן לֹא יוֹצִיא מִרַבְּנוּ זְצוּק"ל הַצְּדָקוֹת; שֶׁבַת הוּא בְּחִינַת נִשְׁמָה
לְכָל הַשָּׁבוּעַ, וְלִהְיוֹת כְּלֵתָהּ הַמְּלֵאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׂאָז נִגְמְרָה הַנִּשְׁמָה.
"וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אֹר" זֶה בְּחִינַת תְּפִלַּת ה' שָׂאָז לֹא הָיָה שׁוּם אָדָם
שְׂיִתְפַּלֵּל, וְהִכְרַח הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעֲצָמוֹ לְהִתְפַּלֵּל:

יב

פַּעַם אַחַת הָיָה הָר' נַחֲמָן מְטוּלְטָשִׁין מִיַּגַּע אֶת עֲצָמוֹ כָּל הַיּוֹם בְּעִשְׂיַת
הַסֵּכָה שֶׁל מוֹהַרְנִי זְצוּק"ל, שֶׁהָיָה דִרְכוֹ לֶאֱכֹל אֶצֶל מוֹהַרְנִי. וּבִעֵת
אֲכִילָהּ אָמַר הָר' נַחֲמָן לְמוֹהַרְנִי שָׂאָם מִיַּגַּעִין אֶת עֲצָמוֹ כָּל הַיּוֹם בְּעִשְׂיַת
הַסֵּכָה אֲזִי טוֹעֵמִין טַעַם אַחַר בְּהַסֵּכָה. וְאָמַר לוֹ מוֹהַרְנִי זְצוּק"ל זֹאת לֹא
טַעֲמַתְּ עַדִּין לְצַעֵק כָּל הַיּוֹם רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם הַטְּעִימָנוּ נָא טַעַם סֵכָה, אֵיזָה
טַעַם שְׁטוֹעֵמִין אַחַר כָּךְ בְּ"הַסֵּכָה":

יג

פַּעַם אַחַת סִפֵּר מוֹהַרְנִי שְׁפַעַם אַחַת בְּעָרְב פּוּרִים (בְּתַעֲנִית אֶסְתֵּר)
צָעַקְתִּי לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ "הַצִּילֵנִי מִקְּלַפַּת הָמֶן עֲמִלְק" כְּאֵלוֹ הָמֶן עֲמִלְק עוֹמֵד
עָלַי מִיט אֲדָרְאֲנִי [עַם קָרְשׁ]:

יד

בְּבִרְסָלָב הָיָה אִישׁ אֶחָד מְשַׁגֵּעַ וְדִרְכוֹ הָיָה לְצַעֵק מִיַּין זַיִדַּע הָאֵט גִּיהָאֵט
טוֹיזִינְט רֵעֵנְדֵלְאָךְ [לְזַקְנֵי הַיּוֹם אֶלְף רֵעֵנְדֵלְיִךְ (סוּג מְטַבְּעַ)] וּפַעַם אַחַת
כְּשִׁישֵׁב מוֹהַרְנִי בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית בָּא הַמְּשַׁגֵּעַ הַנִּי"ל, וְהִתְחִיל לְצַעֵק כְּדִרְכוֹ
הַנִּי"ל, וּמִחֲמַת זֶה נִתְּבַלְבֵּל הַשְּׁלֶחָן. וְאָז הִתְחִיל לְדַבֵּר מוֹהַרְנִי מִהַמְּדַרְשׁ
שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יֵשׁ לוֹ אוֹצָר שֶׁל מְשַׁגְּעִים, וְהַזְכִּיר אֶז מֵאֲמַר הָאֶרֶץ זַי"ל שֶׁכָּל

אָחד מִחַמַּת הָעֵבְרוֹת שְׁלוֹ הָיָה רָאוּי לְהִיֹּת מְשֻׁגָּע וְכַמוֹבָא בְּהַתּוֹרָה אֲשֶׁרִי
תְּמִימִי, וּבְהַתּוֹרָה כִּי מִרְחֻמָּם, אֵדָּךְ נִשְׁאַרוּ בּוֹ נִיצוּצֵי הַדַּעַת. וְאָמַר אֲזִי בְּזֶה
הַלְּשׁוֹן: דִּי גֵאנְצֶע וּוְעֵלְט אִיז מְשֻׁגָּע "און אִיךְ און אִיךְ" נֶאֱרַר אִיךְ הָאָב גִּיקֶאָנְט
אַ קְלֶארִין [כָּל הָעוֹלָם מְשֻׁגָּע וְגַם אֲנִי, רַק הַפְּרִתִּי אָחָד שְׁפוּי]. לְבִסּוּף סִיִּם,
אַז פֿון אַ מְשֻׁגִינְעִם קֶאן ווערין אַזאַ שְׁמוּעֶס דָּאַרְף מֶען מְשֻׁגָּעִים און אִיךְ [אַם
מִמְשֻׁגָּע יְכוּלָה לְצֹאת שִׁיחָה כְּזוֹ, צָרִיךְ גַּם מְשֻׁגָּעִים]:

טו

פֻּעַם אַחַת הָיָה יֶשֶׁן הָר' נַחֲמָן טוֹלְטְשִׁינְעֶר בְּחֶדֶר מוֹהֲרֵנִ"ת, וְשָׁמַע
שְׁמוֹהֲרֵנִ"ת אָמַר אֲזִי תִקּוּן חֲצוֹת, וְאָמַר "אַתָּה יוֹדֵעַ רְזִי עוֹלָם" (דוּא ווִיִּסְט
דַּעַם סוּד פּוֹנִים רַעֲבִין) וּוִי דָּעַר רַבִּי אִיז אַ סוּד בַּא דְּעַר וּוְעֵלְט [אַתָּה יוֹדֵעַ
אַתְּ הַסוּד שֶׁל הָרַבִּי אִיךְ שֶׁהָרַבִּי הוּא סוּד אֲצֵל אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם] וְאוֹתִי קֶרְבַּת
לְרַבִּי כְּזֶה. וְהִתְחִיל לְבַקֵּשׁ לְהִשָּׂם יִתְבָּרַךְ שְׁיִצִּית אֶת רַבְּנוּ זְצוּק"ל וְיִתְקַרֵּב
אַלִּי
בְּאַמַּת:

טז

אָחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ אָמַר פֻּעַם אַחַת שְׁמָה שְׁמוֹהֲרֵנִ"ת מְשִׁיג בְּלִיל ה' בְּעֵת
שְׁאוּכַל הַטִּיִּיגְלִיךְ [מֵאַכַּל בְּצֶק מְטָגוֹ], אִינוּ מְשִׁיג הָר' מֵאַטְאַלִּי בְּעֵת
הַקְּדוּשׁ. וְרָצוּ לְדַחֲפוּ מִבֵּית הַמְּדַרְשׁ. בְּתוֹךְ כֵּךְ בָּא מוֹהֲרֵנִ"ת וְסִפְרוּ לוֹ וְאָמַר
לָהֶם מָה אַתֶּם רוֹצִים לְדַחֵף אוֹתוֹ הֲלֹא דַחֲפוּ אוֹתִי (שְׁבִשְׁבִילִי אָמַר כֵּךְ):

יז

פֻּעַם אַחַת שָׁאַל מוֹהֲרֵנִ"ת אֶת אָחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ מַדּוּעַ לֹא בָּא לְסַעֲדַת
שַׁבַּת קֹדֶשׁ, וְהִשִּׁיב לוֹ שֶׁהָיָה עַל חֲתָנָה שֶׁל אַחוֹתוֹ. וְשָׁתַק מוֹהֲרֵנִ"ת, וְעָנָה
אָחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ בְּקוֹל וְאָמַר: "אַמַּר לְחַכְמָה אַחוֹתִי אַתָּה":

יח

אמר, וואס מיר שמוסען אדורך אין א פראסטין מיטוואך, וועט קיין אנדערער גיטער יוד ניט משיג זיין אין גן עדן [מה שאנו משוחחים ביום רביעי פשוט, לא ישיג יהודי טוב אחר בגן עדן]:

יט

פעם אחת באו אנשי שלומנו אל מוהרנ"ת וחסר אחד מהם. ושאל עליו היכן הוא, ואמרו שלא בא. ואמר אני מרצה כד. ואמרו לו מה היה אלו היה בא, אמר הייתי מרצה כד:

כ

כשרצה מוהרנ"ת לסע לבראד כי היה לו רמזים מרבנו זצוק"ל לסע לשם, ורצה לסע להדפיס את הלקוטי הלכות, כי במדינת רוסיא לא יכלו להדפיס כי היה משבעה ספרים שלא הניחו להדפיס (הינו ספר הזהר הקדוש וספרי הרב וכוי) מטעם שאמרו שעושין את העולם עצב ומרה שחורה והצרכו לנסע חוץ למדינה. ואז היה שנת ת"ר, כי העולם דברו שיבוא משיח. ואמר מוהרנ"ת שלא יבא בשנה זו, ומה שכתוב בזהר שבשנת ת"ר יפתחון תרעי דחכמתא [שערי החכמה], יכול להיות שמהיום אם יתחיל אדם דבר שבקדשה יוכל לגמור. ונתעורר אז ושאל את ה' נחמן מטולטשין אם יסע גם כן עמו; אף על פי ש' נחמן לא היה לו חשק, אך אף על פי כן היה ירא לעשות תנועה משנה, כי תקף לא ירצה לדבר אתו אודות זה. על כן השיב לו מיד אבי איד וועל נאר אזכיה האבין, אז איר זאלט מיך מיט נעמין [העקר שתהיה לי זכיה שתקח אותי עמך]. וכן הוה ונהנה מזה ה' נחמן מטולטשין כל ימי חייו. ויש כמה מעשיות מהנסיעה הנ"ל. ונסעו דרך בראד ללעמבערג, והיה שם מוהרנ"ת אצל קרוביו, ומשם נסעו לזאלקוי. ואז היה המרידה בפולין, והיו מחפשיין ושואלין בכל האכסניות על פאספורט [דרכון]. והם לא היה להם פספורט, ושאל אותם בעל האכסניה אם יש להם פאספורט, ואמר ה' נחמן מטולטשין היום נוסעים בלי פספורט? בתמיה. והיו שם בהאכסניה

ולא יצאו מפתח הבית. וכשהיו צריכים לילך למקוה, היו הולכין דרך עקלתון בהצנע. ופעם אחת הלכו דרך בית הכנסת אחד, ואמר לו מוהרנ"ת זה בית הכנסת של הר' העניף. והמעשה היה כך, כי זה הר' העניף דר בכפר אחד בקרעטשמע [בפונדק] ששכר מהאדון. וזה האדון מתה אצלו אשתו, ונשא אחרת והיה לו בן מהראשונה והיא לא יכלה לסבל ממנו והכרח לגרשו. וזה הר' העניף לקחו לביתו למשרת, והאכילו והלבישו וכו'. פעם אחת נסע צדיק אחד דרך הכפר ההוא ונתאכסן אצל הר' העניף הנ"ל, וראה את המשרת. ואמר להר' העניף שיש לו נימוס המלכות, וישים עינו עליו. אחר איזה זמן מת אביו האדון, ובפולין היה מנהג שבכל איזו שנים נתקבצו כל האדונים לורשא ובחרו קיסר על ידי בחירות או גורל, וצוה הר' העניף למשרתו הנ"ל שישע גם כן על מקום אביו. ונתן לו סוס טוב, והרפיבו עליו וראה מהרכיבה הראשונה שיש לו נימוס של מלכות. ונתן לו אדרעס [כתבת] שלו ונסע לורשא, ונבחר למלך על פולין. ושלח לקרא את הר' העניף וישאלהו מה בקשתך וכו', בקש ממנו שיבנה בית הכנסת על שמו, וזה הוא הבית הכנסת. והעולם מספרים שבזה הבית הכנסת למדו שני גיסיס ויכו זה את זה עם הגמרות, ומוהרנ"ת ז"ל יצא מחלציהם. ורבונו זצוק"ל אמר אליו פעם אחת, שהוא יהיה תקון לאבותיו ויתקן אותם. וכן היה. ויצו מוהרנ"ת שיבשלו לו תבשיל לאכל, ונכנס לבית הכנסת וסגר את עצמו לזמן רב ועסק בתקונים. ואחר כך התלהב ודבר מהתורה ס"ה לקוטי מוהר"ן א'. וכשהיה בלעמברג נתן לו הרב כתב שהוא למדן והראה להרב דשם. והמנהג היה שאורח למדן היה צריך לומר חלוק [פלפול] ויאמר אליו שיאמר ולא רצה, ויאמר הרב, ולא ישר בעיני מוהרנ"ת, ואף על פי כן בקשו שיאכל אצלו ולא רצה. והתפלא הר' נחמן מטולטשין הלא דרך רבנו זצוק"ל היה שלא להתעקש על שום דבר מה. וכשיצא מוהרנ"ת אמר: (משלי כג) "אל תלחם את לחם רע עין". והיה פלא יותר בעיני ר' נחמן מטולטשין, מאין יודע שהוא רע עין. והסוף היה שלא יכלו להדפיס שם, והכרחו לסע משם. ואמר אז מוהרנ"ת שפה בודאי ידפסו. ואחר כך אחר זמן רב נתעורר ושלח את הר' נחמן מטולטשין בעצמו, (וכשנסע הרב ר' נחמן הנ"ל להדפיס הלקוטי הלכות, נסעה אשתו למוהרנ"ת אודות פרנסה. ושאל אותה כמה היא צריכה בצמצום ואמרה כך וכך, והבטיח לה שיקתב לבנו הר' יצחק שיתן לה כדי צרכה, וגם לעשות לה מלבוש טוב על חג הפסח. כי נתמהמה עם ההדפסה עד אחר הפסח, וכן הנה, ואחר כך התפארה לפני בעלה כי לא היה לה כל ימי חייה מלבוש טוב כזה). ודבר עם המדפיסים וספר להם ממוהרנ"ת, שאמר על הרב "אל תלחם את לחם רע עין", ויתפלאו האנשים מאד מאד מאיפה ידע זאת כי באמת הוא כך וכו'. והיו אז הרב ר' נתן עם הר' נחמן טולטשיןער בבראד בשבת חזון. וכמובא באריכות במכתבים עין שם. ובערב תשעה באב סגר מוהרנ"ת את עצמו בחדר מיחד, והיה מסגר כל ליל תשעה באב ויומו עד חצות. כי כן היה מנהגו תמיד אחר פטירת רבנו זצוק"ל, שבין המצרים היה אומר תקון חצות בקעלער [מרתף] עמק, ובפרט בתשעה באב היה סוגר את עצמו כנ"ל. ופעם אחת אמר, איך קאו זיך ניט קילען דאס הארץ נאר

תמיד בחצות, און בין המצרים און תשעה באב בא קינות [איני יכול לקרר את הלב כי אם תמיד בחצות וימי בין המצרים ותשעה באב בקינות]. ואחר חצות דבר עם בני הנעורים עד הלילה מרבנו זצוק"ל, והיה להם תענוג גדול מדבוריו. ואמרו עהר האט זיי פארשטערט זייער יום טוב [הוא הפריע להם את החג שלהם]. כי מנהגם היה לזרק זה לזה בארליך [מין פרי הגדל על הברושים] אחר חצות, ועל ידי דבוריו שכחו באלו השטותים. והלכו להאכסניה וצווי לבשל קערה גדולה טיגליך וכו'. וכשנכנס מוהרנ"ת לאכל ותחב את הפך הראשון תכף חטפו הכל. כי חשבוהו לגוטער יוד [לאדמו"ר] וחטפו שירים, וחרה לו על זה ועצר פעסו. ונתן תודה להשם יתברך שנסע בעת זקנתו שיכול לעצר פעסו, כי מנעוריו לא היה יכול לעצר פעסו ולא היו מקבלים ממנו מעט הטוב. וכל אלו הימים היו אתו תמיד, ולא היו מניחים אותו כד לילך, אפלו לבית הכסא הלכו אחריו. ואמרו זה לזה, היה לו רבי כזה שתמיד ינק ממנו חלב ודבש. וכשנסע מהם לווהו שורה אנשים מפה ושורה אנשים מפה חמשה ווערסט פסיעה בפסיעה. ור' נחמן מטולטשין ישב אצל הסוסים, ומוהרנ"ת אמר אז התורה נ"ב הנעור בלילה והחזיר פניו להר' נחמן מטולטשין ואמר, נחמן בא דיר איז די תורה אלט, ביי מיר איז זיא שפיגעל נייא [נחמן אצלך התורה הזו, ישנה אצלי זה דבר חדש ונוצץ כמו ראוי]. ושם היה אחד שנתנדע לו שהוא בעל המחבר הלקוטי תפלות, ונשק אותו על רגליו, עד שהרגיש הנשיקה ואמר לו דאס איז פאר אייערי תפלות [זה בשביל התפלות שלך]. ונעשה אז חברה הנעור בלילה. (וכשהיה הר' נחמן מטולטשין עוד הפעם מצא עוד החברה הנעור בלילה). והיו שם חסידי הרב הקדוש ר' אורי זצוק"ל מסטרעליסק. וספרו שהרב ר' אורי זצוק"ל היה אומר אורי אורי, ווי קענסטו זאגין תורה, אז דער לקוטי מוהר"ן איז דא אויף דער וועלט [אורי אורי איך תוכל לומר תורה, אם יש את הלקוטי מוהר"ן בעולם]. ואמרו, אם היה הרב ר' אורי חי, היה נושא הפלים שלכם למרחץ. אחר כך כשנסע הר' נחמן מטולטשין לשם פני"ל, הסוף היה שהדפיס שם הלקוטי הלכות. ורצה לסע עם הספרים על שבעות למוהרנ"ת. ובאמצע הדרך שמע שמחפשיין אצל המצרים [עורכים בדיקה בגבול], ומחמת פחד נסע בחזרה ערך עשרים ווערסט, ושם אכל בליל שבת קדש אצל אחד ודבר עמו דבורים נפלאים, ואמר לו שזה מהאיש שחבר אלו הספרים. ונתלהב האיש ואמר עם ספרים באלו הייתי הולך עמהם המצרים אפלו באמצע היום. ונתעורר הר' נחמן מטולטשין ונסע ובא לשלום לביתו, וספר זאת למוהרנ"ת ואמר אליו מוהרנ"ת אתה היית צריך להישועה אצל הגבול, הייתה צריך להיות אצל הגבול, ולהתפלל ולחכות על רגע של הישועה, מדוע ברחת, הלא כשיבא הזמן של הישועה הייתה רחוק וכו'. וכשבא הר' נחמן מטולטשין עם הלקוטי הלכות לביתו נהנה מוהרנ"ת מאד, וגם אנשי שלומנו. ואמר אנשי שלומנו בעת צריכין אנו לנהג כבוד בהר' נחמן מטולטשין. ואמר מוהרנ"ת בדרך הלצה וויס איך וואס, נעמט און שמייסט איהם אפ [מה פתאום, קחו אותו ותכו אותו]. ואמר כך מפני שלדבר רבנו זצוק"ל היו צריכין להיות נקי מן הקנאה והתאונה והכבוד מכל וכל לגמרי. אך מה

יכולין לעשות אם הוא מקנא או נכשל בתאוה הלא אנוס פעם אחת, ועל כן מקרב אותו רבנו זצוק"ל, אבל כשרוצה עוד כבוד נו שטייזשע אין דער זייט [נו, תעמד בצד]. ומוהרנ"ת ז"ל אמר פעם אחת קנאה תאוה הרבי מקבל אותך אבל כבוד מכרח לזרק לגמרי. ופעם אחת היה ר' נחמן מטולטשין בעיר יאס (רומניא) ובשבת בבקר אחר הסעדה נצמא לשמות. ונכנס אל הרב, ונתן לו הרב שלום ושאל אותו מאין אתם, ונתירא לומר מברסלב ואמר לו מטולטשין. וישאל אותו איפה היא, ויאמר לו סמוך לברסלב. ויאמר לו הרב ברסלב! אפשר קאנט איהר נתילע א ברסלבר חסיד [אולי אתם מכירים נתילע חסיד ברסלב]. והבין ר' נחמן שאינו מתנגד, וספר לו שנוסע ממנו והוא תלמידו. וספר הרב מאיפה הוא יודע ממוהרנ"ת שאביו היה רב בלעמבערג, והוא היה עדין אברך. ורבנו ז"ל נתאכסן לא רחוק מביתם, והיה רגיל לכנס אל רבנו זצוק"ל. ורבנו זצוק"ל לא היה אומר תורה, ואפלו שום דבור לא היה מדבר מחמת חולאת הראה שקשה לה הדבור. ורק כל הדבורים היו כלולים בתנועותיו ורמזיו. ולפעמים כשרצה לדבר, ובפרט לספר מעשה, ובפרט מעשה מארץ ישראל, תכף נתקבצה כל העיר. ופעם אחת בסעדה שלישית של שבת ספר מעשה מארץ ישראל, ובא רבנו זצוק"ל לדבקות גדול כל כך עד לכלות הנפש, והיה חשך. ואני הכרתי והרגשתי שקרוב ליציאת נשמתו, והבאתי נר ונפסק הדבקות ושב לחיותו. ואחר כך כשנתודע לרבנו זצוק"ל נתן לי תודה, וספר לי אז מר' נתן, ואמר איי האב איך א נתלע [אי יש לי נתלע]. וכשאתה תסע אלי לברסלב אעשה ממך חדוש כמו נתלע, אבל גשמיות וחשכת העולם הזה נתן שכחה בלבי ושכחתי מלנסע. ואמר פיסתולין פיסתולין (הינו חצים) שיסען מיר אין הארצין, אז איך בין איך אויף דעם ציון ניט גיועזין [חצים חצים יורים לי בלב שעוד לא הייתי על הציון]. והביט בהספר ואמר עס איז דעם רבינס מח און ר' נתנס מויל. [המוח של הרבי, והפה של ר' נתן]. וכשבא ר' נחמן מטולטשין למוהרנ"ת וספר לו, אמר אני גם כן אומר כך (על הלקוטי הלכות) דעם רבינס מח און מיין מויל [המוח של הרבי והפה שלי]:

כא

רבי אפרים אמר למוהרנ"ת מיט אייער דאווענען מאכט איהר א פרוש אויף דעם דאוונען [עם התפלות שלכם אתם עושים פרוש לתפלה]:

כב

כְּשֶׁהִיְתָה זִוְגָתוֹ שֶׁל מוֹהֲרַנְיִית מְעַבְרַת עִם בְּנוֹ הָרִי שְׁכָנָא ז"ל וְהָיוּ יָרְאִים מְאֹד שֶׁלֹּא תִפִּיל (כִּי הָיוּ סוֹבְלִים הַרְבֵּה בְּצַעַר גְּדוֹל בְּנִים כְּמִבְאָר לְעִיל בְּשִׂיחוֹת רַבְּנֵי ז"ל שֶׁעָשָׂה כְּסֵאוֹת לְרַבְּנֵי וְשִׁרְבְּנֵי נַחֵם אוֹתָם וְכוּ', וְאִזּוּ הָיָה הָעֵבוֹר שֶׁל רַבִּי שְׁכָנָא), וְגַם הִרְגִּישָׁה אֶת עֲצָמָה חוֹלְנִית מְאֹד וְקָרְאוּ לְרוֹפֵא, כִּי מוֹהֲרַנְיִית לֹא הָיָה עֲדִין חֹזֵק בְּדַעְתּוֹ כֹּל כֶּף בְּעֵינָיו הָרוֹפְאִים וְכוּ', כִּי הָיָה כְּמַעַט בְּתַחֲלַת הַתְּקַרְבוֹתָיו וְהָרוֹפֵא לֹא נִגַּשׁ אֵלָיָה רַק עֲמַד מִרְחוֹק, וְהָשֵׁם יִתְבָּרַךְ עָזַר בְּלִי עֶזֶר הָרוֹפְאִים. וְאַחַר כֶּף כְּשֶׁבָּא מוֹהֲרַנְיִית אֶל רַבְּנֵי זְצוּק"ל, וְסִפֵּר לוֹ כֹּל הַנִּי"ל, הִחֲיָה אוֹתוֹ רַבְּנֵי זְצוּק"ל, וְחֹזֵק אוֹתוֹ מְאֹד בְּזֶה שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמְּשָׁה עִם הָרוֹפֵא כָּלָל. וְאָמַר אִזּוּ הַתּוֹרָה "וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן" וְכוּ' הִדְיָנוּ בְּחִינַת רְצִין וְכוּ' עֵין שָׁם. וְאָמַר רַבְּנֵי זְצוּק"ל שֶׁהַרְצִים הַנְּזַכְרִים שָׁם הֵם הָרוֹפְאִים וְכוּ', וּמִפְּנֵי זֶה מְרַגֵּל בְּפִי הָעוֹלָם לוֹמֵר צְרִיךְ לְרוֹץ אַחַר הָרוֹפֵא מֵעַן דְּאֶרְף לֹיִפְעַן נֶאֱדָ אֶדְאֶקְטַעַר וְכוּ'. וְשָׁם בְּהַתּוֹרָה מְרַמֵּז מֵהוֹלְדָה וְכוּ' עֵין שָׁם:

כג

פַּעַם אַחַת הָיָה מוֹהֲרַנְיִית בְּבִרְסָלָב בְּאַכְסֵנְיָא אַחַת עִם ר' דָּוִד מְטָאֲלָנָא, וּמוֹהֲרַנְיִית לֹא אָכַל שָׁם, וְאַחַר כֶּף נִתְּוַדַּע שֶׁהַשּׁוֹחֲטִים הָיוּ רוֹצְחִים רַחֲמָנָא לְצִלָּן. וּפַעַם אַחַת נִתְּנוּ הַמְּרַק עַל הַשְּׁלֶחַן וְדָבַר הוּא זְצוּק"ל מֵהַתּוֹרָה "כִּי מִרְחָמִם יִנְהַגִּם", וּבִתּוֹךְ כֶּף נִתְּקַרַר הַמְּרַק וְשָׁלַם בְּעַד הַמְּרַק וְלֹא אָכַל. וְאַחַר כֶּף נִתְּוַדַּע שֶׁהָיָה אֵיזָה שְׂאֵלָה עָלֶיהָ:

כד

בְּעַת שֶׁאָמַר רַבְּנֵי זְצוּק"ל הַתּוֹרָה ס"ו דְּבַר עִם מוֹהֲרַנְיִית מְעַנֵּן מְעַרַת אֵלָיָהוּ ז"ל וְהִבִּין מוֹהֲרַנְיִית שֶׁלֹּא בָּא לְמַדְרַגְתּוֹ כִּי אִם עַל יַדִּי הַתְּבוּדָּוֹת, וְנִתְּעוֹרַר מוֹהֲרַנְיִית וְהִלָּךְ לְעִזְרַת נָשִׁים וְעַסֵּק בְּתַהֲלִים וְהַתְּבוּדָּוֹת בְּהַתְּעוֹרְרוֹת גְּדוֹל. וּבִתּוֹךְ כֶּף הָיָה אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הָעִיר עוֹשֶׂה תְּנָאִים וְרָצָה שְׁמוֹהֲרַנְיִית גַּם כֵּן יִהְיֶה עַל הַתְּנָאִים. וְחִפְּשׂוּ אוֹתוֹ וְלֹא מְצָאוּ אוֹתוֹ, וְהִבִּינוּ מִסִּתְּמָא הוּא עוֹסֵק בְּהַתְּבוּדָּוֹת וְהַתְּחִילוּ לְצַעֵק בְּרַחוּבוֹת הָרִי נֶתָן, הָרִי נֶתָן, וְאִזּוּ יָצָא לַחוּץ וְהִלָּךְ אֶתוֹ עַל הַתְּנָאִים:

כה

אָחַד שְׁאַל לְמוֹהַרְנֵיית אִם עֲדִיף לְהִתְפַּלֵּל בְּמַהֲרֵי יָדַי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ מַחְשְׁבוֹת זְרוֹת. עָנָה מוֹהַרְנֵיית וְאָמַר בְּמַהֲרֵי יָדַי לְהִתְפַּלֵּל כָּל הַתְּפִלָּה בְּמַחְשְׁבָהּ זָרָה אַחַת, אֲבָל בְּמַתִּינּוֹת עַל כָּל פְּנִימִים יִפְסְקוּ הַמַּחְשְׁבוֹת זְרוֹת כְּמָה:
פְּעָמִים:

כו

אָמַר לְר' חַיִּים בְּעַל מַגִּינָה, אֵיידְעַר אֲזַא סוֹחֵר אִיז שׁוֹיִן גְּלִיכְעַר אֶ מְלַמֵּד וְוָאָרוּם אֶ סוֹחֵר הָאֵן הַתְּבוּדָדוֹת אִיז שׁוֹיִן בְּעַסְעַר אֶ מְלַמֵּד [בְּמִקּוֹם כְּזֶה סוֹחֵר כְּבָר יוֹתֵר טוֹב מְלַמֵּד, כִּי סוֹחֵר בְּלִי הַתְּבוּדָדוֹת כְּבָר יוֹתֵר טוֹב מְלַמֵּד], כִּי נִכְנָס בְּמַמּוֹן חֲבֵרוֹ:

כז

פְּעַם אַחַת הִלְךְ מוֹהַרְנֵיית זְצוּק"ל, עִם הָרַב ר' אֶפְרַיִם מִן נְהַר דְּנִיפְעַר, וְלֹא מְצָאוּ עֲגָלָה וְהִכְרַח לִשְׂאָה הַמְּשָׂא שְׁלוֹ, וְכֵן הָרַב ר' אֶפְרַיִם הַמְּשָׂא שְׁלוֹ. וְהִבִּין מוֹהַרְנֵיית זְצוּק"ל שֶׁיֵּשׁ לְרַבִּי אֶפְרַיִם חֲלִישוֹת הַדַּעַת מְזָה, וּבְאַמַּת כְּךָ הָיָה. עָנָה מוֹהַרְנֵיית זְצוּק"ל וְאָמַר אֵלָיו: גִּי רַעְכֵּט זֵיךְ (דִּי וְוַעֲלֵט זְאֵל וְוִיסְעוֹ) אִז דְּעַר וְוָאֵס גִּיִּט דָּא אִיז קְלוּגְעַר פּוֹן דְּעַר גְּאִנְצְעַר וְוַעֲלֵט [לְךָ תַעֲרִיךְ, שֶׁהַעוֹלָם יֵדַע שְׁמִי שֶׁהוֹלֵךְ פֹּה הוּא יוֹתֵר חָכֵם מִכָּל הָעוֹלָם] הַמַּחֲשֵׁל הָעוֹלָם (דְּעַר שְׁכָל הַכּוֹלֵל הַשְּׁכָל הַכּוֹלֵל) וְכוּ':

כח

מוֹהַרְנֵיית זְצוּק"ל כָּתַב לְרַבִּי עוֹזֵר, שְׁמַעְתִּי שְׁר' עוֹזֵר אִיז נָאֵר פְּרוּם [הוּא

רק גרא] לא כף קבלתי מרבנו זצוק"ל, דער עקר איז נאר פרייליך, און פרום אויף [העקר הוא רק שמחה ויראה גם]:

כט

אמר ל' משה ברסלב, איך גיב דיר ארויס א תשובה דוא זאלסט טאנצין אלע טאג [אני נותן לך תשובה שתרקד בכל יום], וקיים זאת איזה זמן:

ל

לאחר פטירת רבנו זצוק"ל נתאנה מאד מוהרנ"ת לקבע דירתו בברסלב, אך אשתו לא רצתה, ולא היה יכול לסע בלי רצונה. אך אחר כך היה שרפה במקומה, והסכימה גם כן לסע לברסלב. אחר כך היה שרפה גם בברסלב, ורצתה שיעקר דירתו משם גם כן. והתחיל מוהרנ"ת לשא עיניו למרום ואמר אנה מפניך אברח. ובתחלה לא היה לו בברסלב דירה מיחדת כי אם חדר אצל נגר אחד. ואמר אז מוהרנ"ת, הוא עושה במלאכתו ואני עושה במלאכתי. אחר כך התחילו לכנס אצלו קצת אנשים, והתחיל להתגעגע שיהיה לו דירה מיחדת עד שעזר השם יתברך. אחר כך התחיל להשתוקק שיהיה לו גם כן חדר מיחד לעבודת השם יתברך, ובפרט לכתב חדושי תורה. ואחר כך עשה לו בהקעד [במטבח] ווענטיל [דופן] מעצים ועל ידי זה היה לו חדר מיחד. ואז אמר אפשר שפעת אהיה איש כשר. האט אצינד קאן זיין אז איך זאל זיין א ערליכער יוד. אף על פי כן היו בני ביתו מבלבלין אותו. והתחיל לכסוף שיהיה לו חדר מיחד בעליה, וזה צריכין לבנות אך הבין שזה אי אפשר פעת, כי צריכין לבטל עצמו מתורה ותפלה. אחר כך הזמין לו השם יתברך סבה על ידי איש אחר, והבין שפעת לא יצטרך לבטל מתורה ותפלה, ואז בנה בית ועליה נכונה:

לא

ספר ה' אברהם זצוק"ל ששמע מ' אברהם דב זצוק"ל, שפעם אחת הלך בנו של ישראל נחמן סופר לבית מוהרנ"ת בבקר בעת שמוהרנ"ת הלך למקוה, ונטל כל המזוזות להגיה. וכאשר בא מוהרנ"ת זצוק"ל לביתו, ורצה לנשק המזוזות, ולא מצא שום מזוזה על פתחו. וישאל מי היה כאן, והשיבו שבנו של ישראל נחמן הסופר היה כאן. והלך מוהרנ"ת אליו לבית המדרש ומצאו בעת שהתפלל באמירת וברא לציון. והמתין עד אחר שגמר תפלתו. ואמר אליו, דוא האסט דאך מיר צו נעמען די שטוב [אתה הרי פרקת לי את הבית]. וכי כך מגיהין מזוזות, הלא מקדם צריכין להכין מקבת ויתדות ומגיהין מזוזה במקומה, וקובעין אותה תכף, ואחר כך לוקחין השניה וקובעין אותה וכו':

לב

לענון שאמרו חכמינו ז"ל (ספ"ה נב.) 'צדיקים נדמה להם כהר' וכו' ואמר מוהרנ"ת זצ"ל, שהאמת עם הצדיקים, אלא הרשעים לא הבחינו את עצמם, על כן נדמה להם כחוט השערה:

לג

פעם אחת כשבא מוהרנ"ת לאומין, שמע ש' משה בן ר' אברהם חיים מתפלל בכונה. וכשבא מוהרנ"ת לביתו אמר בכל המנון של הרב ר' נפתלי לא שמעתי שום אדם מתפלל כמו משה בן ר' אברהם חיים. אחר כך כשבא מוהרנ"ת פעם שנית לאומין וראה ש' משה הנ"ל נתקרב, אמר לו, משה דוא ביסט אראפ גיפאלין, פאלג מיר קער זיך אום, גלייב מיר איך האב שוין א ווייסע בארד, און האב נאך אויך בדעה צו זיין א ערליכער יוד [משה, אתה נפלת למטה. שמע בקולי חזור בד. תאמין לי, יש לי כבר זקו לבו, ויש לי עוד בדעה להיות איש כשר]:

לד

אמר, באפן אחד הנה מחלקת הבעל שם טוב גדול משלנו, אך הם היו מתרים במופתים, אבל אנו אסורים במופתים. ואמר שיש לו יסורים מהאזהבים יותר מהשונאים, שהידידים רצו לעשות לו טובות לדעתם למסר את המתנגדים לידיהם, והוא לא הנה רצונו בזה כי אם בתפלה ובתחנונים. כמה שפעל באמת כי אם על ידי תפלה ותחנונים:

לה

מענין המופתים, כי רבנו זצוק"ל לפעמים ראינו ממנו מופתים בגלוי, אבל מוהרנ"ת התרחק הרבה מזה, רק לפעמים ראינו ממנו מופתים, ואמר, שאם הנה יודע אשר כמה אנשים יעמדו אצלו, הנה מדבר עם רבנו זצוק"ל בשביל מופתים. ופעם אחת תבע מאיש אחד בשביל הדפסה, ורצה האיש הנ"ל שיבטיחהו בשביל זה בנים, ולא רצה מוהרנ"ת זצוק"ל. ואחר כך כשהתחיל לסע זרק האיש הנ"ל את המעות למוהרנ"ת שיקח המעות. ופעם אחת עמדה אשה אחת על פתח מוהרנ"ת, ולא נתנה לו לילך עד שיבטיח לה בנים, והבטיח לה. אחר כך אמר עתה אני מכרח להתפלל עליה. ופעם אחת באו אליו נשים בשביל בנים, וצעק מוהרנ"ת זצוק"ל "התחת אלקים אני". אחר כך אמר שיש לו חרטה, הלא הנה לו לומר בניחיתא. ופעם אחת נסע מוהרנ"ת זצוק"ל בדרך, ופגעו בו כלבים ונבחו בקול ועמד על רגליו ואמר, פעם אחת פגעו כלבים ברבנו זצוק"ל ונבחו, והשיב להם איך ווייס איך ווייס [אני יודע אני יודע]. ואני אומר להם איך ווייס ניט, איך ווייס ניט. וואזשע וועט זיין אז איהר וועט שרייען, וועל איך זיך נאך מער ניט וויסן [אני לא יודע אני לא יודע מה כבר יהיה שאתם תצעקו אני עוד יותר לא אדע] ונשתקו:

לו

באדעס, שאל הרב את מוהרנ"ת איזה פלפול והשיב כראוי, ויאמר לו הרב חשבתני ששכחת את הלמוד מפני שנעשית חסיד. ופעם אחת הנה מוהרנ"ת זצוק"ל בהאניפאליע, והנה שם שאלה מענין עגונה ויען הר' מתתיהו להרב דשם ואמר להם שישאלו את מוהרנ"ת. ושאלו אותו והאיר עיניהם. וכשהנה מוהרנ"ת בלעמברג דבר עם הגאונים איזה פלפול, וכשחזר לביתו אמר לערנין קאנין מיר [ללמוד יודעים אנו] והם

לז

פעם אחת ראה מוהרנ"ת זצוק"ל את אחד שיושב ולומד אחר התפלה, אבל יש לו צער גדול מהרעבון. ואמר לו מוהרנ"ת, הער שוין אויף האבין תאות אכילה [תפסיק כבר שיהיה לך תאות אכילה]:

לח

ר' יצחק מנאוויגרעבלי נתן לאחד ספרי רבנו זצוק"ל, ונהנה מהם מאד ונתן פרישת שלום לר' נתן; אמר אחד מאנשי שלומנו להר' נתן אבל האיש הנ"ל מסתכל בכל הספרים. אמר מוהרנ"ת לר' איצ'א, דוא זאלסט אין זיינע ארבע אמות ניט שטיין [שלא תעמוד בארבע אמותיו]:

לט

פעם אחת אמר מוהרנ"ת על נכדי רבי פינחס מקאריץ ז"ל שנתחייבו מלקות על שהיה בידם למחות ולא מחו. אף על פי כן החזיקו ידם עם אנשי שלומנו, ופעם אחת היה ר' פינחס נכד הרב ר' פינחס מקאריץ על ברית מילה עם ר' מאיר מטעפליק, ונהנה מאד מהברכה שברך על המילה, שהר' מאיר הנ"ל היה מוהל, ושבח את אנשי שלומנו. ושם היה אחד שדבר על רבנו זצוק"ל, והכרח לקבל נזיפה לפני ר' פינחס הנ"ל. ושאלו אותו הלא יש העתקה ממפרסם אחד, והשיב להם הר' פינחס, העתקה מהעתקה שטעלט איהר אקעגין – קעגין לקוטי מוהר"ן [העתקה מהעתקה אתם מעמידים נגד – נגד לקוטי מוהר"ן]:

מ

אָחד מַאֲנָשִׁי שְׁלוֹמְנוּ לֹא הָיָה רוֹצֵה לִילֹךְ אֶל הַשְּׁלֵשׁ סְעֻדוֹת שֶׁל הָרִי נָתַן, כִּי מוֹהֲרַנִּית הָיָה רְגִיל לְדַבֵּר עִם אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ מִיִּרְאֵת שְׁמַיִם, אֵדָּ בְּשֵׁלֶשׁ סְעֻדוֹת לֹא הָיָה רוֹצֵה, כִּי לֹא רָצָה לְהִנְהִיג רַבְנוֹת. פֶּעַם אַחַת בָּא הָאִישׁ הַנִּי"ל לְמוֹהֲרַנִּית וְרָאָה כְּתֹב יָד שֶׁל מוֹהֲרַנִּית כִּי מוֹהֲרַנִּית כְּתֹב חֲלוּמוֹתָיו, וְכָתֵב שְׁפַעַם אָחַד חָלַם לוֹ שֶׁבָּא רַבְנוּ זְצוּק"ל אֵלָיו, וְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ עַל שְׁמֵרְחֵק אַנְשִׁים מֵאִתּוֹ, אָז אָמַר הָאִישׁ שְׁמַהֲיוֹם בְּוֹדָאֵי יוֹשֵׁב מוֹהֲרַנִּית בְּשֵׁלֶשׁ סְעֻדוֹת:

מא

פֶּעַם אַחַת נָסַע הָרִי נַחְמָן מְטוֹלְטָשִׁין עִם מוֹהֲרַנִּית זְצוּק"ל בְּדַרְדָּר, וְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ עַל שְׁאִינוֹ לוֹמֵד. וְכִשְׁבָּאוּ לְאַכְסֵנְיָא לְקַח הָרִי נַחְמָן גְּמָרָא וְהִתְחִיל לְלַמֵּד. אָמַר לוֹ מוֹהֲרַנִּית דָּאֵס הֵיִיסֵט בִּיִּזְעַר לְמַדָּן, דְּעַר בְּעַל שָׁם טוֹב הָאֵט גִּיזְאָגֵט דָּאֵס עַר אִיז גְּעֻקוּמְעַן אוֹיִף דְּעַר וְוַעֲלֵט אוֹיִס רִיִּיסְעַן דְּעַם בִּיִּזְעַן לְמַדָּן [זֶה נִקְרָא לְמַדָּר־כְּעוּס, הַבְּעַל שָׁם טוֹב אָמַר שֶׁהוּא בָּא לְעוֹלָם לְעֻקוֹר אֵת עֲנָן הַלְמַדָּר־כְּעוּס], וְאָמַר אֵלָיו, אֵלָא תִלְמַד חֲמֵשׁ, מְשַׁנְיֹת, עֵין יַעֲקֹב, שְׁלַחַן עֲרוּד, מְדַרְשׁ וְכַדוּמָה כָּל הַדְּבָרִים הַקְּטַנִּים. כִּי הָרִי נַחְמָן נִתְקַרַב לְמוֹהֲרַנִּית בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא הָיָה אָז בְּרַתְוֹרָה, וְאֵם הָיָה לוֹמֵד גְּמָרָא הָיָה נִשְׁאָר בְּלְמַדָּן וְלֹא בְּצַדִּיק, עַל כֵּן הִבִּין מוֹהֲרַנִּית כִּי אֵי אֶפְשָׁר שְׁלִמַד גְּמָרָא גַם כֵּן. עַל כֵּן הִרְגִיל אוֹתוֹ בְּדְבָרִים קְטַנִּים, וּמִזֶּה נַעֲשֶׂה גְדוֹל וְכוּ'. וּפֶעַם אַחַת אָמַר מוֹהֲרַנִּית אֲנִי גַם כֵּן רְצוֹנִי לְהִתְפַּלֵּל כְּוַתִּיקִין אֲבָל לֹא בְּבִיזְיוֹן לְמַדָּן. כִּי חֲמִיו הָיָה רְגִיל לְהִתְפַּלֵּל וְתִיקִין, וְהָיָה מְקַצֵּר בְּתַפְלָה כְּדִי לְפַגַּע הַנָּץ:

מב

אָמַר מוֹהֲרַנִּית שְׁאֲנָשִׁים כְּשָׂרִים הָיוּ אוֹמְרִים שֶׁבֵּין הַמְּצָרִים יֵשׁ לָהֶם יְרִידָה:

מג

מוהרנ"ת אמר לאחד מאנשי שלומנו, בחנוני נא בזאת, אם יהיה לך ארבעים יום רצופים התבודדות, בודאי יהיה לך שנוי לטובה. פעם אחת אמר לר' שמואל מטעפליק ער מיינט ער איז שוין פארטיג, פארקעס ניט אז די משנה זאגט [הוא חושב שהוא כבר מסדר, אל תשכח שהמשנה אומרת] כל שעסקו עם הנשים סורו רע. ור' אפרים חתנו שמע זאת, ונכנס בלבו מאד ללמד קל וחמר בעצמו, שחמיו הר' שמואל הנ"ל הוא זקן, והוא היה רך בשנים כמה הוא צריך לירא מזה, כי הוא גם כן היה עסקו בתכשיטי נשים. ופעם אחת מצאו לר' אפרים בן ר' נפתלי הנ"ל בעיר קיעב על הריד, כי מסחרו היה עם מרגליות ועסק בהתבודדות. כי היה אז בלבו הרהור תשובה במה הוא עוסק עתה, וכי זה הוא התכלית, וכי בשביל זה בא לעולם והיה עומד בצד ובוכה. ושאל אותו אחד מאנשי שלומנו מפני מה בוכה והשיב לו. אמר לו וכי פה המקום לבכות, הולכין לבית המדרש ושם תבכה. וענה לו רבי אפרים הנ"ל שרבינו הקדוש אמר שבמקום שמגיע לאדם הרהורי תשובה, צריך באותו המקום אפלו באמצע השוק להתבודד, ולדבר דבורים לפני השם יתברך, כי עד שילך לבית המדרש ילכו ממנו הרהורי תשובה:

מד

מוהרנ"ת ז"ל כשהיה בלעמבערג נכנס להפרופסור הזה שרבינו הקדוש היה אצלו, והיה רוצה לשמע איזה דבור מרבינו הקדוש שהיה מדבר שמה. וענה לו שהוא אינו זוכר, מהטרדה שיש לו כל היום. מזה יכולין ללמוד איך צריכין לחזר לשמע דבור מרבינו הקדוש:

מה

פעם אחת אמר מוהרנ"ת ז"ל, אצדיק אז ער שטארבט אצדיק, דאס איז דבר פלא [צדיק שהוא נפטר כצדיק – זה הוא דבר פלא]. פעם אחת אמר א ויא אנויסע בארד און נאך אברסלבר חסיד [זקן לבן ועוד חסיד ברסלב]. ופעם אחת בא מוהרנ"ת ז"ל למשנה של עקביא בן מהללאל אומר הסתכל וכוי ונתלהב מאד מאד, ואמר בזה הלשון, פאר וואס איז רבי שמעון בר יוחאי גיווען רבי שמעון בר יוחאי – וויל ער האט דאס גיוויסט. פאר וואס איז גיווען דער האר"י הקדוש דער האר"י הקדוש –

ווייל ער האט געוויסט. פאר וואס איז גיווען דער בעל שם טוב הקדוש דער בעל שם טוב הקדוש – וויל ער האט געוויסט. פאר וואס איז גיווען דער הייליקער רבי דער הייליקער רבי – וויל ער האט געוויסט. פאר וואס בין איך איך איך – ווייל איך ווייס [מדוע הרשב"י היה רשב"י כיון שידע זאת, ומדוע האר"י הקדוש היה האר"י הקדוש כיון שידע זאת, ומדוע הבעש"ט היה הבעש"ט כיון שידע, ומדוע רבנו הקדוש היה רבנו הקדוש כיון שידע זאת, ומדוע אני כמו שאני כיון שאני יודע], ופעם אחת אמר מוהרנ"ת ז"ל הגם החן האמת שהיה על הבעל שם טוב הקדוש ועל רבנו הקדוש, זה החן לא נמצא בי, אבל מחן של שקר אני נקי. און איבער דעם התנוצצות אלקות וואס איז דא אין מיר איבער דעם איז מיין דאוונען אנדערש, און מיין לערנין אנדערש, און מיין עסין אנדערש, און מיין רעדן מיט מענטשן איז אנדערש [ובגלל ההתנוצצות אלקות שיש בי, לכן תפילתי אחרת, למודי אחרת, אכילתי אחרת, ודבורי עם בני אדם אחרת]:

מו

פעם אחת ספרו לפני מוהרנ"ת ז"ל, מה שנוהגים החסידים שמניחים משקה המשכר תחת הפר שלהם, ובזמן שהם מקיצים משנתם שואלים משיח עדין לא בא, שותין משקה המשכר הזה ומשתכרים וחוזרים לשנתם. כי הם אומרים שכל זמן שמשים לא בא, צריך לישן היצר הרע. מען דארף פאר שלאפין דעם יצר הרע, כי בזמן השנה אי אפשר לחטא. ואמר להם מוהרנ"ת ז"ל שזה אין עצה, אלא צריכים להניח תהלים מראשותיו ובזמן שמקיץ מהשנה אם משים לא בא צריכון מחדש (לצעק ממעמקים מעמק הלב) לומר תהלים:

מזמח

ר' מאיר מטעפליק היה מגדולי מקרבי מוהרנ"ת ז"ל. והיה דרכו לקבל לפני מוהרנ"ת ז"ל שהעבודה אינו מתנהג אצלו כסדר והוא היה מחזק אותו. פעם אחת בא לפניו ואמר לו שזה איזה זמן שהעבודה מתנהג אצלו כסדר. אמר לו מוהרנ"ת בזה הלשון: איך ווייס ניט אפער איז דיר גוט, און איך ווייס אז כל זמן משיח איז נאך ניט געקומען, דארף מען האלטען אין איין רייסען [אני לא יודע אולי לך טוב, אבל אני יודע שכל זמן

שְׁמַשִׁיחַ עוֹד לֹא בָּא צָרִיךְ לְאַחוֹז כָּל הַזְמַן בְּלַעֲמוֹל וְלַעֲמוֹל]. אָמַר מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל מִפְּנֵי מָה זְכִיתִי שְׁלֵעַת זְקֻנָּתִי הוֹלֵךְ לִי הָעֲבוּדָה כְּסֹדֶר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לִי בִימֵי נְעוּרַי הַתְּבוּדָדוֹת הַרְבֵּה. מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל הָיָה לוֹ בְּרָכָה מְרֻבָּנוּ ז"ל אֲשֶׁר בָּעֵת שֶׁמְנִיחַ אֶת עֲצָמוֹ לִישׁוֹן יִישׁוֹן יִתְכַף. פֶּעַם אַחַת סָפְרוּ לְפָנָי מוֹהֲרַנְי"ת עַל מִפְּרָסָם אֶחָד שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּחֹשֶׁאֵי, וְנִתְרַגֵּשׁ מוֹהֲרַנְי"ת וְאָמַר הִם מְדַמִּין אֶת עֲצָמָם לְרַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ, נִתְקִים אֲצֻלוֹ שְׁמֹן בְּחֹשֶׁאֵי כְּמִבְּאֵר בְּהַתּוֹרָה כ"א. וְאָמַר בְּזֶה הַלְשׁוֹן זָאֵלִין זֵי זֵיךְ אַזוֹי מוֹטְשִׁין און דִּאוּוֹנֶען אַזוֹי ווי אֵיךְ מוֹטְשִׁי זֵיךְ [שֶׁהֵם יִתְנַגְּעוּ בְּתַפְלָה כְּמוֹ שֶׁאַנִּי מִתְנַגְּע]. פֶּעַם אַחַת אָמַר מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל לְפָנָי אֲנִשִׁי שְׁלוֹמְנוּ אֶת הַתּוֹרָה (ט"ו) שֶׁל אֹר הַגְּנוּז הַמִּתְחִיל בְּזֶה הַלְשׁוֹן, מִי שֶׁרוּצָה לְטַעַם טַעַם אֹר הַגְּנוּז וְכוּ' צָרִיךְ לַעֲסֹק בְּבַחֲיִנַת מִשְׁפָּט שֶׁהוּא הַתְּבוּדָדוֹת. וְכִשְׁסִים הַתּוֹרָה וְהִלְכוּ קֶצֶת אֲנִשִׁים וְנִשְׁאַרוּ רַק אֲנִשִׁי שְׁלוֹמְנוּ. עֲנֵה וְאָמַר לָהֶם שֶׁהַפְּרוּשׁ שֶׁל הַתּוֹרָה הוּא כֵּךְ מִי שֶׁרוּצָה לְטַעַם אֹר רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ שֶׁהוּא אֹר הַגְּנוּז יִרְבֶּה בְּהַתְּבוּדָדוֹת:

מט

זוּגְתוּ שֶׁל מוֹהֲרַנְי"ת הִלְכָה לְעוֹלָמָה בְּזְמַן שֶׁהָיָה לְקִיחַת הַנַּעֲקָרִיטִין [גְּיוֹס צְעִירִים יְהוּדִים לְצַבָּא הַצָּאָר הַרוֹסִין] וּמִתָּה מִחֲמַת הַצַּעַר הַנִּי"ל. וְאָמַר עַל זֶה מוֹהֲרַנְי"ת שֶׁצָּרִיכִין לְבַכּוֹת עַל זֶה כְּמוֹ עַל הַגְּזֵרָה הַנִּי"ל. ר' יֶצְחָק בֶּנוּ שֶׁל מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל הָיָה אָבִיו מְשִׂיאוֹ לְטַשְׁרֶקָאז וְלֵאחֶר הַחֲתֻנָּה הִיָּתָה זוּגְתוֹ מִמָּאָן אוֹתוֹ, וְחוֹתְנֵנו אוֹהֲבוּ מְאֹד וְלֹא רָצָה לְהַנִּיחוֹ. וְחָשַׁב בְּדַעְתּוֹ שֶׁעֲכָשׁוּ הִיא קֶטְנָה וְאֵין לָהּ שְׂכָל שְׁלֵם, וּמִחֲמַת זֶה מְמַאֲנֵת בּוֹ, וְאִם יִשְׁהָה שָׁנָה אוֹ יוֹתֵר יִהְיֶה לָּהּ דַּעַת יוֹתֵר אֲפֹשֶׁר שֶׁתִּרְצָה. וּבָּא מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל וְאָמַר לְמַחְתְּנֵנו הַנִּי"ל שֶׁיִּבְחַר לוֹ מִה שֶׁיִּרְצָה, אוֹ שֶׁיִּדוֹר עִמָּה וְאִם לֹא יִהְיֶה גֵט. וְהוּא עֲנֵה לוֹ כְּנִי"ל שֶׁיִּמְתִּין אֵיזָה שָׁנִים עַד שֶׁתִּתְגַּדֵּל וְיִהְיֶה לָּהּ שְׂכָל יוֹתֵר, כִּי גֵט לֹא רָצָה חוֹתְנֵנו כִּי אֶהֱבֵ אוֹתוֹ מְאֹד, וְלָדוֹר עִמוֹ הִיא לֹא רָצָתָה. וְכִשְׁרָאָה מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל שֶׁאֵין לוֹ שׁוֹם יַעֲזָה, וַיֵּצֵא לְחוּץ וְאַחַז בְּשַׁעֲרוֹת רֵאשׁוֹ וְצַעַק בְּקוֹל גְּדוֹל גִּיוּוֹאֵלָד עַר קוֹיֵלִיט מֵיִין קִינֵד [אָהָה! הוּא רוּצָח אֶת בְּנִי]. עַד שֶׁנִּתְאַסְפוּ כְּמָה אֲנִשִׁים וְהַכְּנִיסוּ עֲצָמָם שִׁיָּהִיָה גֵט. וּפֶעַם אַחַת הָיָה מַעֲשֶׂה, שֶׁר' נִתֵּן הָיָה לוֹ אֶח וְשְׁמוֹ לֵיִבוּשׁ. וְהָיָה לוֹ מַעַט זְמַן קֶטְטָה עִם זוּגְתוֹ וּפְרָשׁ מִמֶּנָּה. וְאַחַר כֵּךְ חֲזָרָה וְנִתְפַּתִּית וְנִתְרַצָּה וְנַעֲשָׂה שְׁלוֹם עִמָּה. וְאָמַר אֵז מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל שֶׁזֶה שְׁחֲזַר וְנַעֲשָׂה שְׁלוֹם עִמָּה, זֶה נַעֲשִׂית בְּכַח הַצְּדִיק הָאֲמֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּח לְהַפְּךְ מִשְׁמַד לְרָצוֹן. וּפֶעַם אַחַת בִּימֵי מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל הָיָה אֶחָד שֶׁנִּשְׂאָ אִשָּׁה רָעָה אֲפֹלוּ לְאַחֲרִים וְלֵאחֶר הַנִּשְׂוֹאִין נוֹדַע לוֹ וְלֹא יָדַע מִה לַעֲשׂוֹת כִּי הַקְּנִיטָה אוֹתוֹ מְאֹד, וְשָׂאֵל לְמוֹהֲרַנְי"ת ז"ל יַעֲזָה מִה לַעֲשׂוֹת, וְהַשִּׁיב לוֹ יַעֲזָה שֶׁיִּתְפַּלֵּל חֲצִי שָׁנָה שְׁלֵמָה עַל זֶה בְּכָל יוֹם שֶׁעָה מִיַּחַד דְּהֵינּוּ שֶׁתְּהִיָה לְהֵלֶן טוֹב אֵלָיו וְלֹא כָּל כֵּךְ רַע וְכוּ':

נ

פעם אחת אמר מוהרנ"ת, איך אפשר שיהיה עולם הזה כשיש תאוה
הידועה בעולם:

נא

פעם אחת אמר אחד למוהרנ"ת אומרים עליכם שאתם אומרים מ'וועט
שמייסין על שלא היה [שיענישו בגלל שלא היה] ברסלבר חסיד. ויאמר
אליו איני אומר כן, אלא שילקו על הפגמים, אם תראה פגמיה הגדולים
ותבין, אם היית ברסלבר חסיד לא היה לך הפגמים האלה:

נב

הלכות מתנה הלכה ד' "ויצא יעקב" נאמרה בשבת בבקר אחר שנטל ידיו
לאכל שחרית, התחיל לומר עד שכמעט נעשה ערב, וכמעט שלא אכלו
סעודה שלישית:

נג

פעם אחת בא מכתב למוהרנ"ת מבנו הר' יצחק ז"ל והתנצל לפניו כי בעת
שהולך להתבודד אינו יכול לפתח את פיו, ומפני זה קשה לו מאד
להתבודד. והשיב לו מוהרנ"ת ז"ל שזה היה גם כן אצל דוד המלך עליו
השלוש שבעת שהלך להתבודד נסתם פיו, ולא היה יכול להתבודד ולפרש
את לבו לפני השם יתברך, אבל דוד המלך עליו השלום היה חכם מאד
בעבודת השם יתברך, ולא הלך משם וישב את עצמו שם ויתאנח מאד
מעמק הלב, וצעק להשם יתברך על זה מה שלבו ופיו סתום. עד שרחם

עָלִיו הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְעֲזָרוֹ שֶׁפָּתַח אֶת פִּי וְדִבֵּר בְּהִתְעוֹרְרוֹת גְּדוֹל מְאֹד לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וְזֶה מְרָמֵז בְּפָסוּק (שְׁמוּאֵל-ב ז) שֶׁפָּתוּב שָׁם וַיֵּשֶׁב דָּוִד לְפָנָיו ה', הֵינּוּ מֵה שֶׁפָּתוּב לְפָנָיו ה', דִּהְיִינוּ בְּעֵת שֶׁהִלֵּךְ לְהִתְבּוֹדֵד, בְּזֶה הַמְּקוֹם יֵשֶׁב אֶת עֲצָמוֹ:

ר' מֹשֶׁה בְּרַסְלָבֶר אָמַר שֶׁיִּוְתֵר טוֹב לוֹ הַדְּבוּרִים שֶׁל מוֹהֲרַנְיִת שֶׁל אַחַר הַבְּדֵלָה. וְר' פִּינְחָס יְהוֹשֻׁעַ הִזָּה אֹמֵר שֶׁיִּוְתֵר טוֹב לוֹ הַדְּבוּרִים שֶׁל שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת:

נד

ר' נֶתָן לִיבְלִי רְאוּבוֹ'ס הִזָּה נִכְנָס בְּכָל יוֹם אֶל בֵּית מוֹהֲרַנְיִת ז"ל, וְסִפֵּר שְׁמוֹהֲרַנְיִת לֹא הִזָּה מְדַבֵּר בְּכָל יוֹם דְּבוּרֵי יִרְאָה, אֶלָּא שָׂאֵם הִזָּה מְדַבֵּר פְּעַם אַחַת דְּבוּרֵי יִרְאָה, הָאֵב אֵיךְ שׁוֹיֵן אֶפ גִּינוּמְעוֹן פֶּאֶר שְׁטַעַנְדִּיג [כְּבָר קִבְלָתִי לְתַמִּיד]:

נה

פְּעַם אַחַת אָמַר מוֹהֲרַנְיִת, "תּוֹעֵבֶת ה' כָּל גִּבָּה לֵב". וְדַחַק תִּבַּת כָּל, אֶפְלוּ בְּתוֹרָה:

נו

בְּעֵת הַמַּחְלֶקֶת אָמַר מוֹהֲרַנְיִת לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנו, כָּל זֶה מִפְּנֵי שְׂאִינְכֶם אֲנָשִׁים כְּשָׂרִים כְּרָאוּי. אָמְרוּ לוֹ עַל כָּל פְּנִים אָנוּ רוֹצִים לְאַחֵז בְּרַבֵּנוּ ז"ל. אָמַר לָהֶם מוֹהֲרַנְיִת ז"ל, אִיְהָר זְעֻנְט וְוִי אִיְהָר זְעֻנְט, אֹן אִיְהָר וְוִילְט זִיךְ נֶאֱדָה הַאֲלֻטִּין אִין אֲזוֹי אֲרַבִּין אִיבְעֵר דְּעֵם גִּיט אֹיף אִיךְ אֲזוֹינְס אִיבְעֵר [אַתֶּם כְּמוֹ שְׂאִתֶּם, וְעַדִּין אַתֶּם רוֹצִים לְהַאֲחִז בְּרַבִּי כְּזֶה לְכֹן עוֹבֵר עֲלֵיכֶם שְׁעוֹבֵר]:

נז

בַּעַת שְׁהֵיָה מוֹהֲרַנִּית יְתוֹם אַחֲרֵי אִמּוֹ, שָׁאַל אֶת רַבֵּנוּ ז"ל בְּמָה יוּכַל לַעֲשׂוֹת טוֹבָה לְאִמּוֹ, וְהֵשִׁיב לוֹ, דּוּ זְאֵלְסֵט מֵאֲכִין אֲשֶׁר יֵצֵר עָרִינְסֵט לְתַבְרָךְ "אֲשֶׁר יֵצֵר" בְּרַצִּינוֹת]. וְכוּן לְמַחְשַׁבְתּוֹ שְׁצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּרַכַּת אֲשֶׁר יֵצֵר:

נח

פַּעַם אַחַת בָּא ר' נַחֲמָן מְטוּלְטְשִׁין אֶל מוֹהֲרַנִּית בְּעַלְיָתוֹ וְרָאָה שֶׁהוּא כּוֹתֵב, וְלֹא רָצָה לְבַלְבֵּל אוֹתוֹ. וְאַחַר כֵּן רָאָה אֶת הַכְּתָב שֶׁל הַתְּפִלָּה "לְמָה פָּנִיךְ תִּסְתִּיר" שְׁהֵיָה מְלֵא דְמַעוֹת:

נט

אַחַד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ שְׁהֵיָה סוֹחֵר וְנָסַע עִם סוֹחֲרָה, וּבִדְרָךְ נָפַל גֶּשֶׁם. וּפְרַשׁ הָאִישׁ יְרִיעָה (פֶּאֶלְאֵטְקֵע) אֲהֵל וַיֵּשֶׁב לְלַמֵּד. וַיְבִין כֵּן עֵבֶר מוֹהֲרַנִּית ז"ל וְקָרָא אוֹתוֹ. אַחַר כֵּן סִפֵּר מוֹהֲרַנִּית שֶׁרָאָה שְׁהָאִישׁ נִהְנֶה מְאֹד מֵהַגֶּשֶׁם, שְׁעַל יְדֵי כֵן יָכוֹל לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יְתַבְרָךְ, כִּי בּוֹדֵאֵי אֵי אֶפְשָׁר עֲתָה לְסוֹחֵר:

ס

מוֹהֲרַנִּית הֵיָה אוֹמֵר, מְלַחֲמֵת גּוֹג וּמְגוּג אֵינּוּ נִזְכָּר בְּמַגִּלַּת סְתָרִים, מִשְׁמַע שְׁיֵהֵיָה אֶפִּיקוֹרְסוֹת בְּעוֹלָם, וְזֶה יֵהֵיָה נִסְיוֹן שְׁלָנוּ וְשֶׁל מְשִׁיחַ:

פעם אחת שלח רב אחד לר' נתנאל טעפליקער שלא יתן למוהרנ"ת
 להתאכסן אצלו כשיבוא לטעפליק. והשיב לו: זה אי אפשר, שמוהרנ"ת
 אין לו שום מקום להתאכסן כי אם אצלי, ומה שהרב מפחיד אותי מה
 אוכל לעשות. וכן היה. ור' נתנאל ירא שמה ישמע מוהרנ"ת מן המכתב
 הנ"ל, על כן שלח מכתב למוהרנ"ת ז"ל שאינו שומע לדברי הרב הנ"ל
 כלל. ואחר כך כשבא מוהרנ"ת לטעפליק נתאכסן בבית רבי נתנאל בכבוד
 גדול, ועשה סעדה גדולה עבורו, ובתו נזדרזה ועשתה טייגליך [כמין מאכל
 בצק מטונן] לכבוד מוהרנ"ת. אחר כך ראה מוהרנ"ת שיש לרבי נתנאל
 קצת גדלות, אמר לו מוהרנ"ת אפשר מיינסטו אז אן דיר וואלט איך קיין
 סטאנציע ניט גיהאט, איך אהן דיר קאן זיך באגעהן, דוא אהן מיר ניט
 [אולי אפה חושב שבלעדיך לא היה לי אכסניא, אני בלעדיך אסתדר,
 אפה בלעדי לא]. אחר כך שמע הרב הנ"ל הדבר הזה, ואמר שבשביל
 הדבר הזה לא יהיה לה בנים לבת הר' נתנאל, ותאמר מה אני יכולה
 לעשות. אחר כך אמר מוהרנ"ת לר' נתנאל, עתה פתח הרב את פי להתפלל
 עליה להשם יתברך, ונפקדה בבו זכר. ור' נתנאל היה מקרב לרבינו ז"ל,
 ופעם אחת נתן לרבינו ז"ל עשרה אדמים ושבח אותו רבינו ז"ל ואמר
 שמעולם לא היה לו כמו כן. ואמר שהוא אוהב את הרענדליך של הר'
 נתנאל, מפני שהיה קמץ גדול, וזה היה אצלו מסירות נפש לכך את יצרו.
 פעם אחת הבטיח לתן למוהרנ"ת שנים עשר רובל כסף על בנן הקלויז,
 ונתן לו מתחלה שלשה רובל כסף, ואחר כך נתן לו עוד הפעם שלשה רובל
 כסף, עד שנתן הכל בכמה פעמים. וכשנחלה ר' נתנאל בא אצלו ר' נתן
 אמר לו ר' נתנאל לר' נתן קיימו בי הגמרא 'יהיב לה ידה' וכו'. אמר לו
 מוהרנ"ת לאו כל אדם יכול לעשות את הדבר הזה. אמר לו רבי נתנאל
 אני מאמין שאתם יכולין לעשות זאת, אמר לו מוהרנ"ת לא בכל אדם
 יכולין לעשות את הדבר הזה. אחר כך הלך מאתו מוהרנ"ת, וילך דרך
 הקעף [המטבח]. ויאמר לבתו של ר' נתנאל אם יתן ר' נתנאל את הצדקה
 יותר מכפי יכלתו, אפשר שיחיה עוד. אמרה לו אלך ואמר זאת לאבי,
 אמר לה מוהרנ"ת איך וויל עהר זאל זיך אליין אנשטויסען [אני רוצה
 שהוא יתאמץ מעצמו]. ופעם אחת היה מוהרנ"ת בלחוד עם הרב הנ"ל
 ודבר הרב הנ"ל מהקמץנות של ר' נתנאל, וספר אז שפוסק אחד לא
 נפסקה הלכה כמותו, מפני שהיה קמץ. וזה הדבר היה בסוד ליחידי
 הדורות, ונענע ר' נתן בראשו כאלו יודע. וכפף הרב הנ"ל ראשו למוהרנ"ת
 שיאמר לו, ואמר לו, ונתפעל הרב הנ"ל ואמר למוהרנ"ת הלא בודאי
 הייתם צריכים לילך בבגדי משי. והשיב לו מוהרנ"ת זאת גם כן חייב ר'
 נתנאל:

סב

תורה א' מצא מוהרנ"ת אחר הדפסה הראשונה בסגנון אחר, לא כמו שנדפס בהדפסה הראשונה, ונראה לו מה שמצא אחר כך. ועל כן כשהדפיס הספורי מעשיות ואחר כך הדפיס את התורה א' אצל הספורי מעשיות, ואחר כך הדפיס אותה בלעמברג כמו שנדפס עכשו. רב אחד היה לו קנאה על רבנו ז"ל על שהמגיד מטיראוויצע נוסע אליו, והיה רגיל לשלח אנשים להמגיד ודברו מלשינות על רבנו ז"ל וכו'. והלך המגיד אצל חותנו ר' יצחק, שהיה מקרב לרבנו ז"ל, ושאל אותו אם יש לו כתבים מרבנו ז"ל. והראה לו התורה ב' אמר אל הכהנים. ונתפעל המגיד מאד ואמר מה אמר על התורה שהוא זהר – הם גבוהים מזהר; הם תקונים הם גבוהים מתקונים; ובזה מאד המלשינים הנ"ל. אחד שאל למוהרנ"ת מי גדול! הקטן שמקרב לצדיק, או הגדול שאינו מקרב, אמר לו הלא בימי משה רבנו עליו השלום, שאם אחד היה עושה דבר גדול להמשכן ולא הביאו למשה רבנו בודאי לא היה שום חשיבות כלל, אבל מי שעשה דבר קטן והביאו אל משה בודאי היה חשוב מאד. ואמר אז התורה ב' הנ"ל, שדיקא משה יוכל לעילא שייפא בשייפא:

סג

פעם אחת ספרו למוהרנ"ת שר' נפתלי הוא כעסן. ואמר מוהרנ"ת לא ידעתי שהוא גדול כל כך, שעל כל אלה הוא ר' נפתלי, שהבעל דבר אינו יכול להפילו על ידי כעס. ופעם אחת היו מספרים איזה אנשים זה על זה, ושאל אחד את השני מפני מה עשה השם יתברך גזרות נעקרעטין פה ברוסיא, בשלמא בקיר"ה היה ענש הזה מפני שקרעו את ספרי התולדות ז"ל. והשיב השני אפשר מפני שקרעו ספרי ר' נחמן מברסלב. ור' נפתלי ספר מזה ואמר, מפני שהעולם היו חולקים על האר"י הקדוש נגזר על העולם גזרת ת"ח. ומפני שהיו מתנגדים על הבעל שם טוב ז"ל נגזר על העולם גזרת גאנטי (שהיה אחר פטירת הבעל שם טוב בשנת תק"ד). ובשביל שהיה התנגדות על רבנו ז"ל, נגזר על העולם גזרת נעקרעטין וכל הגזרות עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן. ופעם אחת ספר רבנו ז"ל, ראיתי בעולם העליון שמתפלל אחד איזה תפלה וכו' (ושבח מאד את התפלה) האב איך אויף גידעקט דאס פנים האב איך גיזעהן אז דאס איז מיין נפתלי [גליתי את פניו וראיתי שזה נפתלי שלי]. ופעם אחת היה מעשה בעת הנעקריטין שהדרך היה אפלו מי שהיה לו בילעט חרות [תעודת שחרור], היו מחפשין ולוקחים הבילעט וקורעים אותו ומעלילים שאין לו בילעט, כדי לקח אותו לאיש חיל. והיה אחד שהשפיר את בנו שיהיה אצל ר' נפתלי. ופעם אחת באו אצל רבי נפתלי ומצאו את הבחור ושאלו בילעט. ויירא אביו שיקרעו הבילעט, על כן עשה קולות עד

שְׁהִתְקַבְּצוּ כָּל הָעִיר, וְאִזּוֹ לֹא יָרָא עוֹד לְהִרְאוֹת הַבִּילְעֵט כִּי כָּלֵם יִהְיוּ עֲדִים. וְרַבִּי נִפְתָּלִי הִתְפַּלֵּל אִזּוֹ מִנְחָה, וַיִּירָא הָאִישׁ הַנִּי"ל שֶׁרַבִּי נִפְתָּלִי לֹא יִקְפִּיד עַל שְׁבִלְבָלוֹ מִתְפַּלְתּוֹ. וּבִשְׁעַת הַסְּעָדָה בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּמְחַל לוֹ. וְרַבִּי נִפְתָּלִי הִשִּׁיב לוֹ שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל מִכָּל הַמַּעֲשֶׂה, כִּי תִפְלְתּוֹ הִיְתָה בְּהִתְפַּשְׁטוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת, עַד שֶׁהִרְעֵשׂ מִכָּל הָעִיר שֶׁהִיָּה בְּבֵיתוֹ וְהוּא לֹא שָׁמַע כָּלֵל:

טז

פַּעַם בִּשְׁעַת דְּחֻקוֹ שֶׁל מוֹהֲרַנְי"ת הָיָה שֶׁהִגִּיעַ יָרִיד הָאֲחֵרוֹן שֶׁל עָרֵב פֶּסַח וְעוֹד לֹא הָיָה לוֹ צָרְכֵי פֶּסַח. וּבִכֵּן בְּהִשְׁכָּמָה יוֹם זֶה עוֹד קִדְּם הִתְפַּלֵּה הִתְחִילָה זִוְגָתוֹ דִּישָׁעַל עֲלֶיהָ הַשָּׁלוֹם לְהִתְאוּנָן לְפָנָיו עַל זֶה, בְּהִצְעוֹת טַעֲנוּתֶיהָ הַנִּשְׁמָעוֹת לוֹ וּמִדְּאִיבִים אֶת נַפְשׁוֹ כָּל כָּךְ עַד שֶׁעַל זֶה הָעִיד וְאָמַר אַחֲרַי כֶּךָ לְפָנָי אֲנִישֵׁי שְׁלוֹמֵנו אוֹי הָאֵט זִיא מִיט מִיר אֲבַגְלַעֲרִינְט אַ פֶּרְק פּוֹן מְרָה שְׁחוּרָה [אוֹי הִיא לְמַדָּה אוֹתִי פֶּרְק בְּמְרָה שְׁחוּרָה]. בְּכָל זֹאת כִּשְׁהִגִּיעַ זְמַן הִתְפַּלֵּה חֲזַק אֶת עַצְמוֹ בְּכָל מִינֵי הַתְּחִזְקוֹת בְּכָל עֵז וְתַעֲצוּמוֹת בְּאִמוּנָה וּבִטְחוֹן לְדַבֵּק אֶת עַצְמוֹ בְּהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְהִתְפַּלֵּל תִּפְלְתּוֹ עַד שֶׁאַחֲרַי הִתְפַּלֵּה הָעִיד הָרִ' נַחְמָן טוֹלְטִשְׁיִנְעֵר עָלָיו שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בְּפָנִים צְהָבוֹת וּשְׂמֵחִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְמַלֵּא חֲסָרוֹנוֹ. וְכֵן בְּיוֹם זֶה הָיָה יוֹמָא דְשׁוּקָא בְּבֵרְסֵלָב, שֶׁדָּרָךְ אֲנִישֵׁי רָאִירִד סָמוּךְ לְבֵרְסֵלָב הִיא לְבוֹא לְשָׂמָה עַל הַיָּרִיד. וּבָאוּ אֵלָיו שְׂנִיִּים אוֹ שְׁלֵשָׁה אֲנִישִׁים מֵאֲנִישֵׁי שְׁלוֹמֵנו וְנִתְנוּ לוֹ סָכוּם הַגּוֹן וְנִתְמַלֵּא חֲסָרוֹנוֹ בְּכָל מִכָּל כָּל. וְהִשְׁעָה שֶׁנִּתְנוּ לוֹ אָמַר הָרִ' נַחְמָן הַנִּי"ל שֶׁלֹּא רָאָה בְּפָנָיו שׁוֹם שְׂנוֹי שֶׁל שְׂמַחָה יִתְרָה, בְּשִׁבִיל שֶׁעוֹד קִדְּם שְׂבָאוּ הָיָה מְלֵא בְּבִטְחוֹן חֲזַק בְּהִתְמַלְאוֹת הַחֲסָרוֹן כְּמִנְחָ בְּכִיסוֹ, וְאִךְ אֲנִישִׁים אֵלוֹ זָכוּ לְהִיּוֹת הַשְּׁלוּחִים לְמַצְוָה רַבָּה זוֹ.

בְּטוֹלְטִשְׁיִן הָיָה אֶחָד הָרִ' יוֹסִיל הוּיִזְנֵעֵר שֶׁזָּכָה לְשָׁבוֹת שְׁבַת אֶחָד אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל, וְהוּא הָיָה גַם מְעַט מְלָמֵד בְּשָׂפָה רוֹסִית וְחָשׁוּב גַם אֲצֵל שָׂרִים. וּבִכֵּן הָיָה מִנְכַבְּדֵי הָעִיר בְּעַל דְּעָה וּדְבָרָיו נִשְׁמָעִים, וְעַל פִּיו נִתְמַנָּה הָרִ' יִצְחָק בֶּן מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל לְמִנְהַל בְּהַפְּאָסֵט [הַדְּאָר] בְּטוֹלְטִשְׁיִן. אַחֲרַי כֶּךָ כִּשְׁנִיתִי גִבֵּר הַמְּחַלְקֵת עַל אֲנִישֵׁי שְׁלוֹמֵנו. וְלְהַמְתַּנְגְּדִים הִתֵּר לַעֲשׂוֹת לְאֲנִישֵׁי שְׁלוֹמֵנו כָּל מַה שֶׁלָּבָם חָפֵץ. וְכָל מִי שֶׁלֹּא קָלַל אֶת מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל סִימָן שֶׁהוּא גַם כֵּן בְּרִסְלָבֵר וּמִתֵּר לְקַפֵּחַ פְּרִנְסָתוֹ. וּבִכֵּן הִחְלוּ הַמְתַּנְגְּדִים לְדַבֵּר עַל לֵב הָרַב ר' יוֹסִיל הַנִּי"ל שֶׁיִּקְפַּח גַם אֶת פְּרִנְסָת ר' יִצְחָק הַנִּי"ל שֶׁהוּא נוֹסֵעַ לְאָבִיו לְבֵרְסֵלָב. וְהָרִ' יוֹסִיל הַנִּי"ל דְּחָה אוֹתָם בְּזָה וְכִי בְּשִׁבִיל שְׁנוֹסֵעַ הוּא לְבֵרְסֵלָב לְאָבִיו הוּא אוֹת שֶׁהוּא בְּרִסְלָבֵר אִין מְזָה רָאָה, הוּא סָתֵם נוֹסֵעַ לְכָבוֹד אֵלָיו, וְהַמְתַּנְגְּדִים הִכְרָחוּ לְקַבֵּל דְּבָרָיו. אֲמַנְסֵם כִּשְׁהִגִּיעַ הַזְּמַן לְנִסֵּעַ לְאוּמָן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אִזּוֹ הָיָה בְּאֶמֶת הָרִ' יִצְחָק הַנִּי"ל בְּמַצוּקָה, בְּאֵם יִסַּע לְשָׂמָה אִזּוֹ יִהְיֶה הוֹכְחָה גְדוֹלָה שֶׁהוּא בְּרִסְלָבֵר וּבִכֵּן הַקְּדִים לְנִסֵּעַ לְאָבִיו מוֹהֲרַנְי"ת ז"ל לְשָׂאֵל אֶת פִּיו מַה יַּעֲשֶׂה עִכְשָׁו עַל זֶה אָמַר לוֹ אָבִיו שֶׁהִנְסִיעָה לְאוּמָן

על ראש השנה זה עולה על הכל ומחייבין זאת לקיים במסירות נפש. מובן שלא השגיח על שום דבר, ועל ראש השנה נסע לאומן. עבר הראש השנה הבין הרי יצחק הנ"ל שלחזר לביתו אי אפשר לו הלא עכשו בודאי הוא מחסר פרנסה. ואשתו השנייה גם כן היתה מצד המתנגדים (שעליה אמר מוהרנ"ת אלו לא היה כבר מגרש מאשה הראשונה, היה מצוה עליו לגרשה), ועכשו עוד לה טענה הנשמעת "פרנסה" אם כן עליו להיות נע ונד בין אנשי שלומנו ולהיות פרוש מעסקי העולם הזה לגמרי, רק זאת לא ידע לאן יעשה דרכו ראשונה. ובכן בא לאביו ז"ל לשפך לפניו את מרירות לבבו, ולבסוף שאל אותו לאיזה מקום לנסע בזו הרגע. מוהרנ"ת זצ"ל בגדל חכמתו וצדקתו הבין אחרת, ואמר לו אדרבא! שוב לביתך לטולטשין וישר לביתך, ואשתך כי תפלר פיה בטענותיה וצעקותיה, אתה לא תענה דבר אך תשתק. כשתפריע לך מאיזה עסק שתעסק בביתך אל תפחד ממנה ולעזב את העסק. תאמר לה בעזות שאתה בעל הבית. כי תרים יד להכותך אתה תרם מטף. בקצור אמרים אל תירא ממנה כלל וככל. ואם אודות פרנסה ה' רב להושיע. ובכן מהר הרי יצחק הנ"ל לקיים את דברי אביו וחזר לטולטשין וישר לביתו. ושם הכל כמו שאמר לו אביו ז"ל, אשתו החלה לצעק והוא שותק. מפריעה היא אותו מאיזה עסק שעסק, והוא עושה את שלו – "אני בעל הבית", מנסה היא להרים את ידה עליו, והוא הקדים נגדה עם הקאטשערע [מין מוט]. ומפרנסת הפאסט כמובן הסיח דעתו. למחרתו בדרך הלוכו ברחוב העיר, נפגש עם הרי יוסיל הנ"ל שזכה לשבות שבת אחד אצל רבנו ז"ל. ובכן אדרבה הוא התחיל לדבר עם הרי יצחק ושאל אותו בתמה, מדוע אינך בא אל הפאסט? אל תירא ואל תחת, שוב אל הפאסט והכל כמקדם. כשהגיע ערב יום הכפורים, מאימת יום הדין שהיתה באמת בדורות הקודמים על כל זרע ישראל מקטן ועד גדול, אשתו גם כן עשתה כזאת, ופיסה את בעלה הרי יצחק ז"ל, והכל לו שלום כקדם. מהר הבן יקיר זה להודיע כל זאת לאביו. אז אמר מוהרנ"ת ז"ל על דרך הלצה איין הצלחה פאר אנשי שלומנו, וואס יום כפור געפאלט תמיד באלד נאך ראש השנה הצלחה לאנשי שלומנו שיום הכפורים חל תמיד תכף אחר ראש השנה:

סה

מוהרנ"ת ז"ל ספר, שקדם שנתקרבתי לרבנו ז"ל כמעט הייתי רחוק מלמוד. בשביל שרצוני היה להיות מן המתמידים, וכיון שבאתי לבית המדרש ונזדמן לי איזה מניעה ולא הייתי יכול תכף ללמוד למדתי מעט, ועבר איזו מניעה, כשעבר זאת פעם פעמים ושלת כבר התנאשתי מיום זה, וההתמדה יתחיל מיום שני, וכן ארע לי ביום שני באפנים אחרים, וכן ביום שלישי, עד שנפלת לי לאוש ונעשיתי בטלן גמור. אמנם

כְּשֶׁנִתְקַרְבְּתִי לְרַבְּנוּ ז"ל וְאָמַר לִי אֹדוֹת זֶה אֲבִיסָעֵל אִיזו אוֹיֵךְ גּוֹיט [מְעַט גַּם־כֵּן טוֹב], כְּשֶׁבָאתִי אַחֵר כֶּךָ לְבֵית הַמְדַרְשׁ וְרָאִיתִי שְׂאִינְנִי יְכוֹל לְלַמֵּד הַרְבֵּה כִּי אִם מְעַט, וְנִזְכַּרְתִּי בְּדַבְרֵי רַבְּנוּ ז"ל אֲבִיסָעֵלֵע אִיזו אוֹיֵךְ גּוֹיט וּבְכֵן לְמַדְתִּי מְעַט, אַחֵר כֶּךָ אֲמַרְתִּי אֶלְמֹד עוֹד מְעַט וְלְמַדְתִּי עוֹד מְעַט. וּמְעַט מְעַט יֵצְאתִי מִיַּדִּי הַיְאוּשׁ וְנַעֲשִׂיתִי מִתְמִיד. וְגַם זֹאת הוֹעִיל לִי מַה שֶּׁהוֹסִיף רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁבָּעַת הַלְמוּד אֵין לְעַמֵּד הַרְבֵּה עַל דְּבַר קֶשֶׁה עַד לְתַרְץ וּלְיִשָּׁב הַדְּבַר בְּשַׁעֲה זֹ דִיקָא, שֶׁמִּחְמַת שֶׁהַרְבֵּה פְּעָמִים אֵין יְכוֹלִין בְּשַׁעֲה זֹ, לְבַד שֶׁמִּבְטָלִין מִחְמַת זֶה זְמַן רַב, עוֹד לְפַעְמִים נִמְאָס כָּל הַלְמוּד. וּבְכֵן אֵין לְעַמֵּד הַרְבֵּה רַק לְסַמֵּן שְׁבִמְקוֹם זֶה צְרִיךְ עֵיוֹן, וְתוֹרָה עֲנִיָּה בְּמְקוֹם זֶה וְעֲשִׂירָה בְּמְקוֹם אַחֵר (יְרוּשְׁלָמִי רֵאשׁ הַשָּׁנָה). וְעַם הַבְּקִיאוֹת בְּלְמוּד הַרְבֵּה יִתְיָשָׁב לוֹ הַדְּבַר מֵאֲלִיו :

סו

אַחֵר הִסְתַּלְקוֹת רַבְּנוּ ז"ל, סֵפֶר הַר' אַבְרָהָמֶל פֶּעֲטַעַרְבוֹרְגֶּער לִפְנֵי יְדִידוֹ אַהֲרֹן לִיפֶאוּוֹעֶצְקִי עָלָיו הַשְּׁלוֹם, אֵיךְ שֶׁרַבְּנוּ ז"ל בְּסוּף יָמָיו בְּתַקְףָּ חֲלַשְׁתּוֹ בְּאוּמָאן, הָיָה דָרְכּוֹ בְּכָל יוֹם לְנִסְעַ חוּץ לְעִיר וְלִשְׂאָף אֲוִיר צַח. וְאֵנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ מְשִׂם הַמְצִיאוֹ לוֹ בְּכָל יוֹם לָזֶה עֲגָלָה רְתוּמָה. פֶּעַם לֹא הָיוּ לָהֶם עֲגָלָה רְתוּמָה, וְהַמְצִיאוֹ לוֹ סוּס לְרַכֵּב עָלָיו. וְאֵנִי שְׂאֵנִי הֵייתִי סוֹחֵר וּמְלַמֵּד בְּכָל עֲנִינֵי הָעוֹלָם, רָאִיתִי שֶׁרַכֵּב עַל הַסּוּס בְּלִי שׁוּם פֶּחַד, כְּמוֹ רַכֵּב מִבְּחָר מְלַמֵּד. וְאֵנִי הֵייתִי מִן הַמְקַדְיָמִים וְזִרְיָזִים לְרוּץ אַחֲרָיו בְּכַדֵּי לְהִיּוֹת מִן הַרְאוּשׁוֹנִים אֲצֵלוֹ. פֶּתְאִם שָׁאַל רַבְּנוּ ז"ל וְעַר לּוֹיִפֶט דָּאס מִיר נֶאֱדָ אַזוֹי אֶסְטִיג [מִי רָץ אַחֲרַי כָּל כֶּךָ בְּמָרָץ], וְאֲמַרְתִּי אֲנִי. אִז אָמַר לִי בְּזֶה הַלְשׁוֹן אֵיךְ בֵּין אַזוֹי שְׂלֶאָף, אִז אֵיךְ הָאֵב שׁוֹיִן אֲנִיגְעוּוֹאֲרֶען דָּאס קוֹל, אֵיךְ הָאֵב שׁוֹיִן גָּאָר קִיִּין קוֹל נִיט, אִז אִז מְעַן וְעַרְט אֶהֱן דָּאס קוֹל, הָעֲלֶפֶט שׁוֹיִן אֲפֵלוֹ נִיט קִיִּין זְכוּת אֲבוֹת. אִז דוּא וְעַסֶט זִיִּין אֵיִין עֶהֱרְלִיכְעַר יוֹד וְעַסֶטוֹ דָּאס פֶּאֶרְשֶׁטִיִין [אֲנִי כָּל כֶּךָ חֲלַשׁ שֶׁכְּבָר אֲבַדְתִּי אֶת הַקוֹל, אֵין לִי כְּבָר קוֹל, וּכְשֶׁמֵּאֲבָדִים אֶת הַקוֹל כְּבָר לֹא עוֹזֵר אֲפִילוֹ זְכוּת אֲבוֹת. כְּשֶׁתְּהִיָּה אִישׁ כְּשֶׁר תְּבִין זֹאת] (וְזֶה מְרָמָז וּמִבְּאָר, אָמַר הַר' אַבְרָהָם, בְּהַתּוֹרָה "תִּקְעוּ אֲמוּנָה" שֶׁבְּזֶה הַשָּׁנָה שֶׁהָיָה שְׁנַת פְּטִירְתּוֹ אָמַר אִז הַתּוֹרָה הַנִּי"ל, שֶׁזֶּה יְדוּעַ שֶׁכָּל תּוֹרָה שֶׁאָמַר הֵיְתָה הָעֶקֶר עַל עֲצָמוֹ וְהַשְּׁגָתוֹ אִז בְּאוֹתָהּ הַשַּׁעֲה. וְאוֹדוֹת הַר' אַבְרָהָם הַנִּי"ל וְעֲנִינּוּ מִבְּאָר בְּכוּכְבֵּי אוֹר חֲבוּר הַר' אַבְרָהָם : שִׁיחוֹת וְסִפּוּרִים מִהַר' נַחְמָן טוֹלֶטְשִׁינְעַר ז"ל הַר' נַחְמָן טוֹלֶטְשִׁינְעַר ז"ל אָמַר, מַה שֶּׁאֵיְתָא שְׁשׁוּאֲלִין "צְפִית לִישׁוּעָה" וּפְרַשׁ רַש"י לִישׁוּעָה כְּלָלִית כְּלוּמַר הַגְּאֻלָּה, בְּזֶה נְכָלָל שְׁשׁוּאֲלִין לְכָל אָדָם בְּפֶרוּשׁ "כְּשֶׁהֵייתִ בְּצָרָה" אִם הֵייתִ מְצַפֶּה לְתַשׁוּעַת ה' וְלֹא הֵייתִ מְתִיאֵשׁ : בִּימֵי הַר' נַחְמָן טוֹלֶטְשִׁינְעַר ז"ל, הָיָה בְּבִאֵה־פּוֹלְעֵע אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ צְדִיק וְיִשָּׁר הַר' יִשְׂרָאֵל לֵיב אָבִי הַר' אֶשֶׁר בְּאֵה־פְלִיעֶר. וּבָעַת זִקְנָתוֹ הָיָה

חֲפָצוֹ לְהַעֲתִיק מוֹשְׁבוֹ לְאוּמָאן, וְשֵׁם סְמוּךְ לְהַקְלוּזִי לְבָנוֹת לוֹ מִכִּיסוֹ בֵּית מִיחָד, וְאַחַר פְּטִירָתוֹ יִהְיֶה יִרְשָׁה שִׁיךְ לְהַקְלוּזִי, וְתַמִּיד יִהְיֶה עוֹסֵק בְּעִבּוּדַת ה', וּבְכָל פֶּעַם לְהִיּוֹת עַל צִיּוּנוֹ הַקְּדוֹשׁ אֲשֶׁר דָּרְכוּ הָיָה לְפַעֲמִים לְבָלוֹת כָּל הַלַּיְלָה עַל צִיּוּנוֹ הַקְּדוֹשׁ, וְכֵן בַּיּוֹם אַחַר הַתְּפִלָּה וְלֹא טַעַם כָּלוּם, הִלָּךְ עַל צִיּוּנוֹ הַקְּדוֹשׁ וְשָׁהָה שָׁם עַרְךְ אַרְבַּע חֲמֵשֶׁה שָׁעוֹת. וַיְמַה טוֹב הָיָה לְפָנָיו כְּשִׁיחָה מוֹשְׁבוֹ בְּאוּמָאן אֶצֶל הַקְּלוּזִי. אֲבָל הָרַ' נַחְמָן הַנִּי"ל מֵאֵן בָּזָה מְטַעֲמִים יְדוּעִים לוֹ, וְעוֹד מְשׁוּם שֶׁקָּשָׁה לְשִׁנֵּי צַדִּיקִים לְדוֹר בְּמִקּוֹם אֶחָד, וְהָרַ' יִשְׂרָאֵל לֵיב הָיָה מַחְזִיק בְּדַעְתּוֹ שֶׁאִמַר שֶׁפּוֹנְתוֹ בְּאֵמֶת לְשֵׁם שְׁמַיִם. וְכֵן אִמַר כְּמָה פְּעַמִּים אַחַר הַשְׁתַּטְחוֹתָיו עַל צִיּוּנוֹ הַקְּדוֹשׁ שֶׁכֵּן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת (עַל פִּי הַמְּקַבֵּל אֶצֶל אֲנָשִׁי שְׁלוֹמְנוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בֵּימֵי רַבְּנוֹ ז"ל שֶׁכִּשְׁפֶּאֶחַד מְסַפֵּק בְּאֵיזָה דָּבָר שֶׁקֹּדֵם הַהִתְבּוֹדְדוֹת אוֹדוֹת זֶה יִשְׁוֶה בְּדַעְתּוֹ הַהֵן וְהֵלָאוּ וְאַחַר הַהִתְבּוֹדְדוֹת אֵיךְ שִׁיפֵל בְּרַעֲיוֹן הָרֵאשׁוֹן כֵּן יַעֲשֶׂה). אֲבָל קָשָׁה הַדָּבָר מְאֹד לְבֹא לְבַחֲנֶיהָ זֹו בְּאֵמֶת (שֶׁהַמְדַמָּה מְאֹד מְאֹד מְטַעֵה אֶת הָאָדָם שֶׁפֶּעַל בְּדַעְתּוֹ הַהֵן וְהֵלָאוּ שׁוֹה, וּבְאֵמֶת אַחַר הַהִתְבּוֹדְדוֹת רַעֲיוֹנוֹ הָרֵאשׁוֹן אַחַר הָאָפֶן שֶׁחֲפָצוֹ הַמְדַמָּה נוֹטָה):

פֶּעַם סִפֵּר הָרַ' נַחְמָן ז"ל שֶׁהִזְדַּמְנוּ יַחַד עַל צִיּוּן רַבְּנוֹ ז"ל, אִמַר לוֹ רַ' יִשְׂרָאֵל לֵיב הַנִּי"ל, נִקְרִיב מִשְׁפָּטְנוֹ לְפָנָי רַבְּנוֹ ז"ל. בְּשַׁעָה שֶׁאִמַר לִי זֹאת, חִיל וּרְעֵדָה אַחֲזַתְנִי שָׁזָה בְּחִינַת 'הַמוֹסֵר דִּין לְשָׁמַיִם', אֲבָל מַה לַעֲשׂוֹת וְאֵיךְ לְסַרֵּב בָּזָה. אִמַרְתִּי לוֹ אִם כֵּן נִצִּיעַ כָּל אֶחָד לְפָנָי רַבְּנוֹ ז"ל אֶת טַעְנוֹתֵינוּ, וְכֵן עָשִׂינוּ. כְּשִׁירְדְנוּ מִשֵּׁם וְהוּא הָרַ' יִשְׂרָאֵל לֵיב הַנִּי"ל בְּאַחַת, שֶׁרַעֲיוֹנוֹ הָרֵאשׁוֹן גַּם אִזּוֹ הָיָה שֶׁכֵּן יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁלְּבוֹ חֲפָץ וְכֵן עָשָׂה. וְהַעֲתִיק מוֹשְׁבוֹ לְאוּמָאן אֶצֶל הַקְּלוּזִי, וְלֹא הוֹצִיא שְׁנָתוֹ רַחֲמָנָא לְצִלָּן:

פֶּעַם שָׁאַל הָרַ' נַחְמָן אֶת מוֹהֲרַנִּי"ת ז"ל, מִדּוּעַ אֵינּוּ מוֹסֵר אֶת מַגִּלַּת סֵתֵרִים מִרַבְּנוֹ ז"ל לְבָנוֹ רַ' יִצְחָק ז"ל וְלְרַבֵּי אֲפָרַיִם בֶּן רַבִּי נִפְתָּלִי ז"ל. עָנָה לוֹ אֵיךְ בֵּין אוֹיֵף זֵי בְרָגוֹ זֵי זְעִינִי מֵאַרְק מַעֲנִטְשִׁין, זְאֵלִין נִיט זֵיין קִיין מֵאַרְק מַעֲנִטְשִׁין וְוַאֲלֵט זֵי דְעַר אוֹיְבַעֲרִשְׁטֵר אוֹיֵךְ אוֹיֵס גַּעֲפִיִּהֲרֵט [אֲנִי כוֹעֵס עֲלֵיהֶם כִּי הֵם אֲנָשִׁי שׁוֹק. לוֹיֵלָה הֵיוּ אֲנָשִׁי שׁוֹק הָיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַלִּיחַ גַּם אוֹתָם]:

הָרַ' יִצְחָק ז"ל קִדָּם שֶׁנִּכְנַס לְפָרְנִסַּת הַפֶּאֶסֶט בְּטוֹלְטְשִׁין, וְהָיָה עָנִי גְדוֹל קְרוֹעַ וּבְלוּי. וְהָיָה חֲפָץ לְפָרֵשׁ מַעֲסָקֵי הָעוֹלָם לְתוֹרָה וְעִבּוּדָה, וּבְלִבָּד שֶׁאֲבִיו מוֹהֲרַנִּי"ת ז"ל יִשְׁגִּיחַ עָלָיו וְעַל בְּנֵי בֵּיתוֹ, אֲבָל מוֹהֲרַנִּי"ת מֵאֵן בָּזָה. מִכָּלֵל דְּבָרָיו אוֹדוֹת זֶה נִשְׁמַע שֶׁאִמַר, שֶׁהַבְּטָחוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ, צָרִיךְ בְּשִׁבְלֵוֹ לְבַד, וְקָשָׁה לוֹ לְמַצֵּא בְּטָחוֹן גַּם בְּשִׁבְלֵוֹ בְּנוֹ. חֲפָץ הָיָה שֶׁבְנוֹ הָרַ' יִצְחָק יַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן, אֲבָל אַחַר כֵּךְ כְּשֶׁלֹּא עָמַד בְּנִסְיוֹן וְנִכְנַס לְהַפֶּאֶסֶט, מִחֲשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יִפֹּל יוֹתֵר חֵס וְשָׁלוֹם עַל יְדֵי דְאָגָה וְגַעְגּוּעִיו, אֲדַרְבָּא חִזְק אוֹתוֹ בְּכָל פֶּעַם בְּמַכְתָּבִים:

אִמַר הָרַ' נַחְמָן ז"ל מְטוֹלְטְשִׁין, לְאֶחָד שֶׁהָיָה מְשַׁבַּח מְאֹד דְּוִקָא אֶת הַפְּרִנְסָה עִם אֵיזָה מְשָׁרָה בַּיַּעַר (לְפָנָי יִקְרַת הַהִתְבּוֹדְדוֹת עַל פִּי דָרְךְ רַבְּנוֹ ז"ל), אִמַר עַל זֶה צוֹ גִּיין כְּסֻדָּר אֲלִיין אֵיין וְוַאֲלֵד, אֲבַעַר מְעַן קָאן וְוַעֲרַען אֵיין גְּרוּיִסְעַר עֲרֻלִיכְעַר יוֹד (עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹדְדוֹת כְּרָאוּי). אֲבַעַר פֶּאֲרֻקְעֵרֵט מְעַן קָאן וְוַעֲרַען אֵיין גְּרוּיִסְעַר הוֹלְטָאֵי (עַל יְדֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְהַרְהוּרִים רַחֲמָנָא לְצִלָּן) [לְלַכֵּת תַּמִּיד לְבַד בְּתוֹךְ יַעַר אוֹ שֶׁיִּכּוֹל עַל יְדֵי זֶה

להעשות יהודי כשר, או להפך אפשר להעשות פוחז גדול]:
אחד התאונן לפני הר' נחמן הנ"ל שאפשר לו להתפרנס על ידי משרת אצל
אחד מאנשי שלומנו אם היה חפץ בו, ומחמת שהוא ממאן בו מכרח הוא
להיות נושא משרה זו אצל אחד מקליעולם, ונמצא אינו עולה יפה
ברוחניות בעבודת ה'. אמר לו על זה מדוע אינך זוכר "ואת העורבים
צויתי לכללך" נמצא שפרנסת אליהו היתה דוקא על ידי "העורבים":
אחד מידידי נעוריו של מוהרנ"ת ז"ל, מחמת שנשא אשה במאהליב,
נעשה גם תושב מאהליב. ושם עסק במסחר, והתחיל להנהיג מסחרו
בגדולות בעזר הלוואות כמנהג הסוחרים. אבל לא הצליח בדבר העסק,
והתחיל לירד מטה מטה, עד שעם הזמן נשאר בערום וחסר כל ואין [לו]
לסלק חובות, ובכן מיראה ופחד מהבעלי חובות נעשה בורח, ואולי רוח
והצלה יעמד לו במקום אחר, שימצא לו מקור פרנסה וגם מעט מעט
לסלק החובות. כשברח היה דרכו דרך ברסלב. משבא לברסלב זכר ששם
יש לו ידיד נפש הוא מוהרנ"ת ז"ל, בכן פנה אליו. ומחמת שהוא אורח,
בקש אותו מוהרנ"ת ז"ל לאכל אצלו, ושאלו אודות שלומו ומצבו. והוא
ספר לו את כל אשר קרהו. ובכן מצא לו עצה להיות בורח כמנהג הלויים
ואין להם לשלם, ודעתו לנסע לאיזה מקום ששם יש לו איזה קרוב איש
אמיד, והוא יעמד לו לעזרה בצרה, לתת לו משרה. כשגמר כל הספור,
אמר לו מוהרנ"ת ז"ל בודאי אתה בצרה גדולה, אבל עצתך אינה עצה.
תבא לקרובך והפרת פניך תענה לו על שפל מצבך, תכף יראה לך אותות
אי רצון מביאתך אליו, וגם את ידו הריקה יקמץ לתת לך לתוך ידך, ועם
אמירת "שלום עליכם" בשפה רפה, יושיט לך את ראשי אצבעותיו. ואולי
יתן לך לסעד אצלו סעדה אחת או שתים, ועל לינת לילה אני מספק אם
יתן לך אצלו. ואולי גם שם בבית המדרש לא יתנו לך מקום ללון,
שבמקום שאין מכירין אותך יש הצדק לחשד אותך לגנב, ואין זה עצה
כלל וכלל. ואמר לו מוהרנ"ת ז"ל עצתי, אנטלופין נור צום אייבערשטין
[לברח רק אל ה'], שתשוב למאהלוב ולא לביתך אף ישר לבית המדרש.
ועקר בית מנוס שלך יהיה תורה ותפלה, ושם הכל מכירים אותך שאין
אתה גנב חס ושלום, ואדרבא לסוחר נכבד שנמעד במסחרו ובאנס נעשה
בעל חוב ויורד ומחסר פרנסה. והשמש מבית המדרש אדרבא יקבלוך
בכבוד, וימציא לך סעדות. ועוד יתן לך כר תחת מראשותיך. וכשינדע
הדבר לאשתך וקרוביה ויהיו באים אליך בצעקות וקולות בטענות
הנשמעות, לא תענה להם דבר, ואחת יהיה לך השתיקה. ועם זה בטוח
אני שהי יהיה בעזרך בקרב הימים. דברים אלו שיצאו מלב צדיק אוהב
נאמן נכנסו ללב ידידו וכן עשה. ומברסלב שב למאהליב וישר לבית
המדרש על התורה והעבודה, והפל היה כמו שאמר לו מוהרנ"ת ז"ל,
השמש קבלו בסבר פנים יפות וקרבו בכל מיני התקרבות, ואחר איזה
ימים באו לבקרו אשתו וקרוביה בצעקותיהם וטענותיהם, והוא באחת
"השתיקה יפה". עברו עוד איזה ימים וכל העיר עם ענין זה כמרקחה. עד
שכמה ממכיריו ואוהביו נתעוררו לרחם עליו ועל בני ביתו ולעשות לו
מעמד פרנסה, וקבצו סכום כסף ויסדו לאשתו מעמד בשוק עם מעט
סחורה. והשם היה בעזרו שאשתו התחילה מעט מעט להצליח, והוא גם

כִּן יֵצֵא לַפְעָמַיִם מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לַעֲזֹר לָהּ, עַד שֶׁהֶעֱסַק הַלּוֹדֵף וְגָדוֹל, עַד שֶׁהָיָה נַעֲשִׂית אֲשֶׁת חֵיל מִמְצִיָּאָה כָּל הַפְּרָנְסָה בְּרוּחַ, וְגַם סְלוּק הַחוּבוֹת. וְהוּא לַפְעָמַיִם יֵצֵא לַעֲזֹר לָהּ מַעֲט וּלְבָקָר סִפְר הַחֲשֻׁבוֹנוֹת. וּבִכְן כָּתַב לְמוֹהֲרַנְ"ת ז"ל אֵת כָּל זֹאת. וְאֲשָׁרֵי לוֹ שֶׁזָּכָה שָׁעַל יָדוֹ נִתְגַּלְגַּל זְכוּת גָּדוֹל כְּזֶה: בְּטוֹלְטָשִׁין הָיָה אֶחָד עֲקִיבָא מְלָמֵד. וְהָיָה בְּקֵי בְּש"ס וּפּוֹסְקִים רְאוּי לְהוֹרָאָה, גַּם בְּקֵי בְּסִפְרֵי אֲמַת וְסִפְרֵי צְדִיקִים, אֲבָל גַּם בְּקֵי בְּסִפְרֵי פְלוֹסוֹפִיָּא חֲקִירָה וְאַפִּיקוֹרְסוֹת עַד שֶׁחֲבַר אֵיזָה סִפְר לְצַנוּת מִצְדִּיקֵי הַדּוֹר, אֲבָל הָיָה כְּאֶחָד הִירָאִים בְּזָקָן וּפִאוֹת אַרְכוֹת. וְאַצֵּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ הָיָה נַחֲשָׁב לִירָא מְלָמֵד. פֻּעַם אַחַת הָיָה בְּבִרְסָלָב, וְנִכְנַס לְמוֹהֲרַנְ"ת ז"ל בְּכַדִּי לַעֲשׂוֹת לְצַנוּת מִכָּל מַה שִּׁירָאָה וַיִּשְׁמַע אֶצְלוֹ. וּבִכְן בְּקֵשׁ קָדָם כָּל מִמוֹהֲרַנְ"ת ז"ל שְׂיֵאמֶר לוֹ דְּבַר תּוֹרָה. וְאִזְ אָמַר לוֹ בְּשֵׁם רַבְּנֵי ז"ל הִמְאָמֶר הַקָּטָן בְּלִקְוִיטֵי מוֹהֲרַ"ן אוֹדוֹת מַה שֶׁהַצְּדִיק דּוֹרֵשׁ אֵת הַבָּא אֵלָיו לְמַצָּא אֲבָדְתּוֹ אִם הוּא רַמְאֵי כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "עַד דְּרֵשׁ אֲחִיד" אוֹתוֹ. כְּשֶׁשָּׁמַע עֲקִיבָא זֹאת וַיֵּדַע עַד הֵיכָן דְּבָרֵי מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל מְגִיעִים, כְּשִׁיֵּצֵא מִמוֹהֲרַנְ"ת ז"ל לֹא זֶה לְבַד שְׁלֹא עָשָׂה שׁוֹב לְצַנוּת, אֲדַרְבָּא סִפְר כְּמַה פְּעָמִים לְאֲנָשִׁים מְאָרַע זֹו וְשִׁבַּח אֵת מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל. וְזֶה הוּא עֲקִיבָא מְלָמֵד שֶׁלְמַד אֶצְלוֹ מִפְּרָסָם בְּאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ הָר' צְבִי פֶסַח ז"ל מְטוֹלְטָשִׁין מַחֲתָנוּ שֶׁל הָר' נַחֲמָן טוֹלְטָשִׁינְעֵר ז"ל, שֶׁעַל יָדוֹ דִּיקָא נִתְקַרַב הָר' צְבִי הַנִּי"ל לְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ. שֶׁפֻּעַם עוֹד בְּהִיוֹתוֹ תְּלָמִידוֹ אָמַר לְרַבּוֹ עֲקִיבָא הַנִּי"ל, עִם מַה שֶׁאַתָּם אֵינְכֶם מְאָמִינִים בְּהַבְעֵל שֵׁם טוֹב ז"ל, כְּזֶה אֵין אֲנִי אֲתֶכֶם בְּדַעָה אַחַת, וְאֲנִי מְאָמִין בְּהַבְעֵל שֵׁם טוֹב ז"ל. בְּזֹאת אֲמַנְסִי אֲנִי מִסְתַּפֵּק לְאֵיזוֹ כֶּת מִהַחֲסִידִים לְהִתְקַרַב, וּבִכְן שׁוֹאֵל אֲנִי אֲתֶכֶם מַה דַּעְתְּכֶם עַל זֶה? הַשִּׁיב לוֹ: אִם לְהִתְקַרַב לְכַת הַחֲסִידִים הַמְּבַחֵר הוּא כֶּת "הַבְּרִסְלָבֵר". מְאִז נִתְקַרַב הָר' צְבִי הַנִּי"ל לְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, וְזָכָה לְהִיוֹת מַחֲתָנוּ שֶׁל הָר' נַחֲמָן טוֹלְטָשִׁינְעֵר תְּלָמִיד וּמְשַׁמֵּשׁ מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל, וְזָכָה שֶׁעַל יָדוֹ נִדְפְּסוּ אֵיזוֹ מִסִּפְרֵי רַבְּנֵי ז"ל וּמוֹהֲרַנְ"ת ז"ל בְּאַרְצָא וּבַחוּץ לְאַרְצָא. בְּנַעוּרָיו הָיָה בְּאַרְצָא וְחִזַּר לְחוּץ לְאַרְצָא וְלִזְקוּנָיו חִזַּר שׁוֹב לְאַרְצָא, וְחֵי עַרְךָ שָׁנָה. וּבְשִׁנַּת תַּר"ע נִפְטַר פֹּה יְרוּשָׁלַיִם תְּבַנְּה וְתִכְוֹנֵן בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן תִּנְצַב"ה. עֲקִיבָא הַנִּי"ל מִחֲסָרוֹן פְּרָנְסָה נִתְקַרַב לְהָרַב דְּוֹד'ל טְאֵלְנְעֵר, וּבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ שְׂיִתֵּן לוֹ אֵיזוֹ מְקוֹם רַבְּנוּת וְנִתֵּן לוֹ הָעִיר דְּאַבְאָוֹעַ סְמוּךְ לְאוּמִין:

פֻּעַם אָמַר מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל לְאַחַד, אִז דּוּא וּוְעֶסֶט זִיֶּעֶן מִיט אֵיין אֲשָׁה, און דּוּא וּוְעֶסֶט מִיר זְאָגִין אִז דּוּא בִּיסְט אֵיין עֶהְרִלִיכְעֵר יְהוּד – וּוְעַל אֵיךְ דִּיר גְּלוּיֶעֶן. אָפֶער נִיט זִיֶּעֶן מִיט אַן אֲשָׁה, און דּוּא וּוְעֶסֶט מִיר זְאָגֵן דּוּא בִּיסְט אֵיין הֶעְרִלִיכְעֵר יְהוּד, וּוְעַל אֵיךְ דִּיר גָּאָר נִיֶּעַט גְּלוּיֶבִין [כְּשֶׁתִּשָּׁב עִם אֲשָׁה וְאַתָּה תִּגִּיד לִי שְׂאַתָּה יְהוּדִי כְּשֶׁר אֲאָמִין לָךְ אֲבָל לֹא לְשִׁבַת עִם אֲשָׁה, וְאַתָּה תִּגִּיד לִי שְׂאַתָּה יְהוּדִי כְּשֶׁר, אֲנִי לֹא אֲאָמִין לָךְ כָּלָל]. וְכֵן נִכְדּוּ הָר' מִיכָלִי ז"ל מְטוֹלְטָשִׁין אָמַר לְאַחַד שֶׁהָיָה שְׁרוּי בְּלֹא אֲשָׁה, דּוּא בִּיסְט דְּאָךְ נִישְׁט קִיין גּוֹטְעֵר [אַתָּה הָרִי לֹא טוֹב]. הַתּוֹרָה מְעִידָה "לֹא טוֹב הִיּוֹת הָאָדָם לְבַדוּ":

פֻּעַם אָמַר מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל לְאַחַד, אֵיךְ גְּלוּיֶבִי אִז [אֲנִי מְאָמִין שֶׁ] אֲשָׁרֵי אִישׁ שִׁשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ, און אוֹיב דּוּא בִּיסְט דְּאָס – וּוְאוֹיֵל אֵיז דִּיר [אִם זֶה אֲתָה

אָצַל דודו שֶׁל הָרִי נַחֲמָן טוֹלְטְשִׁינְעֵר הָרִי יוֹדִיל אַחֵי אָבִיו בְּהֵיִסִין, אַחֲרֵי שִׁיחָה אַרְכָּה שֶׁל מוֹהֲרַנִּית ז"ל עִם אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ אוֹדוֹת הַתְּכָלִית, אָמַר הַמְּסַקְנָא דִּיא וועלט איז נישט און מען קען זיא ניט בעקומען. תורה ועבודה איז יאה און מען קען דאס יאה בעקימען [העולם הזה הוא לא, ואי אפשר לקבלו, תורה ועבודה זה כן ואפשר כן לקבלו]. וזאת שמע ה' נחמן הנ"ל בהיותו נער ונתפעל מזאת המסקנא עד שאצלו נעשה מסקנא להיות תמיד דבוק ומקרב למוהרנ"ת ז"ל. (בזה יש עוד לכתב מהשתלשלות התקרבות ה' נחמן הנ"ל). וזה סדר השתלשלות התקרבות ה' נחמן טולטשינער ז"ל:

זקנו ה' יצחק היה מאנשי רבנו ז"ל ולמדו מפלג. ובכן פעם אמר לו רבנו ז"ל אתה למדו, ובכן אמר לך איין למדניש פשעטיל [פלפול למדני]. ולו אמר הפרוש שבלקוטי מוהר"ן על פסוק: "ויצענו כל העם וכו' וישב משה את דברי העם" וכו'. בנו ה' אברהם (שעל שמו נקרא ה' אברהם זצ"ל) היה גם כן מקרב לאנשי שלומנו, אבל לא כל כך, ואשתו הראשונה כשנפטרה השאירה לו שני יתומים קטנים ילדה וילד, הוא ה' נחמן טולטשינער ונשא לו אשה שניה. אחר זה בקרוב נפטר גם הוא (ואז היה ה' נחמן ז"ל כבן שמונה שנים) ונשארו היתומים הקטנים על האם החורגה, שהמה היו פמובן למשוי כבדה עליה, והיא עוד אינה מחיבת להחזיקם. ובכן כאשר היו ל' אברהם הנ"ל עוד ארבעה אחים, ובכן מצאה לה עצה להובילם לאחד מהאחים, הוא דוד היתומים. אבל לאיזה מהם שתובילם יטען שתובילם להשני, וכן השני והשלישי. ובכן כאשר ידעה שבהייסעו יש אחד מהאחים ה' יוסיל עליו השלום, והוא העשיר שבהאחים סוחר ונכבד, ובכן הובילה אותם להייסעו וכונה השעה שתבא לשם בלילה. ותכף בבאה להייסעו הלכה עם היתומים לבית ה' יוסיל הנ"ל והושיבם על הפריזבע [מקום שיושבים הקבצנים] ותצוה עליהם, בבקר מי שיגש אליכם וישאל אתכם מאין אתם? בני מי אתם? תאמרו האמת כמו שהוא. ותכף נסעה לדרפה. וכן היה, בבקר כשיצא ה' יוסיל הנ"ל מפתח ביתו וראה שני ילדים יושבים על הפריזבע, ושאל אותם כנ"ל והמה השיבו לו כהלכה והמה בני אחיו ה' אברהם ז"ל. והבין דבר מתוך דבר באין ברירה מה לו לעשות. ובכן הודיע זאת גם לשאר אחיו. ואחד מהם לקח לו את הילדה ואצלו השאיר את הילד הנ"ל. ומחמת שה' יוסיל הנ"ל משום שהיה טרוד בעסקיו גם היה ברחוק מקום מאומאן, לא היה מהנוסעים התמידיים על ראש השנה לאומאן. ממילא יותר היה נמשך אחר המתנגדים עד שפעלו אצלו להסיר הריקעו [הכריכה] מעל ספר התפללות של מוהרנ"ת ז"ל. ובכל זאת מחמת שמוהרנ"ת ז"ל בכל עת היותו בהייסעו היתה אכסניא שלו אצל ה' יוסיל הנ"ל, היה מכרח היתום הנ"ל לשמש את מוהרנ"ת ז"ל על פי פקדת דודו שהיה מקבל את מוהרנ"ת בכבוד גדול בביתו. ובכל עת היותו אצלו היה מכבדו והדליק כמה נרות בלילה לכבודו, עד שפעם אמר מוהרנ"ת ז"ל, שבבית ה' יוסיל יש לו הרחבת הדעת. וכשנסע מוהרנ"ת ז"ל לארץ-ישראל היה גם כן עם דרכו בהייסעו על פורים ואצלו אכל סעדת פורים במסבת אנשי שלומנו. ואז שמע ה' נחמן הנ"ל המסקנא הנזכר לעיל. ואחרי השיחה שלח אותו

לשוק לקנות איזה דבר, וכל זמן הליכתו לשוק ספר שעשה קשר במחשבתו להיות דבוק תמיד במוהרנ"ת ז"ל. וכן אחר כך סבב השם יתברך שדודו נתן לו אשה בברסלב, וכמוכן היה תמיד אצל מוהרנ"ת ז"ל. אבל בזמן קצר אשתו ראשונה זו נעדרה, ולא ארץ הזמן ולקח לו אשתו השנייה בטולטשין גם כן סמוך לברסלב. ורגלי היה הולך תמיד לברסלב למוהרנ"ת ז"ל:

ר' נחמן בן ר' עוזר ספר, שמוהרנ"ת ז"ל לעת זקנתו הקפיד דיקא שלא יהיה לו יחידי על העביר שטיביל [בית עליה], ובחר בו כשהיה עוד נער ללון עמו. ובכמה פעמים התפאר בביתו שעכשו יזכה לשמע תקון חצות של מוהרנ"ת ז"ל ולראות עבודתו שלאחר חצות. ועשה במקוון בשכבו על מטתו עצר את עצמו בכל כחו שלא לישן עד שעת חצות שמוהרנ"ת קם. ונגש אליו וכסה אותו באיזה בגד ושאל אותו מדוע אינך ישן ותכף נפל עליו שנה וישן עד הבקר. וכן היה כמה לילות:

פעם הרגיש מוהרנ"ת ז"ל גדל מעלת התפלה ממאמר חכמינו ז"ל שהמלאך הממנה על התפלות צריך להשביע כל תפלה שתגיע מעצמה למקומה למעלה, שגם הוא אינו יודע את מקום כל תפלה וכו':

פעם התאונו אחד לפני מוהרנ"ת ז"ל, שאין לו לתן מתנות להפלה. ונחם אותו מוהרנ"ת ז"ל בזה, שיעקב אבינו עליו השלום לא היה לו לתן מתנות לכלתו. אמר לו מה ענין יעקב אבינו אצלי שאז היה רזין עלאין. אמר לו גם עכשו יש רזין עלאין (נראה לעניות דעתי על פי דברי רבי אברהם ז"ל בעת הספור, מה דאיתא בלקוטי מוהר"ן שבכל מעשה ותנועת הצדיק אינו פשוט, ויש בו רזין עלאין. ובפרט אצל הקדוש ברוך הוא במעשיו ובהנהגותיו בפרטיות על כל פרט בכל רגע. וההפרש רק בזה שכל צדיק לפי השגתו יודע מה מהרזין. ואנו הפשוטים אינם יודעים כלל:

מוהרנ"ת ז"ל אמר, מען דארף אין דער יוגענט אסאך האריווען מען זאל אויף דער עלטער זיין א פראסטער ערליכער יוד [בימי הנעורים צריך הרבה לעמול כדי שיהיה בעת הזקנה יהודי כשר פשוט]:

אודות מה שמתחכם הבעל דבר, ומחמת חסרון ידיעה מקדם בתחבולותיו נופלים ברשתו, אמר פעם אחת מוהרנ"ת ז"ל אז איך ווייס שוין יא דאס אלעס (מה שכמעט כל העולם אינם יודעים) דרעהט דער בעל דבר מיט מיר גאר אנדערש [כיוון שאני כבר כן יודע זאת, הבעל דבר

מסובב עמי אחרת לגמרי]:

גם כשהלבנה לא נראתה זכה כל כך ואף מבעד ענן קלוש קדש מוהרנ"ת כמובא בחיי מוהר"ן. ואמר איך פועל ביי זיך, אפלו דער נאך אז זי וועט ווערין לויטער זאל מיך ניט הארין [אני פועל בעצמי שאפילו אחר כך אם היא תהיה יותר ברוך שלא יהיה אכפת לי]. ופעם היה מעשה שקדש בענן קלוש, ואחר כך אמר לו אחד תראו שניזדככה, אמר לו איך האב אבער פריער מקדש גיווען [כבר קדשתי מקדם]. וכן הוא בשלחן ערוך שזריזין מקדימין קדם לרב עם הדרת מלך. ומובא בחיי אדם:

ר' יצחק ז"ל ישב לפני אביו מוהרנ"ת ז"ל בשבת קדש אצל השלחן ונשען בידו על השלחן. אמר לו מוהרנ"ת ז"ל בשבת זיצט מען גלייך [בשבת יושבים

מוהרנ"ת ז"ל אמר, אברהם אבינו עליו השלום כשישב עם אנשים שקרבם תחת פני השכינה, היה אומר להם, תדעו שכל הארץ הזאת ינחיל השם יתברך לזרעו. כן אני אומר לכם, תדעו כשיבא משיח צדקנו יהיה נעשה ישיבות מספרי רבנו ז"ל:
עוד אמר, איך זעה גאר אנדערש, איך קוק גאר אנדערש איך שמועס גאר אנדערש [אני רואה אחרת לגמרי אני מסתכל אחרת לגמרי אני משוחח אחרת לגמרי]:

בעת המחלקת שלקחו מסעדה שלישית של שבת קדש את בני הנעורים לבית האסורים, ולא נתבהל אז מוהרנ"ת כלל, רק ספר ההתקרבות של רבי עוזר ז"ל מאומין:

בשנת ת"ר אמרו כמה מפרסמים שיבא אז משיח ומוהרנ"ת אמר שיבא קדם או אחר כך ולא בשנת ת"ר. כי משיח צדקנו יבא בהסח הדעת: ר' יצחק דב ז"ל אמר לעת זקנתו בכל מקום שפוטח ספר רואה חדושים נוראים:

אחד מאומאן בא למוהרנ"ת ואמר לו ששוקה בתפלתו זמן הרבה מחמת שהוא מכרח לחזר התבה כמה פעמים שאינו יכול לכוון מהר. אמר לו מוהרנ"ת, וכי עבודה אחת יש לה לעשות הלא כמה עבודות יש, אם אינך מרגיש תבה זאת תרגיש תבה אחרת. אם אינך תוכל להתפלל, תוכל לאמר תהלים או תפלות או עבודה אחרת:

ר' יעקיל מטשערהין היה מקרב את גיסו. וגיסו היה מתמיד בלמוד, ור' יעקיל לא היה לו חשק ללמוד כל כך. וכשהיה מספר מרבנו ז"ל, הלך גיסו מן הלמוד לשמע ספוריו. פעם אחת היה מרמה אותו שהתחיל לספר מרבנו ז"ל ובא גיסו, והשיאו לדבר אחר. והבין גיסו שמרמה אותו, ואמר לגיסו, יעקיל, זאת ידעת כי רבנו ז"ל רואה. ופעם אחת אמר רבנו ז"ל מיינע לייט זענין אלע ערליכע יודין און יעקיל וויל ניט זיין קיין ערליכער יוד בייסען איהם די הינד [אנשי הם כלם יהודים כשרים ויעקיל לא רוצה להיות יהודי כשר – שינשכוהו הכלבים] אחר כך פעם אחת נשכו כלבים: פעם אחת, כששלח רבנו ז"ל את זלמן דער קליינער [הקטן] להחזקה מלובלין אודות ענין משיח, ושלחו ר' נתן ור' נפתלי קוויטלעך להחזקה על ידו, ונתפעל החוזה מהקוויטלעך של ר' נפתלי יותר מר' נתן. וכשספרו זאת לרבנו ז"ל אמר הוא חוזה באשר הוא שם, כי ר' נפתלי היה מתפלל אז, ור' נתן ישן. ויש אומרים שהיה אז בבית הכסא:

פעם אחד נסע רבנו ז"ל בדרך עם ר' יצחק ליב ועוד אנשים. בדרך עשה רבנו ז"ל רעה, ושאל את אנשי שלומנו ראיתם מה שעבר, ואמרו לא. ושאל לר' יצחק ליב, ואמר הן, אני ראיתי את המראה. (ופעם אחת קנא אותו ר' נתן ואמר לו ר' יצחק ליב המראות שאתה רואה בתורה חשוב אתה ממה שאני רואה) ואמר שראית מת הוא גדול ששה פעמים מנבואה. כי הלא רואין הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל:
מוהרנ"ת אמר וואויל דיא אוגין וואס האבין גיזעהן דעם רעביוןס אויגין, און וואויל דיא אויגין וואס זעהן דיא אויגין [אשרי העינים שראו את העינים של רבינו ואשרי העינים שראו את האלו]. ור' אברהם סיים וכן מדור לדור:

כְּשֶׁחֲזְרוּ מִקְבוּרַת מוֹהֲרַנְיִית ז"ל, נִזְדַּכְּכוּ הַשָּׁמַיִם וְכָל הָעַם קִדְּשׁוּ הַלְבָּנָה
פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. עַיִן הַתּוֹרָה "קָרָא אֶת
יְהוֹשֻׁעַ"
בְּלִקוּטֵי

כְּשֶׁחֲזְרוּ מִקְבוּרַת מוֹהֲרַנְיִית ז"ל, וְלִבָּם הָיָה מְלֵא דְאָגָה מִי יִהְיֶה אַחֲרָיו
הַמְּנַהֵיג, וּבִינֵיהֶם הָיָה אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, הָרִי נַחְמָן פְּסַח'לִיס, וְהוּא הָיָה
בְּאֵמֶת חָסִיד וִירָא שָׁמַיִם, אֲבָל טְעוֹת נִזְרָקָה בּוֹ שֶׁהוּא מְרַשָּׁה לְמְנַהֵיג
לְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, לְמַמְלֵא מְקוֹם מוֹהֲרַנְיִית ז"ל. וּבִכֵּן הָיָה מְדַבֵּר אֵלֵיהֶם אִז
דְּבָרֵי נַחוּמִים לְבַל יִדְאָגוּ, וְהִי לֹא יַעֲזֹבֶם (וְאֵינָם יוֹדְעִים אִז פּוֹנְתוֹ). וְאַחֵר
כְּשֶׁסָּפַר הָרִי נַחְמָן טוּלְטְשֵׁינֵר ז"ל, שְׁמוֹהֲרַנְיִית ז"ל קָדָם הַסְתַּלְקוּתוֹ אָמַר,
הֶעֱקַר הַתְּקִיעוֹת לְהַצְדִּיק. "לְכוּ אֵל יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ".
אָמַר עַל זֶה הָרִי נַחְמָן פְּסַח'לִיס הַנִּזְכָּר שֶׁפּוֹנֵת מוֹהֲרַנְיִית ז"ל הוּא עָלָיו. וּבִכֵּן
הַתְּחִיל לְהַתְּגַדֵּל כְּדָרְךְ הַמְּפָרְסָמִים, וּבִנְהָ לּוֹ בְּבִרְסָלָב בֵּית הַמְּדָרֶשׁ מִיַּחַד
בְּשִׁבְלֵוֹ וּבְשִׁבְלֵי אֵיזָה אֲנָשִׁים שֶׁנִּמְשָׁכּוּ בְּטְעוֹת אַחֲרָיו. וְכֵן בְּשָׁנָה זֹאת נָסַע
לְאַרְצָה הַקְּדוּשָׁה, וְחָזַר לְבֵיתוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְכַמוֹכֵן שֶׁבְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל הַשִּׁיג
אֵיזָה מְדָרְגָה גְבוּהָה וְזָכָה לְמַחִין דְּגִדְלוּת. וְהוּא הָיָה יוֹדֵעַ לְתַקֵּעַ שׁוֹפָר,
וּבִכֵּן פָּעַל אֲצֵל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁהוּא יִהְיֶה הַבַּעַל תּוֹקֵעַ שָׁנָה זֹאת בְּאוֹמָאן.
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עָלָה עַל הַבֵּימָה לְתַקֵּעַ, וְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ כָּבֵר הָיוּ בְּמִקְוָה וְגָמְרוּ
כָּל מָה שְׂאוֹמְרִים קָדָם הַתְּקִיעוֹת, וְהוּא זֶה עֲתָה הַתְּחִיל לֹמַר הַזֶּה־
שֶׁקָּדָם הַתְּקִיעוֹת, וּבְאֵמֶת מַעֲמֵק הַלֵּב בְּקוֹל וּבְכִי בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ וּמְלָה
בְּמְלָה, אֲבָל מֵאַחֵר שֶׁכָּל הַצְּבוּר הָיוּ כָּבֵר מוֹכַנִּים לְשִׁמְעַת הַתְּקִיעוֹת, וְעוֹד
לָהֶם לְבַלּוֹת זְמַן רַב עִם תְּפִלַּת הַמוֹסָף כְּמִנְהַג אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּאוֹמָן בְּיוֹם
הַדִּין, וּבְפָרֵט בְּדוֹר הַקּוֹדֶם. וּבִכֵּן הָיָה מְטִיל בְּזֶה עַל הַצְּבוּר טְרַחַח יִתְרָה,
וּבְכָל זֹאת מְאִימַת יוֹם הַדִּין לֹא נִמְצָא אִז מִי שֶׁיִּרְהִיב עַז בְּנַפְשׁוֹ לְהַפְרִיעַ לוֹ
שִׁיבְרָךְ וְיִתְקַע. וְאַפְלוּ הָרִי נַפְתְּלֵי ז"ל שְׁחִי עוֹד אִז, וְהוּא הָיָה אִז הַגְּדוֹל
וְהַזָּקֵן שֶׁבְּאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ תַּלְמִיד רַבֵּנוּ ז"ל, וְהוּא הָיָה בְּטַבְּעוֹ קַפְדָּן, בְּכָל זֹאת
מְאִימַת יוֹם הַדִּין שֶׁתֵּק לְדַבֵּר זֶה וְלֹא אָמַר כְּלוּם. כְּלָם סָבְלוּ וְהִמְתִּינוּ עַד
שֶׁגָּמַר אֶת אֲמִירַת הַזֶּה־רִי, בְּרָךְ אֶת הַבְּרָכָה, נָתַן עַל פִּיו אֶת הַשׁוֹפָר מִתְּחִיל
לְתַקֵּעַ, וְאִין קוֹל תְּקִיעוֹת. עָשָׂה כָּל הַפְּעֻלוֹת לָזֶה וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְתַקֵּעַ. עַד
שֶׁהַצְּבוּר רָאוּ וְעַל פִּי שֶׁלְחָן עָרוּף כָּבֵר כְּמַעַט גְּדוֹל הַהֶפְסֵק מִהַבְּרָכוֹת
לְהַתְּקִיעוֹת. וְשֵׁם הָיָה אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ הָרִי מֵאִיר בְּלִקְעֵר מְבִרְסָלָב
וְיֹדוּעַ הוּא לְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ לְתוֹקֵעַ אָמֵן, עַל כֵּן צוּוּ עָלָיו שֶׁיִּלְדֵּךְ לְתַקֵּעַ. וְהוּא
הָיָה לְמַדָּן וְיֹדֵעַ שְׂאִין מְסַרְבִּין לְהַצְּבוּר, וְעָלָה עַל הַבֵּימָה. וּבְרַגַע שֶׁנָּתַן
הַשׁוֹפָר לְפִיו הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ וְתַקֵּעַ כָּל הַתְּקִיעוֹת עַד גְּמִירָא. וְכָל אֲנָשֵׁי
שְׁלוֹמֵנוּ הָיוּ שְׂבִיעֵי רְצוֹן. וּמֵאִז הָיָה כָּל יְמֵי חַיָּיו לְבַעַל תּוֹקֵעַ בְּאוֹמָאן אֲצֵל
אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ. בְּכָל זֹאת לֹא נָפַל הָרִי נַחְמָן פְּסַח'לִיס הַנִּזְכָּר בְּדַעְתּוֹ, וְאַדְרַבָּא
הַגְּדִיל עוֹד יוֹתֵר בְּעֵינָיו, וְהָא רְאִיָּה שֶׁהַשָּׁטָן כָּל כֶּף מְתַגְרָה עָלָיו. בְּקַצּוֹר
אֲמָרִים שֶׁהִנְהִלוּתָיו בְּדָרְךְ הַמְּפָרְסָמִים הָיָה לְמוֹרַת רוּחַ כְּמַעַט לְכָל אֲנָשֵׁי
שְׁלוֹמֵנוּ, וּבְפָרֵט לְאֲנָשֵׁי אֲמוּנָה בְּדַעַת. וּבִכֵּן נִמְצָאוּ אֶחָדִים שֶׁיִּדְעוּ שְׂאֵם הָרִי
נַחְמָן טוּלְטְשֵׁינֵר ז"ל יִתְחִיל לְרַדְּפוֹ יִהְיֶה דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים וּלְבַטְלוּ. וּבִכֵּן פָּנוּ
אֵלָיו וְשָׂאֵלוּ אוֹתוֹ מִדּוּעַ הוּא אֲדַרְבָּא שׁוֹתֵק לָזֶה, עַל זֶה אָמַר לָהֶם אַתֶּם
יוֹדְעִים שְׂאֵלְקִים יְבַקֵּשׁ אֶת הַנְּרָדָף וְאַפְלוּ צְדִיק רוֹדֵף אֶת הַרְשָׁע.
בְּאַרְעֵכִינֵט אֵיידֵךְ וְעַל אֵידֵךְ זֵיין דְּעַר רוֹדֵף אוֹן עַר דְּעַר נְרָדָף, אֵידֵךְ פֶּאַרְגִּין

אִיהֶם גָּאֵר נִיט אַז אִיךְ זָאל זַיִן דְּעֵר רוֹדֶף און עַר דְּעֵר נֶרְדֶּף [תּחֲשֹׁבוּ
לְעַצְמְכֶם אֲנִי אֶהְיֶה הָרוֹדֵף וְהוּא יִהְיֶה הַנֶּרְדֵּף, אִינִי רוֹצֶה לְתַתּ לּוֹ זְכוּת זוֹ
שֶׁהוּא יִהְיֶה הַנֶּרְדֵּף וְאֲנִי הָרוֹדֵף]. סוֹף דְּבַר שְׁעַם הַזְּמַן מֵאֵלֶּיּוֹ נַעֲשֶׂה בְּטֵל
וּמְבֹטֵל. וּלְבַד הַטְּעוּת הַזֶּה הִיא בְּאֶמֶת חֲסִיד וִירָא שְׂמִים, וְכִבֵּר אָמַר רַבֵּנוּ
ז"ל הַיֵּצֵר הָרַע שֶׁל הַכְּשָׁרִים בְּנֹדָאֵי הוּא דְּבוּק – וְהָאֶמֶת קָיָם לְעַד: